This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

LC
39
145

Sc 39.145

NOV: ANGL: 1650: SIGILL: COLL: HARVARD: CANTAB:

CHRISTO ET ECCLESIAE

The Gift of
The Editor,
Prof. Charles Beck
of Harvard University.
Rec. Oct. 12,
1843.

2394

[redacted]

[redacted]

[redacted]

M. TULLII CICERONIS

DE

CLARIS ORATORIBUS

LIBER,

QUI DICITUR

BRUTUS.

EDITED

By CHARLES BECK,

PROFESSOR OF LATIN IN HARVARD UNIVERSITY.

CAMBRIDGE:

PUBLISHED BY JOHN OWEN,

Bookseller to the University.

1837.

[redacted]

Lc 39.145

Entered according to act of Congress, in the year 1837, by JOHN OWEN, in the Clerk's office of the District Court of the District of Massachusetts.

Cambridge Press:
Metcalf, Torry and Ballou.

PREFACE.

It is a few years only since the introduction of this treatise of Cicero, as a class-book, into the course of Latin studies of Harvard College. The book seems to have been received with favor, and adopted in other institutions, so as to call now for a new edition. The editor is gratified with this proof of the judiciousness of the addition to the stock of available class-books, and has seized the opportunity to subject the text to a more careful revision, and prepare some notes whose aid the young student seems to require, who cannot be expected to be surrounded by many works of reference.

The editor has followed the text of Orelli, with the exception of a few passages only where critical caution seemed to justify a suspension of judgment, al-

[redacted]

though other considerations might have tempted him to follow Orelli's example in adopting very ingenious and probable emendations.

With regard to the subject of the book, the chief difficulty arises from the mention of so many persons of whom the student, naturally, knows little or nothing. The notes have been prepared with reference to this difficulty, and, consequently, are chiefly historical. The object has not been to furnish articles for a biographical dictionary, but simply to inform the student of each individual's place in history, and his relation to the subject under discussion. The notes, though brief, will, if attentively consulted, be found sufficient for the object. To avoid repetition and assist the reader in finding the wished for information, a list of the names, and the places where they occur, is added. This was thought the more necessary, as the similarity or identity of the names of different individuals (a circumstance not a little em-

barrassing in Roman history) might lead some to imagine several persons to be one and the same. The labor of collecting these notes has been great, the hope of their usefulness the only encouragement.

This is not the place to discuss the relative merit of the chronology of Varro and Cato, the latter of whom fixes the foundation of the city the 21st April, 751, or the first year of the seventh Olympiad. It is sufficient to state that the former has been followed, which fixes the building of Rome the 21st April (a. d. xi. Cal. Majas) 753 before the Christian era, or the third year of the sixth Olympiad. As a justification of this portion of the notes, the editor would appeal to the opinion of Cicero himself: *Hæc si minus apta videntur huic sermoni, Brute, Attico assigna, qui me inflammavit studio illustrium hominum ætates et tempora persequendi. Ego vero, inquit Brutus, et delector ista quasi annotatione temporum, et ad id, quod instituisti, oratorum genera dis-*

tinguere ætatibus, istam diligentiam esse accommodatam puto.

Difficulties of expression and construction have been noticed and explained so far only as the student may require aid beyond that furnished by a good grammar and dictionary, which latter is now, since the publication of the excellent translation of Luenemann's work by the late Mr. Leverett, within the reach of every one.

Cambridge, July 17, 1837.

BRUTUS.

M. TULLII CICERONIS

DE

CLARIS ORATORIBUS

LIBER,

QUI DICITUR

BRUTUS.

I. Cum e Cilicia decedens Rhodum venissem 1
et eo mihi de Q. Hortensii morte esset allatum, opinione omnium majorem animo cepi dolorem. Nam et amico amisso cum consuetudine jucunda tum multorum officiorum conjunctione me privatum videbam, et interitu talis auguris dignitatem nostri collegii deminutam dolebam: qua in cogitatione et cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo juratus judicium dignitatis meæ fecerat, et inauguratum ab eodem; ex quo augurum institutis in parentis eum loco colere
debebam. Augebat etiam molestiam, quod 2
magna sapientium civium bonorumque penuria vir egregius conjunctissimusque mecum consiliorum omnium societate alienissimo rei publicæ tempore exstinctus et auctoritatis et prudentiæ suæ triste nobis desiderium reliquerat: dolebamque, quod non, ut plerique putabant, adversarium aut obtrectatorem laudum mearum sed

[redacted]

socium potius et consortem gloriosi laboris ami-
3 seram. Etenim si in leviorum artium studio
memoriæ proditum est poëtas nobiles poëtarum
æqualium morte doluisse: quo tandem animo
ejus interitum ferre debui, cum quo certare erat
gloriosius quam omnino adversarium non habere?
cum præsertim non modo nunquam sit aut illius
a me cursus impeditus aut ab illo meus, sed
contra semper alter ab altero adjutus et commu-
4 nicando et monendo et favendo. Sed quoniam
perpetua quadam felicitate usus ille cessit e vita
suo magis quam suorum civium tempore, et tum
occidit, cum lugere facilius rem publicam posset,
si viveret, quam juvare, vixitque tam diu, quam
licuit in civitate bene beateque vivere: nostro
incommodo detrimentoque, si est ita necesse,
doleamus: illius vero mortis opportunitatem
benevolentia potius quam misericordia prosequa-
mur, ut, quotiescunque de clarissimo et beatis-
simo viro cogitemus, illum potius quam nos-
5 met ipsos diligere videamur. Nam si id dolemus,
quod eo jam frui nobis non licet, nostrum est id
malum, quod modice feramus, ne id non ad
amicitiam sed ad domesticam utilitatem referre
videamur. Sin, tamquam illi ipsi acerbitatis
aliquid acciderit, angimur, summam ejus felici-
tatem non satis grato animo interpretamur.
6 II. Etenim si viveret Q. Hortensius, cetera for-
tasse desideraret una cum reliquis bonis et fortibus
civibus; hunc aut præter ceteros aut cum paucis
sustineret dolorem, cum forum populi Romani,
quod fuisset quasi theatrum illius ingenii, voce
erudita et Romanis Græcisque auribus digna
7 spoliatum atque orbatum videret. Equidem
angor animo non consilii, non ingenii, non

auctoritatis armis egere rem publicam, quæ
didiceram tractare, quibusque me assuefeceram,
quæque erant propria cum præstantis in re pu-
blica viri tum bene moratæ et bene constitutæ
civitatis. Quod si fuit in re publica tempus
ullum, cum extorquere arma posset e manibus
iratorum civium boni civis auctoritas et oratio,
tum profecto fuit, cum patrocinium pacis exclu-
sum est aut errore hominum aut timore. Ita no- 8
bismet ipsis accidit, ut, quamquam essent multo
magis alia lugenda, tamen hoc doleremus, quod,
quo tempore ætas nostra perfuncta rebus am-
plissimis tamquam in portum confugere deberet,
non inertiæ neque desidiæ sed otii moderati atque
honesti, cumque ipsa oratio jam nostra canesce-
ret haberetque suam quandam maturitatem et
quasi senectutem; tum arma sunt ea sumpta,
quibus illi ipsi, qui didicerant eis uti gloriose,
quemadmodum salutariter uterentur, non reperie-
bant. Itaque ii mihi videntur fortunate beateque 9
vixisse cum in ceteris civitatibus tum maxime in
nostra, quibus cum auctoritate rerumque gesta-
rum gloria tum etiam sapientiæ laude perfrui
licuit. Quorum memoria et recordatio in maxi-
mis nostris gravissimisque curis jucunda sane
fuit, cum in eam nuper ex sermone quodam
incidissemus. III. Nam cum inambularem in 10
xysto et essem otiosus domi, M. ad me Brutus,
ut consueverat, cum T. Pomponio venerat,
homines cum inter se conjuncti tum mihi ita
cari itaque jucundi, ut eorum adspectu omnis,
quæ me angebat, de re publica cura consederit.
Quos postquam salutavi, Quid vos, inquam,
Brute et Attice, nunc? quid tandem novi?
Nihil sane, inquit Brutus, quod quidem aut tu

audire velis, aut ego pro certo dicere audeam.
11 Tum Atticus, Eo, inquit, ad te animo venimus,
ut de re publica esset silentium, et aliquid audi-
remus potius ex te, quam te afficeremus ulla
molestia. Vos vero, inquam, Attice, et præ-
sentem me cura levatis, et absenti magna solatia
dedistis: nam vestris primum literis recreatus
me ad pristina studia revocavi. Tum ille, Legi,
inquit, perlubenter epistolam, quam ad te Bru-
tus misit ex Asia, qua mihi visus est et monere
12 te prudenter et consolari amicissime. Recte,
inquam, est visus: nam me istis scito literis ex
diuturna perturbatione totius valetudinis tam-
quam ad adspiciendam lucem esse revocatum.
Atque ut post Cannensem illam calamitatem
primum Marcelli ad Nolam prœlio populus se
Romanus erexit, posteaque prosperæ res dein-
ceps multæ consecutæ sunt; sic post rerum
nostrarum et communium gravissimos casus
nihil ante epistolam Bruti mihi accidit, quod
vellem, aut quod aliqua ex parte sollicitu-
13 dines allevaret meas. Tum Brutus, Volui id
quidem efficere certe, et capio magnum fructum,
si quidem, quod volui, tanta in re consecutus
sum. Sed scire cupio, quæ te Attici literæ de-
lectaverint. Istæ vero, inquam, Brute, non modo
delectationem mihi sed etiam, ut spero, salutem
attulerunt. Salutem? inquit ille. Quodnam tan-
dem genus istuc tam præclarum literarum fuit?
An mihi potuit, inquam, esse aut gratior ulla
salutatio aut ad hoc tempus aptior quam illius
libri, quo me hic affatus quasi jacentem excita-
14 vit? Tum ille, Nempe eum dicis, inquit, quo
iste omnem rerum memoriam breviter et, ut mihi
quidem visum est, perdiligenter complexus est?

Istum ipsum, inquam, Brute, dico librum mihi
saluti fuisse. IV. Tum Atticus, Optatissimum
mihi quidem est, quod dicis: sed quid tandem
habuit liber iste, quod tibi aut novum aut tanto
usui posset esse? Ille vero et nova, inquam, 15
mihi quidem multa et eam utilitatem, quam re-
quirebam, ut explicatis ordinibus temporum uno
in conspectu omnia viderem: quæ cum studiose
tractare cœpissem, ipsa mihi tractatio literarum
salutaris fuit admonuitque, Pomponi, ut a te ipso
sumerem aliquid ad me reficiendum teque remu-
nerandum, si non pari at grato tamen munere:
quamquam illud Hesiodium laudatur a doctis,
quod eadem mensura reddere jubet, qua accepe-
ris, aut etiam cumulatiore, si possis. Ego autem 16
voluntatem tibi profecto emetiar, sed rem ipsam
nondum posse videor; idque ut ignoscas, a te
peto. Nec enim ex novis, ut agricolæ solent,
fructibus est, unde tibi reddam, quod accepi;
sic omnis fetus repressus exustusque flos siti vete-
ris ubertatis exaruit; nec ex conditis, qui jacent
in tenebris, et ad quos omnis nobis aditus, qui
pæne solis patuit, obstructus est. Seremus igitur
aliquid tamquam in inculto et derelicto solo;
quod ita diligenter colemus, ut impendiis
etiam augere possimus largitatem tui muneris;
modo idem noster animus efficere possit, quod
ager, qui, cum multos annos quievit, uberiores
efferre fruges solet. Tum ille, Ego vero et 17
exspectabo ea, quæ polliceris, neque exigam nisi
tuo commodo, et erunt mihi pergrata, si solveris.
Mihi quoque, inquit Brutus, [et] exspectanda sunt
ea, quæ Attico polliceris, etsi fortasse ego a te
hujus voluntarius procurator petam, quod ipse,
cui debes, [se] incommodo exacturum negat.

18 V. At vero, inquam, tibi ego, Brute, non solvam, nisi prius a te cavero amplius eo nomine neminem, cujus petitio sit, petiturum. Non, mehercule, inquit, tibi repromittere istuc quidem ausim: nam hunc, qui negat, video flagitatorem, non illum quidem tibi molestum sed assiduum tamen et acrem fore. Tum Pomponius, Ego vero, inquit, Brutum nihil mentiri puto. Videor enim jam te ausurus esse appellare, quoniam longo intervallo modo primum animadverti paul-
19 lo te hilariorem. Itaque, quoniam hic, quod mihi deberetur, se exacturum professus est, quod huic debes, ego a te peto. Quidnam id? inquam. Ut scribas, inquit, aliquid: jampridem enim conticuerunt tuæ literæ. Nam ut illos de re publica libros edidisti, nihil a te sane postea accepimus: eisque nosmet ipsi ad veterum annalium memoriam comprehendendam impulsi atque incensi sumus. Sed illa, cum poteris, atque ut possis, rogo.

20 Nunc vero, inquit, si es animo vacuo, expone nobis, quod quærimus. Quidnam est id? inquam. Quod mihi nuper in Tusculano inchoasti de oratoribus, quando esse cœpissent, qui etiam, et quales fuissent. Quem ego sermonem cum ad Brutum tuum, vel nostrum potius, detulissem, magno opere hic audire se velle dixit. Itaque hunc elegimus diem, cum te sciremus esse vacuum. Quare, si tibi est commodum,
21 ede illa, quæ cœperas, et Bruto et mihi. Ego vero, inquam, si potuero, faciam vobis satis. Poteris, inquit: relaxa modo paullum animum, aut sane, si potes, libera.

Nempe igitur hinc tum, Pomponi, ductus est *sermo, quod* erat a me mentio facta causam

Deiotari, fidelissimi atque optimi regis, orna-
tissime et copiosissime a Bruto me audisse de-
fensam. VI. Scio, inquit, ab isto initio tractum
esse sermonem, teque Bruti dolentem vicem
quasi deflevisse judiciorum vastitatem et fori.
Feci, inquam, istuc quidem, et sæpe facio. Nam 22
mihi, Brute, in te intuenti crebro in mentem
venit vereri, ecquodnam curriculum aliquando
sit habitura tua et natura admirabilis et exquisita
doctrina et singularis industria. Cum enim in
maximis causis versatus esses, et cum tibi ætas
nostra jam cederet fascesque submitteret, subito
in civitate cum alia ceciderunt, tum etiam ea
ipsa, de qua disputare ordimur, eloquentia obmu-
tuit. Tum ille, Ceterarum rerum causa, inquit, 23
istuc et doleo et dolendum puto; dicendi autem
me non tam fructus et gloria quam studium
ipsum exercitatioque delectat; quod mihi nulla
res eripiet te præsertim tam studioso. Etenim
dicere bene nemo potest, nisi qui prudenter in-
telligit. Quare qui eloquentiæ veræ dat operam,
dat prudentiæ, qua ne maximis quidem in bellis
æquo animo carere quisquam potest. Præclare, 24
inquam, Brute, dicis, eoque magis ista dicendi
laude delector, quod cetera, quæ sunt quondam
habita in civitate pulcherrima, nemo est tam
humilis, qui se non aut posse adipisci aut ade-
ptum putet. Eloquentem neminem video factum
esse victoria. Sed quo facilius sermo explicetur,
sedentes, si videtur, agamus. Cum idem placu-
isset illis, tum in pratulo propter Platonis statuam
consedimus.

Hic ego, Laudare igitur eloquentiam, et 25
quanta vis sit ejus, expromere, quantamque iis,
qui sint eam consecuti, dignitatem afferat, neque

propositum nobis est hoc loco neque necessarium.
Hoc vero sine ulla dubitatione confirmaverim,
sive illa arte pariatur aliqua sive exercitatione
quadam sive natura, rem unam esse omnium
difficillimam. Quibus enim ex quinque rebus
constare dicitur, earum unaquæque est ars ipsa
magna per sese. Quare quinque artium concur-
sus maximarum quantam vim quantamque diffi-
26 cultatem habeat, existimari potest. VII. Testis
est Græcia, quæ, cum eloquentiæ studio sit in-
censa jamdiuque excellat in ea præstetque ceteris,
tamen omnes artes vetustiores habet et multo
ante non inventas solum sed etiam perfectas,
quam hæc est a Græcis elaborata dicendi vis atque
copia. In quam cum intueor, maxime mihi
occurrunt, Attice, et quasi lucent Athenæ tuæ;
qua in urbe primum se orator extulit, primumque
etiam monumentis et literis oratio est cœpta man-
27 dari. Tamen ante Periclem, cujus scripta quæ-
dam feruntur, et Thucydidem, qui non nascenti-
bus Athenis sed jam adultis fuerunt, litera nulla
est, quæ quidem ornatum aliquem habeat, et
oratoris esse videatur. Quamquam opinio est et
eum, qui multis annis ante hos fuerit, Pisistra-
tum et paullo seniorem etiam Solonem posteaque
Clisthenem multum ut temporibus illis valuisse
28 dicendo. Post hanc ætatem aliquot annis, ut ex
Atticis monumentis potest perspici, Themistocles
fuit, quem constat cum prudentia tum etiam elo-
quentia præstitisse; post Pericles, qui, cum
floreret omni genere virtutis, hac tamen fuit
laude clarissimus. Cleonem etiam temporibus
illis turbulentum illum quidem civem sed tamen
29 eloquentem constat fuisse. Huic ætati suppares
Alcibiades, Critias, Theramenes: quibus tem-

poribus quod dicendi genus viguerit, ex Thucy-
didis scriptis, qui ipse tum fuit, intelligi maxime
potest. Grandes erant verbis, crebri sententiis,
compressione rerum breves et ob eam ipsam
causam interdum subobscuri.

VIII. Sed ut intellectum est, quantam vim 30
haberet accurata et facta quodam modo ora-
tio, tum etiam magistri dicendi multi subito
exstiterunt. Tum Leontinus Gorgias, Thra-
symachus Chalcedonius, Protagoras Abderites,
Prodicus Ceus, Hippias Eleus in honore ma-
gno fuit; aliique multi temporibus eisdem
docere se profitebantur arrogantibus sane ver-
bis, quemadmodum causa inferior (ita enim
loquebantur) dicendo fieri superior posset. Iis 31
opposuit sese Socrates, qui subtilitate quadam
disputandi refellere eorum instituta solebat [ver-
bis]. Hujus ex uberrimis sermonibus exstiterunt
doctissimi viri: primumque tum philosophia, non
illa de natura, quæ fuerat antiquior, sed hæc, in
qua de bonis rebus et malis deque hominum vita
et moribus disputatur, inventa dicitur. Quod
quoniam genus ab hoc, quod proposuimus, ab-
horret, philosophos aliud in tempus rejiciamus:
ad oratores, a quibus digressi sumus, revertamur.
Exstitit igitur jam senibus illis, quos paullo ante 32
diximus, Isocrates, cujus domus cunctæ Græciæ
quasi ludus quidam patuit atque officina dicendi;
magnus orator et perfectus magister, quamquam
forensi luce caruit, intraque parietes aluit eam
gloriam, quam nemo meo quidem judicio est
postea consecutus. Is et ipse scripsit multa præ-
clare, et docuit alios: et cum cetera melius quam
superiores tum primus intellexit etiam in soluta
oratione, dum versum effugeres, modum tamen

33 et numerum quendam oportere servari. Ante hunc enim verborum quasi structura et quædam ad numerum conclusio nulla erat: aut si quando erat, non apparebat eam dedita opera esse quæsitam: quæ forsitan laus sit: verumtamen natura magis tum casuque nonnunquam quam aut rati-
34 one aliqua aut observatione fiebat. Ipsa enim natura circumscriptione quadam verborum comprehendit concluditque sententiam; quæ cum aptis constricta verbis est, cadit etiam plerumque numerose. Nam et aures ipsæ, quid plenum, quid inane sit, judicant; et spiritu quasi necessitate aliqua verborum comprehensio terminatur: in quo non modo defici sed etiam laborare turpe
35 est. IX. Tum fuit Lysias, ipse quidem in causis forensibus non versatus sed egregie subtilis scriptor atque elegans, quem jam prope audeas oratorem perfectum dicere. Nam plane quidem perfectum, et cui nihil admodum desit, Demosthenem facile dixeris. Nihil acute inveniri potuit in eis causis, quas scripsit, nihil, ut ita dicam, subdole, nihil versute, quod ille non viderit; nihil subtiliter dici, nihil presse, nihil enucleate, quo fieri possit aliquid limatius: nihil contra grande, nihil incitatum, nihil ornatum vel verborum gravitate vel sententiarum, quo quid-
36 quam esset elatius. Huic Hyperides proximus et Æschines fuit et Lycurgus et Dinarchus et is, cujus nulla exstant scripta, Demades aliique plures. Hæc enim ætas effudit hanc copiam; et, ut opinio mea fert, succus ille et sanguis incorruptus usque ad hanc ætatem oratorum fuit,
37 in qua naturalis inesset non fucatus nitor. Phalereus enim successit eis senibus adolescens, eruditissimus ille quidem horum omnium sed

non tam armis institutus quam palæstra. Itaque delectabat magis Athenienses, quam inflammabat. Processerat enim in solem et pulverem non ut e militari tabernaculo sed ut e Theophrasti, doctissimi hominis, umbraculis. Hic 38
primus inflexit orationem, et eam mollem teneramque reddidit; et suavis, sicut fuit, videri maluit quam gravis; sed suavitate ea, qua perfunderet animos, non qua perfringeret: tantum ut memoriam concinnitatis suæ, non (quemadmodum de Pericle scripsit Eupolis), cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum, a quibus esset auditus.

X. Videsne igitur, in ea ipsa urbe, in qua et 39
nata et alta sit eloquentia, quam ea sero prodierit in lucem? si quidem ante Solonis ætatem et Pisistrati de nullo ut diserto memoriæ proditum est. At hi quidem, ut populi Romani ætas est, senes; ut Atheniensium secula numerantur, adolescentes debent videri. Nam etsi Servio Tullio regnante viguerunt, tamen multo diutius Athenæ jam erant, quam est Roma ad hodiernum diem: nec tamen dubito, quin habuerit vim magnam semper oratio. Neque enim jam 40
Troicis temporibus tantum laudis in dicendo Ulixi tribuisset Homerus et Nestori (quorum alterum vim habere voluit alterum suavitatem), nisi jam tum esset honos eloquentiæ; neque ipse poëta hic tam idem ornatus in dicendo ac plane orator fuisset: cujus etsi incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum; si quidem non infra superiorem Lycurgum fuit, a quo est disciplina Lacedæmoniorum adstricta legibus.

Sed studium ejus generis majorque vis agno- 41
scitur in Pisistrato. Denique hunc proximo seculo Themistocles insecutus est, ut apud nos,

perantiquus; ut apud Athenienses, non ita sane vetus. Fuit enim regnante jam Græcia, nostra autem civitate non ita pridem dominatu regio liberata. Nam bellum Volscorum illud gravissimum, cui Coriolanus exsul interfuit, eodem fere tempore, quo Persarum bellum, fuit similisque
42 fortuna clarorum virorum: si quidem uterque, cum civis egregius fuisset, populi ingrati pulsus injuria se ad hostes contulit, conatumque iracundiæ suæ morte sedavit: nam etsi aliter est apud te, Attice, de Coriolano, concede tamen, ut huic generi mortis potius assentiar. XI. At ille ridens, Tuo vero, inquit, arbitratu: quoniam quidem concessum est rhetoribus ementiri in historiis, ut aliquid dicere possint argutius. Ut enim tu nunc de Coriolano, sic Clitarchus, sic
43 Stratocles de Themistocle finxit. Nam quem Thucydides, qui et Atheniensis erat et summo loco natus summusque vir et paullo ætate posterior, tantum mortuum scripsit et in Attica clam humatum: addidit fuisse suspicionem veneno sibi conscivisse mortem: hunc isti aiunt, cum taurum immolavisset, excepisse sanguinem patera, et eo poto mortuum concidisse. Hanc enim mortem rhetorice et tragice ornare potuerunt: illa mors vulgaris nullam præbebat materiem ad ornatum. Quare, quoniam tibi ita quadrat omnia fuisse in Themistocle paria et Coriolano, pateram quoque a me sumas licet: præbebo etiam hostiam, ut Coriolanus sit plane alter The-
44 mistocles Sit sane, inquam, ut lubet, de isto: et ego cautius posthac historiam attingam te audiente, quem rerum Romanarum auctorem laudare possum religiosissimum. Sed tum fere Pericles, Xanthippi filius, de quo ante dixi, primus adhibuit doctrinam: quæ quamquam tum nulla erat

dicendi, tamen ab Anaxagora physico eruditus
exercitationem mentis a reconditis abstrusisque
rebus ad causas forenses popularesque facile tra-
duxerat. Hujus suavitate maxime hilaratæ sunt
Athenæ : hujus ubertatem et copiam admiratæ
ejusdem vim dicendi terroremque timuerunt.

XII. Hæc igitur ætas prima Athenis oratorem 45
prope perfectum tulit. Nec enim in constituen-
tibus rem publicam nec in bella gerentibus nec in
impeditis ac regum dominatione devinctis nasci
cupiditas dicendi solet. Pacis est comes otiique
socia et jam bene constitutæ civitatis quasi
alumna quædam eloquentia. Itaque ait Ari- 46
stoteles, cum sublatis in Sicilia tyrannis res pri-
vatæ longo intervallo judiciis repeterentur, tum
primum, quod esset acuta illa gens et controversa
natura, artem et præcepta Siculos Coracem et
Tisiam conscripsisse: nam antea neminem soli-
tum via nec arte sed accurate tamen et de scripto
plerosque dicere: scriptasque fuisse et paratas a
Protagora rerum illustrium disputationes, quæ
nunc communes appellantur loci: quod idem 47
fecisse Gorgiam, cum singularum rerum laudes
vituperationesque conscripsisset: quod judicaret
hoc oratoris esse maxime proprium rem augere
posse laudando vituperandoque rursus affligere.
Huic Antiphontem Rhamnusium similia quædam
habuisse conscripta; quo neminem unquam me-
lius ullam oravisse capitis causam, cum se ipse
defenderet se audiente, locuples auctor scripsit
Thucydides: nam Lysiam primo profiteri solitum 48
artem esse dicendi: deinde, quod Theodorus
esset in arte subtilior, in orationibus autem je-
junior, orationes eum scribere aliis cœpisse, ar-
tem removisse: similiter Isocratem primo artem

dicendi esse negavisse, scribere autem aliis soli-
tum orationes, quibus in judiciis uterentur: sed
cum ex eo (quia quasi committeret contra legem,
quo quis judicio circumveniretur) sæpe ipse in
judicium vocaretur, orationes aliis destitisse scri-
bere totumque se ad artes componendas transtu-
49 lisse. XIII. Et Græciæ quidem oratorum partus
atque fontes vides ad nostrorum annalium ra-
tionem veteres, ad ipsornm sane recentes. Nam
antequam delectata est Atheniensium civitas hac
laude dicendi, multa jam memorabilia et in do-
mesticis et in bellicis rebus effecerat. Hoc au-
tem studium non erat commune Græciæ sed pro-
50 prium Athenarum. Quis enim aut Argivum
oratorem aut Corinthium aut Thebanum scit
fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminonda,
docto homine, suspicari libet. Lacedæmonium
vero usque ad hoc tempus audivi fuisse neminem.
Menelaum ipsum, dulcem illum quidem tradit
Homerus sed pauca dicentem. Brevitas autem
laus est interdum in aliqua parte dicendi, in uni-
51 versa eloquentia laudem non habet. At vero
extra Græciam magna dicendi studia fuerunt,
maximique huic laudi habiti honores illustre
oratorum nomen reddiderunt Nam ut semel e
Piræeo eloquentia evecta est, omnes peragravit
insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, ut se
externis oblineret moribus, omnemque illam salu-
britatem Atticæ dictionis et quasi sanitatem per-
deret, ac loqui pæne dedisceret. Hinc Asiatici
oratores non contemnendi quidem nec celeritate
nec copia sed parum pressi et nimis redundantes.
52 Rhodii saniores et Atticorum similiores. Sed
de Græcis hactenus: etenim hæc ipsa forsitan
fuerunt non necessaria. Tum Brutus, Ista vero,

inquit, quam necessaria fuerint, non facile dixe-
rim: jucunda certe mihi fuerunt neque solum
non longa sed etiam breviora, quam vellem.

Optime, inquam: sed veniamus ad nostros, de
quibus difficile est plus intelligere, quam quan-
tum ex monumentis suspicari licet. XIV. Quis 53
enim putet aut celeritatem ingenii L. Bruto illi,
nobilitatis vestræ principi, defuisse? qui de ma-
tre suavianda ex oraculo Apollinis tam acute
arguteque conjecerit, qui summam prudentiam
simulatione stultitiæ texerit, qui potentissimum
regem, clarissimi regis filium, expulerit, civita-
temque perpetuo dominatu liberatam magistrati-
bus annuis, legibus judiciisque devinxerit, qui
collegæ suo imperium abrogaverit, ut e civitate
regalis nominis memoriam tolleret: quod certe
effici non potuisset, nisi esset oratione persua-
sum. Videmus item paucis annis post reges ex- 54
actos cum plebes prope ripam Anienis ad tertium
milliarium consedisset, eumque montem, qui Sa-
cer appellatus est, occupavisset, M. Valerium
dictatorem dicendo sedavisse discordias, eique
ob eam rem honores amplissimos habitos, et eum
primum ob eam ipsam causam Maximum esse
appellatum. Ne L. Valerium quidem Potitum
arbitror non aliquid potuisse dicendo, qui post
decemviralem invidiam plebem in patres incita-
tam legibus et concionibus suis mitigaverit.
Possumus Appium Claudium suspicari disertum, 55
quia senatum jamjam inclinatum a Pyrrhi pace
revocaverit: possumus C. Fabricium, quia sit ad
Pyrrhum de captivis recuperandis missus orator;
Ti. Coruncanium, quod ex pontificum commen-
tariis longe plurimum ingenio valuisse videatur;
M'. Curium, quod is tribunus plebis interrege

Appio Cæco, diserto homine, comitia contra leges habente, cum de plebe consulem non accipiebat, patres ante auctores fieri coëgerit; quod
56 fuit permagnum nondum lege Mænia lata. Licet aliquid etiam de M. Popillii ingenio suspicari, qui, cum consul esset, eodemque tempore sacrificium publicum cum læna faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebei contra patres concitatione et seditione nuntiata, ut erat læna amictus, ita venit in concionem, seditionemque cum auctoritate tum oratione sedavit. Sed eos oratores habitos esse, aut omnino tum ullum eloquentiæ præmium fuisse nihil sane mihi legisse videor; tantummodo conjectura ducor ad suspi-
57 candum. Dicitur etiam C. Flaminius is, qui tribunus plebis legem de agro Gallico et Piceno viritim dividendo tulerit, qui consul apud Trasimenum sit interfectus, ad populum valuisse dicendo. Q. etiam Maximus Verrucosus orator habitus est temporibus illis et Q. Metellus is, qui bello Punico secundo cum L. Veturio Philone consul fuit.

XV. Quem vero exstet, et de quo sit memoriæ proditum eloquentem fuisse et ita esse habitum, primus est M. Cornelius Cethegus, cujus eloquentiæ est auctor, et idoneus quidem mea sententia, Q. Ennius; præsertim cum et ipse eum audiverit, et scribat de mortuo; ex quo nulla
58 suspicio est amicitiæ causa esse mentitum. Est igitur sic apud illum in nono, ut opinor, annali:

> Additur orator Corneliu' suaviloquenti
> Ore Cethegus Marcu' Tuditano collega
> Marci filius.....

Et oratorem appellat, et suaviloquentiam tribuit,

quæ nunc quidem non tam est in plerisque: latrant enim jam quidam oratores, non loquuntur. Sed est ea laus eloquentiæ certe maxima:

> Is dictus ollis popularibus olim,
> Qui tum vivebant homines, atque ævum agitabant,
> Flos delibatus populi;

probe vero. Ut enim hominis decus ingenium, 59
sic ingenii ipsius lumen est eloquentia, qua virum excellentem præclare tum illi homines florem populi esse dixerunt;

> Suadæque medulla.

Πειθὼ quam vocant Græci, cujus effector est orator, hanc *Suadam* appellavit Ennius; ejus autem Cethegum medullam fuisse vult, ut, quam deam in Pericli labris scripsit Eupolis sessitavisse, hujus hic medullam nostrum oratorem fuisse dixerit.
At hic Cethegus consul cum P. 60
Tuditano fuit bello Punico secundo, quæstorque his consulibus M. Cato modo plane annis CXL ante me consulem: et id ipsum nisi unius esset Ennii testimonio cognitum, hunc vetustas ut alios fortasse multos oblivione obruisset. Illius autem ætatis qui sermo fuerit, ex Nævianis scriptis intelligi potest. His enim consulibus, ut in veteribus commentariis scriptum est, Nævius est mortuus: quamquam Varro noster, diligentissimus investigator antiquitatis, putat in hoc erratum, vitamque Nævii producit longius. Nam Plautus P. Claudio L. Porcio viginti annis post illos, quos ante dixi, consulibus mortuus est Catone censore.

Hunc igitur Cethegum consecutus est ætate 61
Cato, qui annis IX post eum fuit consul. Eum nos ut perveterem habemus, qui L. Marcio M'. Manilio consulibus mortuus est annis LXXXVI

ipsis ante me consulem. XVI. Nec vero habeo quemquam antiquiorem, cujus quidem scripta proferenda putem, nisi quem Appii Cæci oratio hæc ipsa de Pyrrho et nonnullæ mortuorum lau-
62 dationes forte delectant. Et, hercules, hae quidem exstant: ipsæ enim familiæ sua quasi ornamenta ac monumenta servabant et ad usum, si quis ejusdem generis occidisset, et ad memoriam laudum domesticarum et ad illustrandam nobilitatem suam. Quamquam his laudationibus historia rerum nostrarum est facta mendosior. Multa enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt, falsi triumphi, plures consulatus, genera etiam falsa et a plebe transitiones, cum homines humiliores in alienum ejusdem nominis infunderentur genus; ut, si ego me a M'. Tullio esse dicerem, qui patricius cum Servio Sulpicio consul anno
63 decimo post exactos reges fuit. Catonis autem orationes non minus multæ fere sunt quam Attici Lysiæ, cujus arbitror plurimas esse. Est enim Atticus, quoniam certe Athenis est et natus et mortuus et functus omni civium munere, quamquam Timæus eum quasi Licinia et Mucia lege repetit Syracusas. Et quodam modo est nonnulla in his etiam inter ipsos similitudo: acuti sunt elegantes faceti breves; sed ille Græcus ab
64 omni laude felicior. Habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos quam gracilitates consectentur, quos, valetudo modo bona sit, tenuitas ipsa delectat. Quamquam in Lysia sæpe sunt etiam lacerti, sic ut fieri nihil possit valentius. Verum est certe genere toto strigosior; sed habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa ejus subtilitate admodum gaudeant.
65 XVII. Catonem vero quis nostrorum oratorum,

qui quidem nunc sunt, legit? aut quis novit o-
mnino? At quem virum! dii boni! mitto civem
aut senatorem aut imperatorem: oratorem enim
hoc loco quærimus: quis illo gravior in laudan-
do? acerbior in vituperando? in sententiis argu-
tior? in docendo edisserendoque subtilior? Re-
fertæ sunt orationes amplius centum quinqua-
ginta, quas quidem adhuc invenerim et legerim,
et verbis et rebus illustribus. Licet ex his eli-
gant ea, quæ notatione et laude digna sint; o-
mnes oratoriæ virtutes in eis reperientur. Jam 66
vero Origines ejus quem florem aut quod lumen
eloquentiæ non habent? Amatores huic desunt,
sicuti multis jam ante seculis et Philisto Syra-
cusio et ipsi Thucydidi. Nam ut horum concisis
sententiis, interdum etiam non satis apertis cum
brevitate tum nimio acumine, officit Theopom-
pus elatione atque altitudine orationis suæ, quod
idem Lysiæ Demosthenes, sic Catonis luminibus
obstruxit hæc posteriorum quasi exaggerata altius
oratio. Sed et in nostris inscitia est, quod ii 67
ipsi, qui in Græcis antiquitate delectantur eaque
subtilitate, quam Atticam appellant, hanc in Ca-
tone ne noverunt quidem. Hyperidæ volunt
esse et Lysiæ. Laudo: sed cur nolunt Catones?
Attico genere dicendi se gaudere dicunt. Sapi-
enter id quidem. Atque utinam imitarentur, 68
nec ossa solum sed etiam sanguinem! Gratum
est tamen, quod volunt. Cur igitur Lysias et
Hyperides amatur, cum penitus ignoretur Cato?
Antiquior est hujus sermo et quædam horridiora
verba: ita enim tum loquebantur: id muta, quod
tum ille non potuit, et adde numeros, et aptior
sit oratio: ipsa verba compone et quasi coa-
gmenta, quod ne Græci quidem veteres factitave-

69 runt: jum neminem antepones Catoni. Ornari orationem Græci putant, si verborum immutationibus utantur, quos appellant τρόπους, et sententiarum orationisque formis, quæ vocant σχήματα. Non veri simile est, quam sit in utroque genere et creber et distinctus Cato. XVIII. Nec vero ignoro nondum esse satis politum hunc oratorem, et quærendum esse aliquid perfectius; quippe cum ita sit ad nostrorum temporum rationem vetus, ut nullius scriptum exstet dignum quidem lectione, quod sit antiquius. Sed majore honore in omnibus artibus quam in hac una dicendi
70 versatur antiquitas. Quis enim eorum, qui hæc minora animadvertunt, non intelligit Canachi signa rigidiora esse, quam ut imitentur veritatem? Calamidis dura illa quidem, sed tamen molliora quam Canachi: nondum Myronis satis ad veritatem adducta, jam tamen, quæ non dubites pulchra dicere: pulchriora etiam Polycleti et jam plane perfecta, ut mihi quidem videri solent. Similis in pictura ratio est: in qua Zeuxim et Polygnotum et Timantem et eorum, qui non sunt usi plus quam quatuor coloribus, formas et lineamenta laudamus; at in Echione, Nicomacho, Protogene, Apelle jam perfecta sunt
71 omnia. Et nescio an reliquis in rebus omnibus idem eveniat: nihil est enim simul et inventum et perfectum: nec dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poëtæ; quod ex eis carminibus intelligi potest, quæ apud illum et in Phæacum et in procorum epulis canuntur. Quid? nostri veteres versus ubi sunt?

quos olim Fauni vatesque canebant,
Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat,
Nec dicti studiosus erat.....
Ante hunc.....

ait ipse de se; nec mentitur in gloriando. Sic
enim sese res habet. Nam et Odyssea Latina
est sic tamquam opus aliquod Dædali, et Livi-
anæ fabulæ non satis dignæ, quæ iterum legan-
tur. Atque hic Livius, qui primus fabulam C. 72
Clodio, Cæci filio, et M. Tuditano consulibus
docuit anno ipso, antequam natus est Ennius;
post Romam conditam autem quarto decimo et
quingentesimo, ut hic ait, quem nos sequimur:
est enim inter scriptores de numero annorum
controversia. Attius autem a Q. Maximo quin-
tum consule captum Tarento scripsit Livium
annis XXX post, quam eum fabulam docuisse
et Atticus scribit, et nos in antiquis commenta-
riis invenimus: docuisse autem fabulam annis 73
post XI C. Cornelio Q. Minucio consulibus ludis
Juventatis, quos Salinator Senensi prœlio vove-
rat. In quo tantus error Attii fuit, ut his con-
sulibus XL annos natus Ennius fuerit: cui cum
æqualis fuerit Livius, minor fuit aliquanto is, qui
primus fabulam dedit quam ii, qui multas docu-
erant ante hos consules, et Plautus et Nævius.
XIX. Hæc si minus apta videntur huic sermoni, 74
Brute, Attico assigna, qui me inflammavit studio
illustrium hominum ætates et tempora perse-
quendi. Ego vero, inquit Brutus, et delector
ista quasi notatione temporum, et ad id, quod in-
stituisti, oratorum genera distinguere ætatibus,
istam diligentiam esse accommodatam puto.
Recte, inquam, Brute, intelligis: atque utinam 75
exstarent illa carmina, quæ multis seculis ante
suam ætatem in epulis esse cantitata a singulis
convivis de clarorum virorum laudibus in Origi-
nibus scriptum reliquit Cato! Tamen illius,
quem in vatibus et Faunis enumerat Ennius,

bellum Punicum quasi Myronis opus delectat.
76 Sit Ennius sane, ut est certe, perfectior; qui si
illum, ut simulat, contemneret, non omnia bella
persequens primum illud Punicum acerrimum
bellum reliquisset. Sed ipse dicit, cur id faciat:
scripsere, inquit, *alii rem versibus* ..... et lucu-
lente quidem scripserunt, etiam si minus quam
tu polite. Nec vero tibi aliter videri debet, qui
a Nævio vel sumsisti multa, si fateris, vel, si
negas, surripuisti.
77 Cum hoc Catone grandiores natu fuerunt C.
Flaminius, C. Varro, Q. Maximus, Q. Metellus,
P. Lentulus, P. Crassus, qui cum superiore Afri-
cano consul fuit. Ipsum Scipionem accepimus
non infantem fuisse. Filius quidem ejus, is, qui
hunc minorem Scipionem a Paullo adoptavit, si
corpore valuisset, in primis habitus esset disertus.
Indicant cum oratiunculæ tum historia quædam
78 Græca scripta dulcissime. XX. Numeroque
eodem fuit Sex. Ælius, juris quidem civilis o-
mnium peritissimus, sed etiam ad dicendum para-
tus. De minoribus autem C. Sulpicius Gallus,
qui maxime omnium nobilium Græcis literis stu-
duit, isque et oratorum in numero est habitus, et
fuit reliquis rebus ornatus atque elegans. Jam
enim erat unctior quædam splendidiorque con-
suetudo loquendi: nam hoc prætore ludos Apol-
lini faciente, cum Thyesten fabulam docuisset,
Q. Marcio Cn. Servilio consulibus mortem obiit
79 Ennius. Erat iisdem temporibus Ti. Gracchus,
P. F., qui bis consul et censor fuit, cujus est
oratio Græca apud Rhodios; quem civem cum
gravem tum etiam eloquentem constat fuisse. P.
etiam Scipionem Nasicam, qui est Corculum ap-
pellatus, qui item bis consul et censor fuit, ha-

bitum eloquentem, [M. alium] illius, qui sacra
acceperit, filium: etiam L. Lentulum, qui cum
C. Figulo consul fuit: Q. Nobiliorem, M. F.,
jam patrio instituto deditum studio literarum, qui
etiam Q. Ennium, qui cum patre ejus in Ætolia
militaverat, civitate donavit, cum triumvir colo-
niam deduxisset: et T. Annium Luscum, hujus
Q. Fulvii collegam, non indisertum dicunt fuisse.
Atque etiam L. Paullus, Africani pater, personam 80
principis civis facile dicendo tuebatur; et vero
etiam tum Catone vivo, qui annos quinque et
octoginta natus excessit e vita, cum quidem eo
ipso anno contra Ser. Galbam ad populum sum-
ma contentione dixisset, quam etiam orationem
scriptam reliquit. XXI. Sed vivo Catone mi- 81
nores natu multi uno tempore oratores floruerunt.
Nam et A. Albinus, is, qui Græce scripsit histo-
riam, qui consul cum L. Lucullo fuit, et literatus
et disertus fuit: et tenuit cum hoc locum quen-
dam etiam Ser. Fulvius et una Ser. Fabius Pi-
ctor et juris et literarum et antiquitatis bene
peritus. Quintusque Fabius Labeo fuit ornatus
iisdem fere laudibus. Nam Q. Metellus, is, cu-
jus quatuor filii consulares fuerunt, in primis est
habitus eloquens, qui pro L. Cotta dixit accusante
Africano; cujus et aliæ sunt orationes et contra
Ti. Gracchum exposita est in C. Fannii annali-
bus. Tum ipse L. Cotta veterator habitus, sed 82
C. Lælius et P. Africanus in primis eloquentes:
quorum exstant orationes, ex quibus existimari
de ingeniis oratorum potest. Sed inter hos
ætate paullum his antecedens sine controversia
Ser. Galba eloqentia præstitit: et nimirum is
princeps ex Latinis illa oratorum propria et quasi
legitima opera tractavit, ut egrederetur a pro-

posito ornandi causa, ut delectaret animos, ut permoveret, ut augeret rem, ut miserationibus, ut communibus locis uteretur. Sed nescio quomodo hujus, quem constat eloquentia præstitisse, exiliores orationes sunt et redolentes magis antiquitatem quam aut Lælii aut Scipionis aut etiam ipsius Catonis: itaque exaruerunt, vix jam ut appareant.

83 De ipsius Lælii et Scipionis ingenio quamquam ea jam est opinio, ut plurimum tribuatur ambobus, dicendi tamen laus est in Lælio illustrior. At oratio Lælii de collegiis non melior quam de multis quam voles Scipionis: non quo illa Lælii quidquam sit dulcius, aut quo de religione dici possit augustius; sed multo tamen vetustior et horridior ille quam Scipio; et cum sint in dicendo variæ voluntates, delectari mihi magis antiquitate videtur et lubenter verbis
84 etiam uti paullo magis priscis Lælius. Sed est mos hominum, ut nolint eundem pluribus rebus excellere. Nam ut ex bellica laude adspirare ad Africanum nemo potest, in qua ipsa egregium Viriathico bello reperimus fuisse Lælium; sic ingenii, literarum, eloquentiæ, sapientiæ denique etsi utrique primas, priores tamen libenter deferunt Lælio. Nec mihi ceterorum judicio solum videtur sed etiam ipsorum inter ipsos concessu
85 ita tributum fuisse. Erat omnino tum mos ut in reliquis rebus melior sic in hoc ipso humanior, ut faciles essent in suum cuique tribuendo. XXII. Memoria teneo Smyrnæ me ex P. Rutilio Rufo audisse, cum diceret adolescentulo se accidisse, ut ex senatus consulto P. Scipio et D. Brutus, ut opinor, consules de re atroci magnaque quærerent. Nam cum in silva Sila facta

cædes esset, notique homines interfecti, insimulareturque familia, partim etiam liberi societatis ejus, quæ picarias de P. Cornelio L. Mummio censoribus redemisset, decrevisse senatum, ut de ea re cognoscerent et statuerent consules.
Causam pro publicanis accurate, ut semper soli- 86
tus esset, eleganterque dixisse Lælium. Cum consules re audita *amplius* de consilii sententia pronuntiavissent, paucis interpositis diebus iterum Lælium multo diligentius meliusque dixisse, iterumque eodem modo a consulibus rem esse prolatam. Tum Lælium, cum eum socii domum reduxissent egissentque gratias, et, ne defatigaretur, oravissent, locutum esse ita: se, quæ fecisset, honoris eorum causa studiose accurateque fecisse; sed se arbitrari causam illam a Ser. Galba, quod is in dicendo gravior acriorque esset, gravius et vehementius posse defendi. Itaque auctoritate C. Lælii publicanos causam
detulisse ad Galbam. Illum autem, quod ei viro 87
succedendum esset, verecunde et dubitanter recepisse. Unum quasi comperendinatus medium diem fuisse, quem totum Galbam in consideranda causa componendaque posuisse: et cum cognitionis dies esset, et ipse Rutilius rogatu sociorum domum ad Galbam mane venisset, ut eum admoneret, et ad dicendi tempus adduceret, usque illum, quoad ei nuntiatum esset consules descendisse, omnibus exclusis commentatum in quadam testudine cum servis literatis fuisse, quorum alii aliud dictare eodem tempore solitus esset. Interim cum esset ei nuntiatum tempus esse, exisse in ædes eo colore et iis oculis, ut egisse causam
non commentatum putares. Addebat etiam, id- 88
que ad rem pertinere putabat scriptores illos

male mulcatos exisse cum Galba; ex quo significabat illum non in agendo solum sed etiam in meditando vehementem atque incensum fuisse. Quid multa? magna exspectatione plurimis audientibus coram ipso Lælio sic illam causam tanta vi tantaque gravitate dixisse Galbam, ut nulla fere pars orationis silentio præteriretur. Itaque multis querelis multaque miseratione adhibita socios omnibus approbantibus illa die
89 quæstione liberatos esse. XXIII. Ex hac Rutiliana narratione suspicari licet, cum duæ summæ sint in oratore laudes, una subtiliter disputandi ad docendum, altera graviter agendi ad animos audientium permovendos, multoque plus proficiat is, qui inflammet judicem quam ille, qui doceat; elegantiam in Lælio vim in Galba fuisse. Quæ quidem vis tum maxime cognita est, cum Lusitanis a Ser. Galba prætore contra interpositam, ut existimabatur, fidem interfectis T. Libone tribuno plebis populum incitante et rogationem in Galbam privilegii similem ferente summa senectute, ut ante dixi, M. Cato legem suadens in Galbam multa dixit: quam orationem in Origines suas retulit paucis, antequam mortuus est, [an] diebus
90 an mensibus. Tum igitur nihil recusans Galba pro sese et populi Romani fidem implorans cum suos pueros tum C. Galli etiam filium flens commendabat; cujus orbitas et fletus mire miserabilis fuit propter recentem memoriam clarissimi patris: isque se tum eripuit flamma propter pueros misericordia populi commota, sicut idem scriptum reliquit Cato. Atque etiam ipsum Libonem non infantem video fuisse, ut ex orationibus ejus intelligi potest.

Cum hæc dixissem, et paullum interquievissem, 91
Quid igitur, inquit, est causæ, Brutus, si tanta
virtus in oratore Galba fuit, cur ea nulla in orati-
onibus ejus appareat? quod mirari non possum in
eis, qui nihil omnino scripti reliquerunt. XXIV.
Nec enim est eadem, inquam, Brute, causa non
scribendi et non tam bene scribendi quam dixe-
rint. Nam videmus alios oratores inertia nihil scri-
psisse, ne domesticus etiam labor accederet ad fo-
rensem; pleræque enim scribuntur orationes habi-
tæ jam, non ut habeantur: alios non laborare, ut 92
meliores fiant; nulla enim res tantum ad dicen-
dum proficit quantum scriptio: memoriam autem
in posterum ingenii sui non desiderant, cum se pu-
tant satis magnam adeptos esse dicendi gloriam,
eamque etiam majorem visum iri, si in existi-
mantium arbitrium sua scripta non venerint:
alios, quod melius putent dicere se posse quam
scribere; quod peringeniosis hominibus neque
satis doctis plerumque contingit ut ipsi Galbæ;
quem fortasse vis non ingenii solum sed etiam 93
animi et naturalis quidam dolor dicentem incen-
debat, efficiebatque, ut et incitata et gravis et
vehemens esset oratio: dein cum otiosus stilum
prehenderat, motusque omnis animi tamquam
ventus hominem defecerat, flaccescebat oratio;
quod iis, qui limatius dicendi consectantur ge-
nus, accidere non solet, propterea quod prudentia
nunquam deficit oratorem, qua ille utens eodem
modo possit et dicere et scribere; ardor animi
non semper adest, isque cum consedit, omnis illa
vis et quasi flamma oratoris exstinguitur. Hanc 94
igitur ob causam videtur Lælii mens spirare et-
iam in scriptis Galbæ autem vis occidisse.

XXV. Fuerunt etiam in oratorum numero

mediocrium L. et Sp. Mummii fratres, quorum exstant amborum orationes: simplex quidem L. et antiquus: Sp. autem nihilo ille quidem ornatior sed tamen adstrictior: fuit enim doctus ex disciplina Stoicorum. Multæ sunt Sp. Albini orationes. Sunt etiam L. et C. Aureliorum Orestarum, quos aliquo video in numero orato-
95 rum fuisse. P. etiam Popillius cum civis egregius tum non indisertus fuit. C. vero, filius ejus, disertus. Caiusque Tuditanus cum omni vitæ atque victu excultus atque expolitus, tum ejus elegans est habitum etiam orationis genus. Eodemque in genere est habitus is, qui injuria accepta fregit Ti. Gracchum patientia, civis in rebus optimis constantissimus, M. Octavius. At vero M. Æmilius Lepidus, qui est Porcina dictus, iisdem temporibus fere, quibus Galba, sed paulo minor natu et summus orator est habitus et fuit, ut apparet ex orationibus, scriptor
96 sane bonus. Hoc in oratore Latino primum mihi videtur et lenitas apparuisse illa Græcorum et verborum comprehensio etiam artifex, ut ita dicam, stilus. Hunc studiose duo adolescentes ingeniosissimi et prope æquales, C. Carbo et Ti. Gracchus, audire soliti sunt; de quibus jam dicendi locus erit, cum de senioribus pauca dixero. Q. enim Pompeius non contemptus orator temporibus illis fuit, qui summos honores homo per se cognitus sine ulla commendatione
97 majorum est adeptus. Tum L. Crassus multum potuit non eloquentia sed dicendo tamen; homo non liberalitate, ut alii, sed ipsa tristitia et severitate popularis; cujus quidem legi tabellariæ M. Antius Briso tribunus plebis diu restitit M. Lepido consule adjuvante; eaque res P. Africano

vituperationi fuit, quod ejus auctoritate de senten-
tia deductus Briso putabatur. Tum duo Cæpi-
ones multum clientes consilio et lingua plus
auctoritate tamen et gratia sublevabant. Sed
Pompeii sunt scripta nec nimis extenuata
(quamquam veterum est similis) et plena pru-
dentiæ. XXVI. P. Crassum valde probatum 98
et oratorem iisdem fere temporibus accepimus, qui
ingenio valuit et studio, et habuit quasdam etiam
domesticas disciplinas: nam et cum summo illo
oratore Ser. Galba, cujus C. filio filiam suam
collocaverat, affinitate sese devinxerat; et cum
esset P. Mucii filius, fratremque haberet P. Scæ-
volam, domi jus civile cognoverat. In eo indu-
striam constat summam fuisse maximamque
gratiam, cum et consuleretur plurimum et dice-
ret. Horum ætatibus adjuncti duo C. Fannii, 99
C. et M. filii, fuerunt; quorum Caii filius, qui
consul cum Domitio fuit, unam orationem de
sociis et nomine Latino contra Gracchum reli-
quit sane et bonam et nobilem. Tum Atticus,
Quid ergo? estne ista Fannii? nam varia
opinio pueris nobis erat; alii a C. Persio, literato
homine, scriptam esse aiebant, illo, quem signi-
ficat valde doctum esse Lucilius: alii multos
nobiles, quod quisque potuisset, in illam oratio-
nem contulisse. Tum ego, Audivi equidem ista, 100
inquam, de majoribus natu, sed nunquam sum
adductus, ut crederem; eamque suspicionem
propter hanc causam credo fuisse, quod Fannius
in mediocribus oratoribus habitus esset, oratio
autem vel optima esset illo quidem tempore
orationum omnium. Sed nec ejusmodi est, ut a
pluribus confusa videatur (unus enim sonus est
totius orationis et idem stilus), nec de Persio te-

ticuisset Gracchus, cum et Fannius de Menelao Maratheno et de ceteris objecisset, præsertim cum Fannius nunquam sit habitus elinguis: nam et causas defensitavit, et tribunatus ejus arbitrio et auctoritate P. Africani gestus non
101 obscurus fuit. Alter autem C. Fannius, M. filius, C. Lælii gener, et moribus et ipso genere dicendi durior. Is soceri instituto (quem, quia cooptatus in augurum collegium non erat, non admodum diligebat, præsertim cum ille Q. Scævolam sibi minorem natu generum prætulisset: cui tamen Lælius se excusans non genero minori dixit se illud sed majori filiæ detulisse) is tamen instituto Lælii Panætium audiverat. Ejus omnis in dicendo facultas ex historia ipsius non ineleganter scripta perspici potest, quæ neque nimis
102 est infans neque perfecte diserta. Mucius autem augur, quod pro se opus erat, ipse dicebat, ut de pecuniis repetundis contra T. Albucium. Is oratorum in numero non fuit; juris civilis intelligentia atque omni prudentiæ genere præstitit. L. Cœlius Antipater scriptor; quemadmodum videtis, fuit ut temporibus illis luculentus, juris valde peritus, multorum etiam, ut L. Crassi, magister.

103 XXVII. Utinam in Ti. Graccho Caioque Carbone talis mens ad rem publicam bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit! profecto nemo his viris gloria præstitisset. Sed eorum alter propter turbulentissimum tribunatum, ad quem ex invidia fœderis Numantini bonis iratus accesserat, ab ipsa re publica est interfectus: alter propter perpetuam in populari ratione levitatem morte voluntaria se a severitate judicum vindicavit. Sed fuit uterque summus orator

atque hoc memoria patrum teste dicimus; nam 104
et Carbonis et Gracchi habemus orationes nondum satis splendidas verbis sed acutas prudentiæque plenissimas. Fuit Gracchus diligentia Corneliæ matris a puero doctus et Græcis literis eruditus; nam semper habuit exquisitos e Græcia magistros, in eis jam adolescens Diophanem Mitylenæum, Græciæ temporibus illis disertissimum. Sed ei breve tempus ingenii augendi et declarandi fuit. Carbo, quod vita suppeditavit, 105
est in multis judiciis causisque cognitus. Hunc qui audierant prudentes homines, in quibus familiaris noster L. Gellius, qui se illi contubernalem in consulatu fuisse narrabat, canorum oratorem et volubilem et satis acrem atque eundem et vehementem et valde dulcem et perfacetum fuisse dicebat: addebat industrium etiam et diligentem et in exercitationibus commentationibusque multum operæ solitum esse ponere. Hic optimus illis temporibus est patronus habitus, 106
eoque forum tenente plura fieri judicia cœperunt: nam et quæstiones perpetuæ hoc adolescente constitutæ sunt, quæ antea nullæ fuerunt (L. enim Piso tribunus plebis legem primus de pecuniis repetundis Censorino et Manilio consulibus tulit: ipse etiam Piso et causas egit, et multarum legum aut auctor aut dissuasor fuit; isque et orationes reliquit, quæ jam evanuerunt, et annales sane exiliter scriptos); et judicia populi, quibus aderat Carbo, jam magis patronum desiderabant tabella data: quam legem L. Cassius Lepido et Mancino consulibus tulit.

XXVIII. Vester etiam D. Brutus, M. filius, 107
ut ex familiari ejus L. Attio poëta sum audire solitus, et dicere non inculte solebat, et erat cum

literis Latinis tum etiam Græcis ut temporibus illis eruditus. Quæ tribuebat idem Attius etiam Q. Maximo, L. Paulli nepoti: et vero ante Maximum illum Scipionem, quo duce privato Ti. Gracchus occisus esset, cum omnibus in rebus vehementem tum acrem aiebat in dicendo fuisse.
108 Tum etiam P. Lentulus ille princeps, ad rem publicam duntaxat quod opus esset, satis habuisse eloquentiæ dicitur. Iisdemque temporibus L. Furius Philus perbene Latine loqui putabatur literatiusque quam ceteri; P. Scævola valde prudenter et acute, paullo etiam copiosius; nec multo minus prudenter M.'Manilius. Appii Claudii volubilis sed paullo fervidior erat oratio. In aliquo numero etiam M. Fulvius Flaccus et C. Cato, Africani sororis filius, mediocres oratores; etsi Flacci scripta sunt sed ut studiosi literarum. Flacci autem æmulus P. Decius fuit, non infans ille quidem sed ut vita sic oratione etiam turbulen-
109 tus. M. Drusus, C. F., qui in tribunatu C. Gracchum collegam iterum tribunum fregit, vir et oratione gravis et auctoritate; eique proxime adjunctus C. Drusus frater fuit. Tuus etiam gentilis, Brute, M. Pennus facile agitavit in tribunatu C. Gracchum paullum ætate antecedens. Fuit enim M. Lepido et L. Oreste consulibus quæstor Gracchus, tribunus Pennus, illius M. filius, qui cum Q. Ælio consul fuit: sed is omnia summa sperans ædilicius est mortuus. Nam de T. Flaminino, quem ipse vidi, nihil accepi nisi Latine diligenter locutum.

110 XXIX. His adjuncti sunt C. Curio, M. Scaurus, P. Rutilius, C. Gracchus. De Scauro et Rutilio breviter licet dicere, quorum neuter summi oratoris habuit laudem, et uterque in

multis causis versatus erat. In quibusdam laudandis viris, etiamsi maximi ingenii non essent, probabilis tamen industria; quamquam his quidem non omnino ingenium sed oratorium ingenium defuit. Neque enim refert videre, quid dicendum sit, nisi id queas solute et suaviter dicere. Ne id quidem satis est, nisi id, quod
dicitur, fit voce vultu motuque conditius. Quid 111
dicam opus esse doctrina? sine qua, etiam si quid bene dicitur adjuvante natura, tamen id, quia fortuito fit, semper paratum esse non potest. In Scauri oratione sapientis hominis et recti gravitas summa et naturalis quædam inerat auctoritas, non ut causam sed ut testimonium
dicere putares, cum pro reo diceret. Hoc di- 112
cendi genus ad patrocinia mediocriter aptum videbatur; ad senatoriam vero sententiam, cujus erat ille princeps, vel maxime; significabat enim non prudentiam solum sed, quod maxime rem continebat, fidem. Habebat hoc a natura ipsa, quod a doctrina non facile posset. Quamquam hujus quoque ipsius rei, quemadmodum scis, præcepta sunt. Hujus et orationes sunt et tres ad L. Fufidium libri scripti de vita ipsius acta sane utiles, quos nemo legit: at Cyri vitam et disciplinam legunt, præclaram illam quidem sed neque tam rebus nostris aptam nec tamen Scauri laudibus anteponendam. Ipse etiam Fufidius in
aliquo patronorum numero fuit. XXX. Rutilius 113
autem in quodam tristi et severo genere dicendi versatus est; et uterque natura vehemens et acer. Itaque cum una consulatum petivissent, non ille solum, qui repulsam tulerat, accusavit ambitus designatum competitorem, sed Scaurus etiam absolutus Rutilium in judicium vocavit.

multaque opera multaque industria Rutilius fuit; quæ erat propterea gratior, quod idem magnum
114 munus de jure respondendi sustinebat. Sunt ejus orationes jejunæ: multa præclara de jure: doctus vir et Græcis literis eruditus, Panætii auditor, prope perfectus in Stoicis, quorum peracutum et artis plenum orationis genus scis tamen exile nec satis populari assensioni accommodatum. Itaque illa, quæ propria est hujus disciplinæ, philosophorum de se ipsorum opinio firma
115 in hoc viro et stabilis inventa est. Qui cum innocentissimus in judicium vocatus esset (quo judicio convulsam penitus scimus esse rem publicam), cum essent eo tempore eloquentissimi viri L. Crassus et M. Antonius consulares, eorum adhibere neutrum voluit: dixit ipse pro sese; et pauca C. Cotta, quod sororis erat filius, et is quidem tamen ut orator, quamquam erat admodum adolescens. Sed Q. Mucius enucleate ille quidem et polite, ut solebat, nequaquam autem ea vi atque copia, quam genus illud judicii et
116 magnitudo causæ postulabat. Habemus igitur in Stoicis oratoribus Rutilium, Scaurum in antiquis: utrumque tamen laudemus, quoniam per illos ne hæc quidem in civitate genera hac oratoria laude caruerunt. Volo enim ut in scena sic etiam in foro non eos modo laudari, qui celeri motu et difficili utantur, sed eos etiam, quos statarios appellant, quorum sit illa simplex in agendo veritas, non molesta.

117 XXXI. Et quoniam Stoicorum est facta mentio, Q. Ælius Tubero fuit illo tempore, L. Paulli nepos, nullo in oratorum numero sed vita severus et congruens cum ea disciplina, quam colebat; paullo etiam durior; qui quidem in triumviratu

judicaverit contra P. Africani, avunculi sui, testimonium vacationem augures, quo minus judiciis operam darent, non habere: sed ut vita sic oratione durus, incultus, horridus: itaque honoribus majorum respondere non potuit. Fuit autem constans civis et fortis et in primis Graccho molestus, quod indicat Gracchi in eum oratio: sunt etiam in Gracchum Tuberonis. Is fuit mediocris in dicendo, doctissimus in disputando.
Tum Brutus, Quam hoc idem in nostris contin- 118
gere intelligo, quod in Græcis! ut omnes fere Stoici prudentissimi in disserendo sint, et id arte faciant, sintque architecti pæne verborum, iidem traducti a disputando ad dicendum inopes reperiantur. Unum excipio Catonem, in quo perfectissimo Stoico summam eloquentiam non desiderem, quam exiguam in Fannio, ne in Rutilio quidem magnam, in Tuberone nullam video
fuisse. Et ego, Non, inquam, Brute, sine causa, 119
propterea quod istorum in dialecticis omnis cura consumitur; vagum illud orationis et fusum et multiplex non adhibetur genus. Tuus autem avunculus, quemadmodum scis, habet a Stoicis id, quod ab illis petendum fuit: sed dicere didicit a dicendi magistris, eorumque more se exercuit. Quod si omnia a philosophis essent petenda, Peripateticorum institutis commodius fin-
geretur oratio. Quo magis tuum, Brute, 120
judicium probo, qui eorum, id est ex vetere Academia, philosophorum sectam secutus es, quorum in doctrina atque præceptis disserendi ratio conjungitur cum suavitate dicendi et copia: quamquam ea ipsa Peripateticorum Academicorumque consuetudo in ratione dicendi talis est, ut nec perficere oratorem possit ipsa per sese

nec sine ea orator esse perfectus. Nam ut Stoicorum adstrictior est oratio aliquantoque contractior, quam aures populi requirunt; sic illorum liberior et latior, quam patitur consuetudo
121 judiciorum et fori. Quis enim uberior in dicendo Platone? Jovem sic aiunt philosophi, si Græce loquatur, loqui. Quis Aristotele nervosior, Theophrasto dulcior? Lectitavisse Platonem studiose, audivisse etiam Demosthenes dicitur: idque apparet ex genere et granditate verborum: dicit etiam in quadam epistola hoc ipse de sese. Sed et hujus oratio in philosophiam translata pugnacior, ut ita dicam, videtur et illorum in judicia pacatior.

122 XXXII. Nunc reliquorum oratorum ætates, si placet, et gradus persequamur. Nobis vero, inquit Atticus, et vehementer quidem, ut pro Bruto etiam respondeam. Curio fuit igitur ejusdem ætatis fere sane illustris orator, cujus de ingenio ex orationibus ejus existimari potest. Sunt enim et aliæ et pro Ser. Fulvio de incestu nobilis oratio. Nobis quidem pueris omnium optima putabatur, quæ vix jam comparet in hac
123 turba novorum voluminum. Præclare, inquit Brutus, teneo, qui istam turbam voluminum effecerit. Et ego, inquam, intelligo, Brute, quem dicas. Certe enim et boni aliquid attulimus juventuti, magnificentius, quam fuerat, genus dicendi et ornatius; et nocuimus fortasse, quod veteres orationes post nostras, non a me quidem (meis enim illas antepono) sed a plerisque legi sunt desitæ. Numera, inquit, me in plerisque: quamquam video mihi multa legenda jam te
124 auctore, quæ antea contemnebam. Atqui hæc, inquam, de incestu laudata oratio puerilis est

locis multis: de amore, de tormentis, de rumore loci sane inanes; verumtamen nondum tritis nostrorum hominum auribus nec erudita civitate tolerabiles. Scripsit etiam alia nonnulla, et multa dixit et illustria, et in numero patronorum fuit, ut eum mirer, cum et vita suppeditavisset, et splendor ei non defuisset, consulem non fuisse.
XXXIII. Sed ecce in manibus vir et præstan- 125
tissimo ingenio et flagranti studio et doctus a puero, C Gracchus. Noli enim putare quemquam, Brute, pleniorem et uberiorem ad dicendum fuisse. Et ille, Sic prorsus, inquit, existimo; atque istum de superioribus pæne solum lego. Immo plane, inquam, Brute, legas censeo. Damnum enim illius immaturo interitu res Romanæ Latinæque literæ fecerunt. Utinam non 126
tam fratri pietatem quam patriæ præstare voluisset! Quam ille facile tali ingenio, diutius si vixisset, vel paternam esset vel avitam gloriam consecutus! Eloquentia quidem nescio an habuisset parem neminem. Grandis est verbis, sapiens sententiis, genere toto gravis: manus extrema non accessit operibus ejus: præclare inchoata multa, perfecta non plane. Legendus, inquam, est hic orator, Brute, si quisquam alius, juventuti. Non enim solum acuere sed etiam alere ingenium potest.

Huic successit ætati C. Galba, Servii illius 127
eloquentissimi viri filius, P. Crassi eloquentis et juris periti gener. Laudabant hunc patres nostri, favebant etiam propter patris memoriam, sed cecidit in cursu. Nam rogatione Mamilia Jugurthinæ conjurationis invidia, cum pro sese ipse dixisset, oppressus est. Exstat ejus peroratio, qui epilogus dicitur, qui tanto in honore pueris

nobis erat, ut eum etiam edisceremus. Hic, qui in collegio sacerdotum esset, primus post Romam conditam judicio publico est condemnatus.

128 XXXIV. P. Scipio, qui est in consulatu mortuus, non multum ille quidem nec sæpe dicebat, sed et Latine loquendo cuivis erat par, et omnes sale facetiisque superabat. Ejus collega L. Bestia bonis initiis orsus tribunatus, nam P. Popillium vi C. Gracchi expulsum sua rogatione restituit, vir et acer et non indisertus, tristes exitus habuit consulatus. Nam invidiosa lege Mamilia quæstione C. Galbam sacerdotem et quatuor consulares, L. Bestiam, C. Catonem, Sp. Albinum civemque præstantissimum L. Opimium Gracchi interfectorem a populo absolutum, cum is contra populi studium stetisset, Gracchani ju-
129 dices sustulerunt. Hujus dissimilis in tribunatu reliquaque omni vita civis improbus C. Licinius Nerva non indisertus fuit. C. Fimbria temporibus iisdem fere sed longius ætate provectus habitus est sane, ut ita dicam, luculentus,* asper, maledicus, genere toto paullo fervidior atque commotior; diligentia tamen et virtute animi atque vita bonus auctor in senatu. Idem tolerabilis patronus nec rudis in jure civili et cum virtute tum etiam ipso orationis genere liber; cujus orationes pueri legebamus, quas jam repe-
130 rire vix possumus. Atque etiam ingenio et sermone eleganti, valetudine incommoda C. Sextius Calvinus fuit, qui etsi, cum remiserant dolores pedum, non deerat in causis, tamen id non sæpe faciebat. Itaque consilio ejus, cum volebant, homines utebantur; patrocinio, cum lice-

---

* *truculentus;* admirable emendation of Ernesti.

bat. Iisdem temporibus M. Brutus, in quo
magnum fuit, Brute, dedecus generi vestro, qui,
cum tanto nomine esset, patremque optimum
virum habuisset et juris peritissimum, accusa-
tionem factitaverit ut Athenis Lycurgus. Is
magistratus non petivit, sed fuit accusator vehe-
mens et molestus, ut facile cerneres naturale
quoddam stirpis bonum degeneravisse vitio de-
pravatæ voluntatis. Atque eodem tempore accu- 131
sator de plebe L. Cæsulenus fuit, quem ego
audivi jam senem, cum ab L. Sabellio mulctam
lege Aquilia damni injuria petivisset. Non fe-
cissem hominis pæne infimi mentionem, nisi
judicarem, qui suspiciosius aut criminosius dice-
ret, audivisse me neminem. XXXV. Doctus
etiam Græcis T. Albucius vel potius pæne Græ-
cus. Loquor, ut opinor; sed licet ex orationibus
judicare. Fuit autem Athenis adolescens; per-
fectus Epicureus evaserat, minime aptum ad
dicendum genus.

Jam Q. Catulus non antiquo illo more sed hoc 132
nostro, nisi quid fieri potest perfectius, eruditus;
multæ literæ, summa non vitæ solum atque
naturæ sed orationis etiam comitas; incorrupta
quædam Latini sermonis integritas, quæ perspici
cum ex orationibus ejus potest tum facillime ex
eo libro, quem de consulatu et de rebus gestis
suis conscriptum molli et Xenophonteo genere
sermonis misit ad A. Furium poëtam familiarem
suum; qui liber nihilo notior est quam illi tres,
de quibus ante dixi, Scauri libri. Tum Brutus, 133
Mihi quidem nec iste notus est nec illi: sed hæc
mea culpa est; nunquam enim in manus incide-
runt. Nunc autem et a te sumam, et conquiram
ista posthac curiosius. Fuit igitur in Catulo

sermo Latinus ; quæ laus dicendi non mediocris
ab oratoribus plerisque neglecta est. Nam de
sono vocis et suavitate appellandarum literarum,
quoniam filium cognovisti, noli exspectare quid
dicam : quamquam filius quidem non fuit in ora-
torum numero, sed non deerat ei tamen in sen-
tentia dicenda cum prudentia tum elegans quod-
134 dam et eruditum orationis genus. Nec habitus
est tamen pater ipse Catulus princeps in numero
patronorum : sed erat talis, ut, cum quosdam
audires, qui tum erant præstantes, videretur esse
inferior : cum autem ipsum audires sine compa-
ratione, non modo contentus esses, sed melius
135 non quæreres. Q. Metellus Numidicus et ejus
collega M. Silanus dicebant de re publica, quod
esset illis viris et consulari dignitati satis. M.
Aurelius Scaurus non sæpe dicebat sed polite;
Latine vero in primis est eleganter locutus.
Quæ laus eadem in A. Albino bene loquendi
fuit. Nam flamen Albinus etiam in numero est
habitus disertorum. Q. etiam Cæpio, vir acer
et fortis, cui fortuna belli crimini, invidia populi
136 calamitati fuit. XXXVI. Tum etiam C. et L.
Memmii fuerunt oratores mediocres, accusatores
acres atque acerbi : itaque in judicium capitis
multos vocaverunt, pro reis non sæpe dixerunt.
Sp. Thorius satis valuit in populari genere di-
cendi, is, qui agrum publicum vitiosa et inutili
lege vectigali levavit. M. Marcellus, Æsernini
pater, non ille quidem in patronis sed et in
promptis tamen et non inexercitatis ad dicendum
137 fuit, ut filius ejus P. Lentulus. L. etiam Cotta
prætorius in mediocrium oratorum numero di-
cendi non ita multum laude processerat, sed de
industria cum verbis tum etiam ipso sono quasi

subrustico prosequebatur atque imitabatur anti-
quitatem.

Atque ego et in hoc ipso Cotta et in aliis plu-
ribus intelligo me non ita disertos homines et
retulisse in oratorum numerum et relaturum.
Est enim propositum colligere eos, qui hoc mu-
nere in civitate functi sint, ut tenerent oratorum
locum; quorum quidem quæ fuerit adscensio et
quam in omnibus rebus difficilis optimi perfectio
atque absolutio, ex eo, quod dicam, existimari
potest. Quam multi enim jam oratores comme- 138
morati sunt, et quam diu in eorum enumeratione
versamur, cum tamen spisse atque vix, ut dudum
ad Demosthenem et Hyperidem, sic nunc ad
Antonium Crassumque pervenimus! Nam ego
sic existimo hos oratores fuisse maximos et in his
primum cum Græcorum gloria Latine dicendi
copiam æquatam. XXXVII. Omnia veniebant 139
Antonio in mentem: eaque suo quæque loco,
ubi plurimum proficere et valere possent, ut ab
imperatore equites, pedites, levis armatura, sic
ab illo in maxime opportunis orationis partibus
collocabantur. Erat memoria summa, nulla
meditationis suspicio: imparatus semper aggredi
ad dicendum videbatur: sed ita erat paratus, ut
judices illo dicente nonnunquam viderentur non
satis parati ad cavendum fuisse. Verba ipsa, 140
non illa quidem elegantissimo sermone (itaque
diligenter loquendi laude caruit, neque tamen est
admodum inquinate locutus) sed illa, quæ pro-
prie laus oratoris est in verbis (nam ipsum Latine
loqui est illud quidem, ut paullo ante dixi, in
magna laude ponendum; sed non tam sua
sponte, quam quod est a plerisque neglectum:
non enim tam præclarum est scire Latine quam

turpe nescire; neque tam id mihi oratoris boni quam civis Romani proprium videtur), sed tamen Antonius in verbis et eligendis (neque id ipsum tam leporis causa quam ponderis) et collocandis et comprehensione devinciendis nihil non ad rationem et tamquam ad artem dirigebat: verum multo magis hoc idem in sententiarum
141 ornamentis et conformationibus. Quo genere quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco a doctis oratorum est princeps judicatus. Σχήματα enim quæ vocant Græci, ea maxime ornant oratorem; eaque non tam in verbis pingendis habent pondus quam in illuminandis sententiis.
XXXVIII. Sed cum hæc magna in Antonio tum actio singularis; quæ si partienda est in gestum atque vocem, gestus erat non verba exprimens sed cum sententiis congruens: manus, humeri, latera, supplosio pedis, status, incessus omnisque motus cum verbis sententiisque consentiens; vox permanens verum subrauca natura. Sed hoc vitium huic uni in bonum convertebat.
142 Habebat enim flebile quiddam in questionibus aptumque cum ad fidem faciendam tum ad misericordiam commovendam; ut verum videretur in hoc illud, quod Demosthenem ferunt ei, qui quæsivisset, quid primum esset in dicendo, actionem; quid secundum, idem et idem tertium respondisse. Nulla res magis penetrat in animos, eosque fingit, format, flectit; talesque oratores videri facit, quales ipsi se videri volunt.

143 Huic alii parem esse dicebant, alii anteponebant L. Crassum. Illud quidem certe omnes ita judicabant neminem esse, qui horum alterutro patrono cujusquam ingenium requireret. Equidem quamquam Antonio tantum tribuo, quantum

supra dixi, tamen Crasso nihil statuo fieri potuisse perfectius. Erat summmma gravitas: erat cum gravitate junctus facetiarum et urbanitatis oratorius non scurrilis lepos: Latine loquendi accurata et sine molestia diligens elegantia: in disserendo mira explicatio: cum de jure civili, cum de æquo et bono disputaretur, argumentorum et similitudinum copia. XXXIX. Nam ut 144
Antonius conjectura movenda aut sedanda suspicione aut excitanda incredibilem vim habebat, sic in interpretando, in definiendo, in explicanda æquitate nihil erat Crasso copiosius: idque cum sæpe alias tum apud centumviros in M'. Curii causa cognitum est. Ita enim multa tum contra 145
scriptum pro æquo et bono dixit, ut hominem acutissimum Q. Scævolam et in jure, in quo illa causa vertebatur, paratissimum obrueret argumentorum exemplorumque copia: atque ita tum ab his patronis æqualibus etiam* consularibus causa illa dicta est, cum uterque ex contraria parte jus civile defenderet, ut eloquentium juris peritissimus Crassus, juris peritorum eloqentissimus Scævola putaretur; qui quidem cum peracutus esset ad excogitandum, quid in jure aut in æquo verum aut esset aut non esset, tum verbis erat ad rem cum summa brevitate mirabiliter aptus. Quare sit nobis orator in hoc interpre- 146
tandi explanandique et disserendi genere mirabilis, sic ut simile nihil viderim: in augendo, in ornando, in refellendo magis existimator metuendus quam admirandus orator. Verum ad 147
Crassum revertamur. XL. Tum Brutus, Etsi satis, inquit, mihi videbar habere cognitum

---

* *et jam*; emendation of Orelli.

Scævolam ex iis rebus, quas audiebam sæpe ex C. Rutilio, quo utebatur propter familiaritatem Scævolæ nostri,* tamen ista mihi ejus dicendi tanta laus nota non erat. Itaque cepi voluptatem tam ornatum virum tamque excellens inge-
148 nium fuisse in nostra re publica. Hic ego, Noli, inquam, Brute, existimare his duobus quidquam fuisse in nostra civitate præstantius: nam ut paullo ante dixi consultorum alterum disertissimum disertorum alterum consultissimum fuisse, sic in reliquis rebus ita dissimiles erant inter sese, statuere ut tamen non posses, utrius te malles similiorem. Crassus erat elegantium parcissimus, Scævola parcorum elegantissimus. Crassus in summa comitate habebat etiam severitatis satis, Scævolæ multa in severitate non
149 deerat tamen comitas. Licet omnia hoc modo: sed vereor, ne fingi videantur hæc, ut dicantur a me quodam modo; res se tamen sic habet. Cum omnis virtus sit, ut vestra, Brute, vetus Academia dixit, mediocritas, uterque horum medium quiddam volebat sequi: sed ita cadebat, ut alter ex alterius laude partem, uterque autem
150 suam totam haberet. Tum Brutus, Cum ex tua oratione mihi videor, inquit, bene Crassum et Scævolam cognovisse, tum de te et de Ser. Sulpicio cogitans esse quandam vobis cum illis similitudinem judico. Quonam, inquam, istuc modo? Quia mihi et tu videris, inquit, tantum juris civilis scire voluisse, quantum satis esset

---

* The text is corrupt. Arnold proposes to read: *Rutilio: qua utebatur pater, familiaritatem Scævolæ nosti.* Ellendt: *Rutilio: qui qua utebatur familiaritate Scævolæ, nosti.*

oratori; et Servius eloquentiæ tantum assumpsisse, ut jus civile facile possit tueri: ætatesque vestræ ut illorum nihil aut non fere multum
differunt. XLI. Et ego, De me, inquam, dicere 151
nihil est necesse: de Servio autem et tu probe dicis, et ego dicam, quod sentio. Non enim facile quem dixerim plus studii quam illum et ad dicendum et ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse. Nam et in iisdem exercitationibus ineunte ætate fuimus; et postea una Rhodum ille etiam profectus est, quo melior esset et doctior: et inde ut rediit, videtur mihi in secunda arte primus esse maluisse quam in prima secundus. Atque haud scio an par principibus esse potuisset: sed fortasse maluit, id quod est adeptus, longe omnium non ejusdem modo ætatis sed eorum etiam, qui fuissent, in jure civili esse
princeps. Hic Brutus, Ain' tu? inquit. Et- 152
iamne Q. Scævolæ Servium nostrum anteponis? Sic enim, inquam, Brute, existimo juris civilis magnum usum et apud Scævolam et apud multos fuisse: artem in hoc uno: quod nunquam effecisset ipsius juris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ doceret rem universam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambigua primum videre deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera et falsa judicarentur, et quæ quibus positis essent, quæque non essent conse-
quentia. Hic enim attulit hanc artem omnium 153
artium maximam quasi lucem ad ea, quæ confuse ab aliis aut respondebantur aut agebantur. XLII. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Recte, inquam, intelligis: sed adjunxit etiam et literarum scientiam et loquendi elegantiam, quæ

ex scriptis ejus, quorum similia nulla sunt, fa-
154 cillime perspici potest. Cumque discendi causa
duobus peritissimis operam dedisset, L. Lucilio
Balbo, C. Aquilio Gallo; Galli, hominis acuti et
exercitati, promptam et paratam in agendo et in
respondendo celeritatem subtilitate diligentiaque
superavit: Balbi, docti et eruditi hominis, in
utraque re consideratam tarditatem vicit expedi-
endis conficiendisque rebus: sic et habet, quod
uterque eorum habuit, et explevit, quod utrique
155 defuit. Itaque ut Crassus mihi videtur sapienti-
us fecisse quam Scævola (hic enim causas stu-
diose recipiebat, in quibus a Crasso superabatur;
ille se consuli nolebat, ne qua in re inferior esset
quam Scævola): sic Servius sapientissime. Cum
enim duæ civiles artes ac forenses plurimum et
laudis haberent et gratiæ, perfecit, ut altera
præstaret omnibus, ex altera tantum assumeret,
quantum esset et ad tuendum jus civile et ad
156 obtinendam consularem dignitatem satis. Tum
Brutus, Ita prorsus, inquit, et antea putabam
(audivi enim nuper eum studiose et frequenter
Sami, cum ex eo jus nostrum pontificium, qua
ex parte cum jure civili conjunctum esset, vellem
cognoscere); et nunc meum judicium multo
magis confirmo testimonio et judicio tuo: simul
illud gaudeo, quod et æqualitas vestra et pares
honorum gradus et artium studiorumque quasi
finitima vicinitas tantum abest ab obtrectatione
invidiaque, quæ solet lacerare plerosque, uti ea
non modo non exulcerare vestram gratiam sed
etiam conciliare videatur. Quali enim te erga
illum perspicio, tali illum in te voluntate judi-
157 cioque cognovi. Itaque doleo et illius consilio
et tua voce populum Romanum carere tam diu:

quod cum per se dolendum est tum multo magis consideranti, ad quos ista non translata sint, sed nescio quo pacto devenerint. Hic Atticus, Dixeram, inquit, a principio, de re publica ut sileremus: itaque faciamus: nam si isto modo volumus singulas res desiderare, non modo querendi sed ne lugendi quidem finem reperiemus.

XLIII. Pergamus ergo, inquam, ad reliqua, 158
et institutum ordinem persequamur. Paratus igitur veniebat Crassus, exspectabatur, audiebatur. A principio statim, quod erat apud eum semper accuratum, exspectatione dignus videbatur: non multa jactatio corporis, non inclinatio vocis, nulla inambulatio, non crebra supplosio pedis: vehemens et interdum irata et plena justi doloris oratio; multæ et cum gravitate facetiæ: quodque difficile est, idem et perornatus et perbrevis. Jam in altercando invenit parem nemi- 159
nem; versatus est in omni fere genere causarum; mature in locum principum oratorum venit. Accusavit C. Carbonem eloquentissimum hominem admodum adolescens: summam ingenii non laudem modo sed etiam admirationem est consecutus. Defendit postea Liciniam virgi- 160
nem, cum annos XXVII natus esset: in ea ipsa causa fuit eloquentissimus, orationisque ejus scriptas quasdam partes reliquit. Voluit adolescens in colonia Narbonensi causæ popularis aliquid attingere eamque coloniam, ut fecit, ipse deducere. Exstat in eam legem senior, ut ita dicam, quam illa ætas ferebat, oratio. Multæ deinde causæ; sed ita tacitus tribunatus, ut, nisi in eo magistratu cœnavisset apud præconem Granium, idque bis nobis narravisset Lucilius, tribunum plebis nesciremus fuisse. Ita prorsus, 161

inquit Brutus: sed ne de Scævolæ quidem tribunatu quidquam audivisse videor, et eum collegam Crassi credo fuisse. Omnibus quidem aliis, inquam, in magistratibus, sed tribunus anno post fuit, eoque in rostris sedente suasit Serviliam legem Crassus. Nam censuram sine Scævola gessit. Eum enim magistratum nemo unquam Scævolarum petivit. Sed hæc Crassi cum edita oratio est, quam te sæpe legisse certo scio, quatuor et triginta tum habebat annos, totidemque annis mihi ætate præstabat. His enim consulibus eam legem suasit, quibus nati sumus, cum ipse esset Q. Cæpione consule natus et C. Lælio triennio ipso minor quam Antonius. Quod idcirco posui, ut, dicendi Latine prima maturitas in qua ætate exstitisset, posset notari; et intelligeretur jam ad summum pæne esse perductam, ut eo nihil ferme quisquam addere posset, nisi qui a philosophia, a jure civili, ab historia fuisset
162 instructior. XLIV. Erit, inquit M. Brutus, aut jam est iste, quem exspectas. Nescio, inquam. Sed est etiam L. Crassi in consulatu pro Q. Cæpione; defensione juncta non brevis ut laudatio, ut oratio autem brevis; postrema censoris oratio, qua anno duodequinquagesimo usus est. In his omnibus inest quidam sine ullo fuco veritatis color. Quin etiam comprehensio et ambitus ille verborum, si sic periodum appellari placet, erat apud illum contractus et brevis; et in membra quædam, quæ κῶλα Græci vocant,
163 dispertiebat orationem lubentius. Hoc loco Brutus, Quandoquidem tu istos oratores, inquit, tanto opere laudas, vellem aliquid Antonio præter illum de ratione dicendi sane exilem libellum, plura Crasso libuisset scribere: cum enim omni-

bus memoriam sui tum etiam disciplinam dicendi nobis reliquissent. Nam Scævolæ dicendi elegantiam satis ex iis orationibus, quas reliquit, habemus cognitam. Et ego, Mihi quidem a 164
pueritia quasi magistra fuit, inquam, illa in legem Cæpionis oratio, in qua et auctoritas ornatur senatus, quo pro ordine illa dicuntur, et invidia concitatur in judicum et in accusatorum factionem, contra quorum potentiam populariter tum dicendum fuit. Multa in illa oratione graviter, multa leniter, multa aspere, multa facete dicta sunt; plura etiam dicta quam scripta, quod ex quibusdam capitibus expositis nec explicatis intelligi potest. Ipsa illa censoria contra Cn. Domitium collegam non est oratio sed quasi capita rerum et orationis commentarium paullo plenius. Nulla est enim altercatio clamoribus unquam habita majoribus. Et vero fuit in hoc et popu- 165
laris dictio excellens: Antonii genus dicendi multo aptius judiciis quam concionibus.

XLV. Hoc loco ipsum Domitium non relinquo. Nam etsi non fuit in oratorum numero, tamen pono satis in eo fuisse orationis atque ingenii, quo et magistratus personam et consularem dignitatem tueretur: quod idem de C. Cœlio dixerim industriam in eo summam fuisse summasque virtutes, eloquentiæ tantum, quod esset in rebus privatis amicis ejus, in re publica ipsius dignitati satis. Eodem tempore M. Herennius 166
in mediocribus oratoribus Latine et diligenter loquentibus numeratus est, qui tamen summa nobilitate hominem, cognatione, sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia L. Philippum in consulatus petitione superavit. Eodem tempore C. Clodius, etsi propter summam nobilitatem et

[redacted]

singularem potentiam magnus erat, tamen etiam eloquentiæ quandam mediocritatem afferebat.
167 Ejusdem fere temporis fuit eques Romanus C. Titius, qui meo judicio eo pervenisse videtur, quo potuit fere Latinus orator sine Græcis literis et sine multo usu pervenire. Hujus orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, ut pæne Attico stilo scriptæ esse videantur. Easdem argutias in tragœdias satis ille quidem acute sed parum tragice transtulit. Quem studebat imitari L. Afranius poëta, homo perargutus in fabulis quidem, etiam, ut
168 scitis, disertus. Fuit etiam Q. Rubrius Varro, qui a senatu hostis cum C. Mario judicatus est, acer et vehemens accusator. In eo genere sane probabilis doctus autem Græcis literis propinquus noster, factus ad dicendum, M. Gratidius, M. Antonii perfamiliaris, cujus præfectus cum esset in Cilicia, est interfectus; qui accusavit C. Fimbriam, M. Marii Gratidiani pater.

169 XLVI. Atque etiam apud socios et Latinos oratores habiti sunt Q. Vettius Vettianus e Marsis, quem ipse cognovi, prudens vir et in dicendo brevis: Q. et D. Valerii Sorani, vicini et familiares mei, non tam in dicendo admirabiles quam docti et Græcis literis et Latinis: C. Rusticellus Bononiensis, is quidem et exercitatus et natura volubilis. Omnium autem eloquentissimus extra hanc urbem T. Betucius Barrus Asculanus, cujus sunt aliquot orationes Asculi habitæ. Illa Romæ contra Cæpionem nobilis sane, cui orationi Cæpionis ore respondit Ælius, qui scriptitavit orationes multas, orator ipse nunquam fuit.
170 Apud majores autem nostros video disertissimum habitum ex Latio L. Papirium Fregellanum, Ti.

Gracchi, P. F., fere ætate: ejus autem oratio est pro Fregellanis coloniisque Latinis habita in senatu. Tum Brutus, Quid tu igitur, inquit, tribuis istis externis quasi oratoribus? Quid censes, inquam, nisi idem, quod urbanis præter unum, quod non est eorum urbanitate quadam
quasi colorata oratio? Et Brutus, Qui est, in- 171
quit, iste tandem urbanitatis color? Nescio, inquam: tantum esse quendam scio. Id tu, Brute, jam intelliges, cum in Galliam veneris. Audies tu quidem etiam verba quædam non trita Romæ: sed hæc mutari dediscique possunt: illud est majus, quod in vocibus nostrorum oratorum recinit quiddam et resonat urbanius. Nec hoc in oratoribus modo apparet sed etiam
in ceteris. Ego memini T. Tincam Placenti- 172
num, hominem facetissimum, cum familiari nostro Q. Granio præcone dicacitate certare. Eon', inquit Brutus, de quo multa Lucilius? Isto ipso: sed Tincam non minus multa ridicule dicentem Granius obruebat nescio quo sapore vernaculo: ut ego jam non mirer illud Theophrasto accidisse, quod dicitur, cum percontaretur ex anicula quadam, quanti aliquid venderet, et respondisset illa atque addidisset, *Hospes, non pote minoris*: tulisse eum moleste se non effugere hospitis speciem, cum ætatem ageret Athenis optimeque loqueretur. Omnino, sicut opinor, in nostris est quidam urbanorum sicut illic Atticorum sonus. Sed domum redeamus, id est, ad nostros revertamur.

XLVII. Duobus igitur summis Crasso et An- 173
tonio L. Philippus proximus accedebat, sed longo intervallo tamen proximus. Itaque eum, etsi nemo intercedebat, qui se illi anteferret, neque

[redacted]

secundum tamen neque tertium dixerim. Nec enim in quadrigis eum secundum numeraverim aut tertium, qui vix e carceribus exierit, cum palmam jam primus acceperit; nec in oratoribus, qui tantum absit a primo, vix ut in eodem curriculo esse videatur. Sed tamen erant ea in Philippo, quæ, qui sine comparatione illorum spectaret, satis magna diceret; summa libertas in oratione, multæ facetiæ: satis creber in reperiendis, solutus in explicandis sententiis: erat etiam in primis ut temporibus illis Græcis doctrinis institutus; in altercando cum aliquo aculeo
174 et maledicto facetus. Horum ætati prope conjunctus L. Gellius non tam vendibilis orator, quam ut nescires, quid ei deesset: nec enim erat indoctus nec tardus ad excogitandum nec Romanarum rerum immemor et verbis solutus satis; sed in magnos oratores inciderat ejus ætas: multam tamen operam amicis et utilem præbuit; atque ita diu vixit, ut multarum ætatum oratoribus implicaretur, multum etiam in causis versa-
175 retur. Iisdem fere temporibus D. Brutus is, qui consul cum Mamerco fuit, homo et Græcis doctus literis et Latinis. Dicebat etiam L. Scipio non imperite; Cnæusque Pompeius, Sex. F., aliquem numerum obtinebat; nam Sex. frater ejus præstantissimum ingenium contulerat ad summam juris civilis et ad perfectam geometriæ et rerum Stoicarum scientiam. Item in jure et ante hos M. Brutus et paullo post eum C. Bilienus, homo per se magnus, prope simili ratione summus evaserat: qui consul factus esset, nisi in Marianos consulatus et in eas petitionis an-
176 gustias incidisset. Cn. autem Octavii eloquentia, quæ fuerat ante consulatum ignorata, in

consulatu multis concionibus est vehementer probata. Sed ab eis, qui tantum in dicentium numero non in oratorum fuerunt, jam ad oratores revertamur. Censeo, inquit Atticus: eloquentes enim videbare non sedulos velle conquirere.

XLVIII. Festivitate igitur et facetiis, inquam, 177
C. Julius, L. F., et superioribus et æqualibus suis omnibus præstitit oratorque fuit minime ille quidem vehemens, sed nemo unquam urbanitate, nemo lepore, nemo suavitate conditior. Sunt ejus aliquot orationes, ex quibus sicut ex ejusdem tragœdiis lenitas ejus sine nervis perspici
potest. Ejus æqualis P. Cethegus, cui de re 178
publica satis suppeditabat oratio: totam enim tenebat eam, penitusque cognorat: itaque in senatu consularium auctoritatem assequebatur; sed in causis publicis nihil, in privatis satis veterator videbatur. Erat in privatis causis Q. Lucretius Vespillo et acutus et juris peritus: nam Ofella concionibus aptior quam judiciis. Prudens etiam T. Annius Velina et in ejus generis causis orator sane tolerabilis. In eodem genere causarum multum erat T. Juventius, nimis ille quidem lentus in dicendo et pæne frigidus; sed et callidus et in capiendo adversario versutus et præterea nec indoctus et magna cum juris civilis
intelligentia. Cujus auditor P. Orbius meus fere 179
æqualis in dicendo non nimis exercitatus, in jure autem civili non inferior quam magister fuit. Nam T. Aufidius, qui vixit ad summam senectutem, volebat esse similis horum, eratque et bonus vir et innocens, sed dicebat parum. Nec sane plus frater ejus M. Virgilius, qui tribunus plebis L. Sullæ imperatori diem dixit. Ejus collega P.
Magius in dicendo paullo tamen copiosior. Sed 180

[redacted]

omnium oratorum sive rabularum, qui et plane indocti et inurbani aut rustici etiam fuerunt, quos quidem ego cognoverim, solutissimum in dicendo et acutissimum judico nostri ordinis Q. Sertorium, equestris C. Gorgonium. Fuit etiam facilis et expeditus ad dicendum et vitæ splendore multo et ingenio sane probabili T. Junius, L. F., tribunicius, quo accusante P. Sextius prætor designatus damnatus est ambitus. Is processisset honoribus longius, nisi semper infirma atque etiam ægra valetudine fuisset.

181 XLIX. Atque ego præclare intelligo me in eorum commemoratione versari, qui nec habiti sint oratores neque fuerint, præteririque a me aliquot ex veteribus commemoratione aut laude dignos: sed hoc quidem ignoratione. Quid enim est superioris ætatis, quod scribi possit de iis, de quibus nulla monumenta loquuntur nec aliorum nec ipsorum? De iis autem, quos ipsi vidimus, neminem fere prætermittimus eorum,
182 quos aliquando dicentes vidimus. Volo enim sciri in tanta et tam vetere re publica maximis præmiis eloquentiæ propositis omnes cupisse dicere, non plurimos ausos esse, potuisse paucos. Ego tamen ita de unoquoque dicam, ut intelligi possit, quem existimem clamatorem, quem oratorem fuisse. Iisdem fere temporibus ætate inferiores paullo quam Julius sed æquales propemodum fuerunt C. Cotta, P. Sulpicius, Q. Varius, Cn. Pomponius, C. Curio, L. Fufius, M. Drusus, P. Antistius, nec ulla ætate uberior
183 oratorum fetus fuit. Ex his Cotta et Sulpicius cum meo judicio tum omnium facile primas tulerunt.

Hic Atticus Quomodo istuc dicis inquit cum

tuo judicio tum omnium? Semperne in oratore
probando aut improbando vulgi judicium cum
intelligentium judicio congruit? An alii pro-
bantur a multitudine, alii autem ab iis, qui intel-
ligunt? Recte requiris, inquam, Attice: sed
audies ex me fortasse, quod non omnes probent.
An tu, inquit, id laboras, si huic modo Bruto 184
probaturus es? Plane, inquam, Attice, disputa-
tionem hanc de oratore probando aut improban-
do multo malim tibi et Bruto placere: eloquen-
tiam autem meam populo probari velim. Etenim
necesse est, qui ita dicat, ut a multitudine pro-
betur, eundem doctis probari. Nam quid in
dicendo rectum sit aut pravum, ego judicabo, si
modo is sum, qui id possim aut sciam judicare:
qualis vero sit orator, ex eo, quod is dicendo
efficiet, poterit intelligi. Tria sunt enim, ut 185
quidem ego sentio, quæ sint efficienda dicendo:
ut doceatur is, apud quem dicetur, ut delectetur,
ut moveatur vehementius. Quibus virtutibus
oratoris horum quidque efficiatur, aut quibus
vitiis orator aut non assequatur hæc, aut etiam
in his labatur et cadat, artifex aliquis judicabit.
Efficiatur autem ab oratore necne, ut ii, qui
audiunt, ita afficiantur, ut orator velit, vulgi as-
sensu et populari approbatione judicari solet.
Itaque nunquam de bono oratore aut non bono
doctis hominibus cum populo dissensio fuit.
L. An censes, dum illi viguerunt, quos ante dixi, 186
non eosdem gradus oratorum vulgi judicio et
doctorum fuisse? De populo si quem ita roga-
visses: *Quis est in hac civitate eloquentissimus?*
in Antonio et Crasso aut dubitaret, aut hunc
alius, illum alius diceret. Nemone Philippum,
tam suavem oratorem, tam gravem, tam facetum

his anteferret, quem nosmet ipsi, qui hæc arte aliqua volumus expendere, proximum illis fuisse diximus? Nemo profecto. Id enim ipsum est summi oratoris summum oratorem populo videri.
187 Quare tibicen Antigenidas dixerit discipulo sane frigenti ad populum, *Mihi cane et Musis:* ego huic Bruto dicenti, ut solet, apud multitudinem, *Mihi cane et populo, mi Brute,* dixerim; ut, qui audient, quid efficiatur, ego, etiam cur id efficiatur, intelligam. Credit iis, quæ dicuntur, qui audit oratorem; vera putat, assentitur, probat;
188 fidem facit oratio: tu, artifex, quid quæris amplius? Delectatur audiens multitudo, et ducitur oratione, et quasi voluptate quadam perfunditur. Quid habes, quod disputes? Gaudet dolet, ridet plorat, favet odit, contemnit invidet, ad misericordiam inducitur, ad pudendum, ad pigendum, irascitur miratur, sperat timet: hæc perinde accidunt, ut eorum, qui adsunt, mentes verbis et sententiis et actione tractantur. Quid est, quod exspectetur docti alicujus sententia? Quod enim probat multitudo, hoc idem doctis probandum est. Denique hoc specimen est popularis judicii, in quo nunquam fuit populo cum doctis
189 intelligentibusque dissensio. Cum multi essent oratores in vario genere dicendi, quis unquam ex his excellere judicatus est vulgi judicio, qui non idem a doctis probaretur? Quando autem dubium fuisset apud patres nostros, eligendi cui patroni daretur optio, quin aut Antonium optaret aut Crassum? Aderant multi alii: tamen, utrum de his potius, dubitasset aliquis; quin alterum, nemo. Quid? adolescentibus nobis cum essent Cotta et Hortensius, num quis, cui *quidem eligendi* potestas esset, quemquam his

anteponebat? LI. Tum Brutus, Quid tu, in- 190
quit, quæris alios? De te ipso nonne, quid optarent rei, quid ipse Hortensius judicaret, videbamus? qui, cum partiretur tecum causas, (sæpe enim interfui) perorandi locum, ubi plurimum pollet oratio, semper tibi relinquebat. Faciebat ille quidem, inquam, et mihi benevolentia, credo, ductus tribuebat omnia. Sed ego, quæ de me populi sit opinio, nescio: de reliquis hoc affirmo, qui vulgi opinione disertissimi habiti sint, eosdem intelligentium quoque judicio fuisse probatissimos. Nec enim posset idem Demo- 191
sthenes dicere, quod dixisse Antimachum Clarium poëtam ferunt, qui cum convocatis auditoribus legeret eis magnum illud, quod novistis, volumen suum, et eum legentem omnes præter Platonem reliquissent, *Legam*, inquit, *nihilo minus: Plato enim mihi unus instar est omnium millium:* et recte: poëma enim reconditum paucorum approbationem, oratio popularis assensum vulgi debet movere. At si eundem hunc Platonem unum auditorem haberet Demosthenes, cum esset relictus a ceteris, verbum facere non posset. Quid? tu, Brute, posses, si te ut Curionem 192
quondam concio reliquisset? Ego vero, inquit ille, ut me tibi indicem, in eis etiam causis, in quibus omnis res nobis cum judicibus est, non cum populo, tamen, si a corona relictus sim, non queam dicere. Ita se, inquam, res habet: ut, si tibiæ inflatæ non referant sonum, abjiciendas eas sibi tibicen putet; sic oratori populi aures tamquam tibiæ sunt; eæ si inflatum non recipiunt, aut si auditor omnino tamquam equus non facit, agitandi finis faciendus est. LII. Hoc 193
tamen interest, quod vulgus interdum non pro-

bandum oratorem probat, sed probat sine comparatione: cum a mediocri aut etiam a malo delectatur, eo est contentus, esse melius non sentit: illud, quod est, qualecunque est, probat. Tenet enim aures vel mediocris orator, sit modo aliquid in eo: nec res ulla plus apud animos hominum quam ordo et ornatus orationis valet.
194 Quare quis ex populo, cum Q. Scævolam pro M. Coponio dicentem audiret in ea causa, de qua ante dixi, quidquam politius aut elegantius aut omnino melius aut exspectaret, aut posse fieri
195 putaret? Cum is hoc probare vellet M'. Curium, cum ita heres institutus esset, si pupillus ante mortuus esset, quam in suam tutelam venisset, pupillo non nato heredem esse non posse: quid ille non dixit de testamentorum jure, de antiquis formulis? quid, quemadmodum scribi oportuisset, si etiam filio non nato heres instituere-
196 tur? quam captiosum esse populo, quod scriptum esset, negligi et opinione quæri voluntates et interpretatione disertorum scripta simplicium ho-
197 minum pervertere? Quam ille multa de auctoritate patris sui, qui semper jus illud esse defenderat? quam omnino multa de conservando jure civili? quæ quidem omnia cum perite et scienter tum ita breviter et presse et satis ornate et pereleganter diceret; quis esset in populo, qui aut exspectaret, aut fieri posse quidquam melius putaret?
LIII. At vero ut contra Crassus ab adolescente delicato, qui in litore ambulans scalmum reperisset, ob eamque rem ædificare navem concupivisset, exorsus est; similiter Scævolam ex uno scalmo captionis centumvirale judicium hereditatis effecisse, hoc in illo initio consecutus multis ejusdem generis sententiis delectavit

animosque omnium, qui aderant, in hilaritatem a severitate traduxit: quod est unum ex tribus, quæ dixi ab oratore effici debere. Deinde hoc voluisse eum, qui testamentum fecisset, hoc sensisse, quoquo modo filius non esset, qui in suam tutelam veniret, sive non natus sive ante mortuus, Curius heres ut esset; ita scribere plerosque, et id valere, et valuisse semper. Hæc et multa ejusmodi dicens fidem faciebat; quod est ex tribus oratoris officiis alterum. Deinde 198
æquum bonum, testamentorum sententias voluntatesque tutatus est: quanta esset in verbis captio cum in ceteris rebus tum in testamentis, si negligerentur voluntates; quantam sibi potentiam Scævola assumeret, si nemo auderet testamentum facere postea nisi de illius sententia. Hæc cum graviter tum ab exemplis copiose tum varie tum etiam ridicule et facete explicans eam admirationem assensionemque commovit, dixisse ut contra nemo videretur. Hoc erat oratoris officium partitione tertium, genere maximum. Hic ille de populo judex, qui separatim alterum admiratus esset, idem audito altero judicium suum contemneret: at vero intelligens et doctus audiens Scævolam sentiret esse quoddam uberius dicendi genus et ornatius. Ab utroque autem causa perorata si quæreretur, uter præstaret orator, nunquam profecto sapientis judicium a judicio vulgi discreparet. LIV. Qui præstat 199
igitur intelligens imperito? magna re et difficili; si quidem magnum est scire, quibus rebus efficiatur amittaturve dicendo illud, quidquid est, quod aut effici dicendo oportet, aut amitti non oportet. Præstat etiam illo doctus auditor indocto, quod sæpe, cum oratores duo aut plures populi judicio

probantur, quod dicendi genus optimum sit,
intelligit: nam illud, quod populo non probatur,
ne intelligenti quidem auditori probari potest.
Ut enim ex nervorum sono in fidibus, quam
scienter ei pulsi sint, intelligi solet; sic ex ani-
morum motu cernitur, quid tractandis his perfi-
200 ciat orator. Itaque intelligens dicendi existima-
tor non assidens et attente audiens sed uno
adspectu et præteriens de oratore sæpe judicat.
Videt oscitantem judicem, loquentem cum altero,
nonnunquam etiam circulantem, mittentem ad
horas, quæsitorem, ut dimittat, rogantem; intelli-
git oratorem in ea causa non adesse, qui possit
animis judicum admovere orationem tamquam
fidibus manum. Idem si præteriens adspexerit
erectos, intuentes judices, ut aut doceri de re
idque etiam vultu probare videantur, aut ut avem
cantu aliquo sic illos viderit oratione quasi sus-
pensos teneri, aut id, quod maxime opus est,
misericordia, odio, motu animi aliquo perturbatos
esse vehementius; ea si præteriens, ut dixi,
adspexerit, si nihil audierit, tamen oratorem
versari in illo judicio et opus oratorium fieri aut
perfectum jam esse profecto intelliget.

201 LV. Cum hæc disseruissem, uterque assensus
est, et ego tamquam de integro ordiens, Quando
igitur, inquam, a Cotta et Sulpicio hæc omnis
fluxit oratio, cum hos maxime judicio illorum
hominum et illius ætatis dixissem probatos, re-
vertar ad eos ipsos: tum reliquos, ut institui,
deinceps persequar. Quoniam ergo oratorum
bonorum (hos enim quærimus) duo genera sunt,
unum attenuate presseque, alterum sublate am-
pleque dicentium; etsi id melius est, quod splen-
didius et magnificentius, tamen in bonis omnia,

quæ summa sunt, jure laudantur. Sed cavenda 202
est presso illi oratori inopia et jejunitas, amplo autem inflatum et corruptum orationis genus. Inveniebat igitur acute Cotta, dicebat pure ac solute, et ut ad infirmitatem laterum perscienter contentionem omnem remiserat, sic ad virium imbecillitatem dicendi accommodabat genus. Nihil erat in ejus oratione nisi sincerum, nihil nisi siccum atque sanum; illudque maximum, quod, cum contentione orationis flectere animos judicum vix posset nec omnino eo genere diceret, tractando tamen impellebat, ut idem facerent a se commoti, quod a Sulpicio concitati. Fuit 203
enim Sulpicius vel maxime omnium, quos quidem ego audiverim, grandis et, ut ita dicam, tragicus orator: vox cum magna tum suavis et splendida; gestus et motus corporis ita venustus, ut tamen ad forum, non ad scenam institutus videretur; incitata et volubilis nec ea redundans tamen nec circumfluens oratio. Crassum hic volebat imitari, Cotta malebat Antonium: sed ab hoc vis aberat Antonii, Crassi ab illo lepos. O magnam, inquit, artem! Brutus; si quidem 204
istis, cum summi essent oratores, quæ res maximæ, altera alteri defuit. LVI. Atque in his oratoribus illud animadvertendum est posse esse summos, qui inter se sint dissimiles. Nihil enim tam dissimile quam Cotta Sulpicio, et uterque æqualibus suis plurimum præstitit. Quare hoc doctoris intelligentis est videre, quo ferat natura sua quemque, et ea duce utentem sic instituere, ut Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi et lenissimo Ephori dixisse traditum est alteri se calcaria adhibere alteri frenos. Sulpicii oratio- 205
nes quæ feruntur, eas post mortem ejus scripsisse

P. Canutius putatur æqualis meus, homo extra nostrum ordinem meo judicio disertissimus. Ipsius Sulpicii nulla oratio est: sæpeque ex eo audivi, cum se scribere neque consuesse neque posse diceret. Cottæ pro se lege Varia quæ inscribitur, eam L. Ælius scripsit Cottæ rogatu. Fuit is omnino vir egregius et eques Romanus cum primis honestus idemque eruditissimus et Græcis literis et Latinis; antiquitatisque nostræ et in inventis rebus et in actis scriptorumque veterum literate peritus: quam scientiam Varro noster acceptam ab illo auctamque per sese vir ingenio præstans omnique doctrina pluribus et
206 illustrioribus literis explicavit. Sed idem Ælius Stoicus esse voluit, orator autem nec studuit unquam nec fuit. Scribebat tamen orationes, quas alii dicerent; ut Q. Metello F., ut Q. Cæpioni, ut Q. Pompeio Rufo; quamquam is etiam ipse scripsit eas, quibus pro se est usus, sed non
207 sine Ælio. His enim scriptis* etiam ipse interfui, cum essem apud Ælium adolescens, eumque audire perstudiose solerem. Cottam autem miror summum ipsum oratorem minimeque ineptum Ælianas leves oratiunculas voluisse existimari suas. LVII. His duobus ejusdem ætatis annumerabatur nemo tertius: sed mihi placebat Pomponius maxime, vel dicam minime displicebat. Locus erat omnino in maximis causis præter eos, de quibus supra dixi, nemini, propterea quod Antonius, qui maxime expetebatur, facilis in causis recipiendis erat; fastidiosior Crassus, sed tamen recipiebat. Horum qui neutrum habebat, confugiebat ad Philippum fere

---

* *scribendis;* Lambin's emendation.

aut ad Cæsarem: [secundum Philippum et Cæsa-
rem]* Cotta et Sulpicius expetebantur. Ita ab
his sex patronis causæ illustres agebantur: neque
tam multa quam nostra ætate judicia fiebant;
neque hoc, quod nunc fit, ut causæ singulæ
defenderentur a pluribus, quo nihil est vitiosius.
Respondemus iis, quos non audivimus: in quo 208
primum sæpe aliter est dictum, aliter ad nos
relatum: deinde magni interest coram videre
me, quemadmodum adversarius de quaque re
asseveret, maxime autem, quemadmodum quæque
res audiatur. Sed nihil vitiosius quam, cum
unum corpus debeat esse defensionis, nasci de
integro causam, cum sit ab altero perorata.
Omnium enim causarum unum est naturale 209
principium, una peroratio: reliquæ partes quasi
membra suo quæque loco locata suam et vim et
dignitatem tenent. Cum autem difficile sit in
longa oratione non aliquando aliquid ita dicere,
ut sibi ipse non conveniat; quanto difficilius
cavere, ne quid dicas, quod non conveniat ejus
orationi, qui ante te dixerit! Sed quia et labor
multo major est totam causam quam partem
dicere, et quia plures ineuntur gratiæ, si uno
tempore dicas pro pluribus, idcirco hanc consue-
tudinem lubenter adscivimus.

LVIII. Erant tamen, quibus videretur illius 210
ætatis tertius Curio, quia splendidioribus fortasse
verbis utebatur, et quia Latine non pessime
loquebatur, usu, credo, aliquo domestico; nam
literarum admodum nihil sciebat. Sed magni
interest, quos quisque audiat quotidie domi, qui-
buscum loquatur a puero, quemadmodum patres,

* Emendation of Lambinus.

211 pædagogi, matres etiam loquantur. Legimus epistolas Corneliæ matris Gracchorum: apparet filios non tam in gremio educatos quam in sermone matris. Auditus est nobis Læliæ, C. F., sæpe sermo: ergo illam patris elegantia tinctam vidimus, et filias ejus Mucias ambas, quarum sermo mihi fuit notus, et neptes Licinias, quas nos quidem ambas, hanc vero Scipionis etiam tu, Brute, credo aliquando audisti loquentem. Ego vero ac lubenter quidem, inquit Brutus; et eo
212 lubentius, quod L. Crassi erat filia. Quid Crassum, inquam, illum censes, istius Liciniæ filium, Crassi testamento qui fuit adoptatus? Summo iste quidem dicitur ingenio fuisse, inquit. Et vero hic Scipio collega meus mihi sane bene et loqui videtur et dicere. Recte, inquam, judicas, Brute. Etenim istius genus est ex ipsius sapientiæ stirpe generatum. Nam et de duobus avis jam diximus Scipione et Crasso; et de tribus proavis Q. Metello, cujus quatuor filii, P. Scipione, qui ex dominatu Ti. Gracchi privatus in libertatem rem publicam vindicavit, Q. Scævola augure, qui peritissimus juris idemque percomis
213 est habitus. Jam duorum abavorum quam est illustre nomen, P. Scipionis, qui bis consul fuit, qui est Corculum dictus, alterius omnium sapientissimi, C. Lælii! O generosam, inquit, stirpem et tamquam in unam arborem plura genera sic in istam domum multorum insitam atque illuminatam* sapientiam! LIX. Similiter igitur suspicor, ut conferamus parva magnis, Curionis, etsi pupillus relictus est, patrio fuisse insti-

---

* Text corrupt; *illiminatam*, conj. Lambin; *illatam* vel *illigatam*, conj. Ernesti.

tuto puro sermone assuefactam domum; et, eo magis hoc judico, quod neminem ex iis quidem, qui aliquo in numero fuerunt, cognovi in omni genere honestarum artium tam indoctum, tam rudem. Nullum ille poëtam noverat, nullum 214
legerat oratorem, nullam memoriam antiquitatis collegerat, non publicum jus, non privatum et civile cognoverat; quamquam id quidem fuit etiam in aliis et magnis quidem oratoribus, quos parum his instructos artibus vidimus, ut Sulpicium, ut Antonium. Sed ii tamen unum illud habebant dicendi opus elaboratum: idque cum constaret ex quinque notissimis partibus, nemo in aliqua parte earum omnino nihil poterat: in quacunque enim una plane clauderet, orator esse non posset. Sed tamen alius in alia excelle- 215
bat magis: reperiebat, quid dici opus esset et quomodo præparari et quo loco locari, memoriaque ea comprehendebat Antonius: excellebat autem actione: erantque ei quædam ex his paria cum Crasso, quædam etiam superiora: at Crassi magis enitebat oratio. Nec vero Sulpicio neque Cottæ dicere possumus neque cuiquam bono oratori rem ullam ex illis quinque partibus plane atque omnino defuisse. Itaque in Curione 216
hoc verissime judicari potest nulla re una magis oratorem commendari quam verborum splendore et copia: nam cum tardus in cogitando tum in instruendo dissipatus fuit. LX. Reliqua duo sunt agere et meminisse: in utroque cachinnos irridentium commovebat. Motus erat is, quem et C. Julius in perpetuum notavit, cum ex eo in utramque partem toto corpore vacillante quæsivit, *quis loqueretur e lintre?* et Cn. Sicinius, homo impurus sed admodum ridiculus, neque aliud in

217 eo oratoris simile quidquam. Is cum tribunus
plebis Curionem et Octavium consules produxisset,
Curioque multa dixisset sedente Cn.
Octavio collega, qui devinctus erat fasciis et
multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus,
Nunquam, inquit, *Octavi*, *collegæ tuo*
gratiam referes; qui nisi se suo more jactavisset,
hodie te istic muscæ comedissent. Memoria autem
ita fuit nulla, ut aliquoties, tria cum proposuisset,
aut quartum adderet aut tertium quæreret. Qui
in judicio privato vel maximo, cum ego pro
Titinia Cottæ peroravissem, ille contra me pro
Ser. Nævio diceret, subito totam causam oblitus
est, idque veneficiis et cantionibus Titiniæ
218 factum esse dicebat. Magna hæc immemoris
ingenii signa: sed nihil turpius, quam quod
etiam in scriptis oblivisceretur, quid paullo ante
posuisset; ut in eo libro, ubi se exeuntem e
senatu et cum Pansa nostro et cum Curione filio
colloquentem facit, [cum senatum Cæsar consul
habuisset] omnisque ille sermo ductus e percontatione
filii, quid in senatu esset actum. In
quo multis verbis cum inveheretur in Cæsarem
Curio, disputatioque esset inter eos, ut est consuetudo
dialogorum, cum sermo esset institutus
senatu misso, quem senatum Cæsar consul habuisset,
reprehendit eas res, quas idem Cæsar
anno post et deinceps reliquis annis administravisset
219 visset in Gallia. LXI. Tum Brutus admirans,
Tantamne fuisse oblivionem, inquit, in scripto
præsertim, ut ne legens quidem unquam senserit,
quantum flagitii commisisset? Quid autem, inquam,
Brute, stultius quam, si ea vituperare volebat,
quæ vituperavit, non eo tempore instituere
sermonem, cum illarum rerum jam tempora

præteriissent? Sed ita totus errat, ut in eodem sermone dicat in senatum se Cæsare consule non accedere, sed id dicat ipso consule exiens e senatu. Jam qui hac parte animi, quæ custos est ceterarum ingenii partium, tam debilis esset, ut ne in scripto quidem meminisset, quid paullo ante posuisset, huic minime mirum est ex tempore dicenti solitam effluere mentem. Itaque, cum 220
ei nec officium deesset et flagraret studio dicendi, perpaucæ ad eum causæ deferebantur. Orator autem vivis ejus æqualibus proximus optimis numerabatur propter verborum bonitatem, ut ante dixi, et expeditam ac profluentem quodammodo celeritatem. Itaque ejus orationes adspiciendas tamen censeo. Sunt illæ quidem languidiores, verumtamen possunt augere et quasi alere id bonum, quod in illo mediocriter fuisse concedimus, quod habet tantam vim, ut solum sine aliis in Curione speciem oratoris alicujus effecerit. Sed ad instituta redeamus.

LXII. In eodem igitur numero ejusdem ætatis 221
C. Carbo fuit illius eloquentissimi viri filius, non satis acutus orator; sed tamen orator numeratus est. Erat in verbis gravitas, et facile dicebat, et auctoritatem naturalem quandam habebat oratio. Acutior Q. Varius rebus inveniendis nec minus verbis expeditus: fortis vero actor et vehemens et verbis nec inops nec abjectus, et quem plane oratorem dicere auderes. Cn. Pomponius lateribus pugnans, incitans animos, acer, acerbus, criminosus. Multum ab his aberat L. Fufius; tamen 222
ex accusatione M.' Aquilii diligentiæ fructum ceperat. Nam M. Drusum, tuum magnum avunculum, gravem oratorem, ita duntaxat, cum de re publica diceret; L. autem Lucullum etiam acutum; patremque tuum, Brute, juris quoque

et publici et privati sane peritum; M. Lucullum, M. Octavium, Cn. F., qui tantum auctoritate dicendoque valuit, ut legem Semproniam frumentariam populi frequentis suffragiis abrogaverit, Cn. Octavium, M. F., M. Catonem patrem, Q. etiam Catulum filium abducamus ex acie [id est a judiciis], et in præsidiis rei publicæ, cui
223 facile satisfacere possint, collocemus. Eodem Q. Cæpionem referrem, nisi nimis equestri ordini deditus a senatu dissedisset. Cn. Carbonem, M. Marium et ex eodem genere complures minime dignos elegantis conventus auribus aptissimos cognovi turbulentis concionibus. Quo in genere, ut in his perturbem ætatum ordinem, nuper L. Quinctius fuit; aptior etiam Palicanus auri-
224 bus imperitorum. Et quoniam hujus generis facta mentio est, seditiosorum omnium post Gracchos L. Appuleius Saturninus eloquentissimus visus est; magis specie tamen et motu atque ipso amictu capiebat homines quam aut dicendi copia aut mediocritate prudentiæ. Longe autem post natos homines improbissimus C. Servilius Glaucia sed peracutus et callidus cum primisque ridiculus. Is ex summis et fortunæ et vitæ sordibus in prætura consul factus esset, si rationem ejus haberi licere judicatum esset: nam et plebem tenebat, et equestrem ordinem beneficio legis devinxerat. Is prætor eodem die, quo Saturninus tribunus plebis, Mario et Flacco consulibus publice est interfectus; homo simillimus Atheniensis Hyperboli, cujus improbitatem vete-
225 res Atticorum comœdiæ notaverunt. Quos Sex. Titius consecutus homo loquax sane et satis acutus sed tam solutus et mollis in gestu, ut saltatio quædam nasceretur, cui saltationi Titius

nomen esset. Ita cavendum est, ne quid in agendo dicendove facias, cujus imitatio rideatur. LXIII. Sed ad paullo superiorem ætatem revecti sumus: nunc ad eam, de qua aliquantum locuti sumus, revertamur.

Conjunctus igitur Sulpicii ætati P. Antisti- 226
us fuit rabula sane probabilis, qui multos
cum tacuisset annos neque contemni solum
sed irrideri etiam solitus esset, in tribunatu
primum contra C. Julii illam consulatus petitionem extraordinariam veram causam agens est
probatus; et eo magis, quod, eandem causam
cum ageret ejus collega, ille ipse Sulpicius, hic
plura et acutiora dicebat. Itaque post tribunatum primo multæ ad eum causæ, deinde omnes,
maximæ quæcumque erant, deferebantur. Rem 227
videbat acute, componebat diligenter, memoria
valebat: verbis non ille quidem ornatis utebatur
sed tamen non abjectis. Expedita autem erat
et perfacile currens oratio. Et erat ejus quidem
tamquam habitus non inurbanus: actio paullum
cum vitio vocis tum etiam ineptiis claudicabat.
Hic temporibus floruit iis, quibus inter profectionem reditumque L. Sullæ sine jure fuit et sine
ulla dignitate res publica. Hoc etiam [autem]
magis probabatur, quod erat ab oratoribus quædam in foro solitudo. Sulpicius occiderat, Cotta
aberat et Curio: vivebat e reliquis patronis ejus
ætatis nemo præter Carbonem et Pomponium,
quorum utrumque facile superabat. LXIV. 228
Inferioris autem ætatis erat proximus L. Sisenna,
doctus vir et studiis optimis deditus, bene Latine
loquens, gnarus rei publicæ, non sine facetiis;
sed neque laboris multi nec satis versatus in
causis interjectusque inter duas ætates Hortensii

et Sulpicii nec majorem consequi poterat, et minori necesse erat cedere. Hujus omnis facultas ex historia ipsius perspici potest; quæ cum facile omnes vincat superiores, tum indicat tamen, quantum absit a summo, quamque genus hoc scriptionis nondum sit satis Latinis literis illustratum. Nam Q. Hortensii admodum adolescentis ingenium ut Phidiæ signum simul ad-
229 spectum et probatum est. Is L. Crasso Q. Scævola consulibus primum in foro dixit et apud hos ipsos quidem consules, et cum eorum, qui affuerunt, tum ipsorum consulum, qui omnes intelligentia anteibant, judicio discessit probatus. Undeviginti annos natus erat eo tempore. Est autem L. Paullo C. Marcello consulibus mortuus: ex quo videmus eum in patronorum numero annos quatuor et quadraginta fuisse. Hoc de oratore paullo post plura dicemus: hoc autem loco voluimus ætatem ejus in disparem oratorum ætatem includere:* quamquam id quidem omnibus usu venire necesse fuit, quibus paullo longior vita contigit, ut et cum multo majoribus natu, quam essent ipsi, et cum aliquanto minoribus compararentur. Ut Attius iisdem ædilibus ait se et Pacuvium docuisse fabulam, cum ille octoginta, ipse triginta
230 annos natus esset; sic Hortensius non cum suis æqualibus solum sed et mea cum ætate et cum tua, Brute, et cum aliquanto superiore conjungitur; si quidem et Crasso vivo dicere solebat, et

---

* The text is evidently corrupt. *Voluimus eum in disparem oratorum ætatem includere;* conj. Ernesti;—*voluimus juventutem ejus in disparem oratorum ætatem includere;* Schneider conj.

magis jam etiam vigebat cum Antonio et cum Philippo jam sene pro Cn. Pompeii bonis dicente. In illa causa, adolescens cum esset, princeps fuit, et in eorum, quos in Sulpicii ætate posui, numerum facile pervenerat: et suos inter æquales M. Pisonem, M. Crassum, Cn. Lentulum, P. Lentulum Suram longe præstitit: et me adolescentem nactus octo annis minorem, quam erat ipse, multos annos in studio ejusdem laudis exercuit: et tecum simul sicut ego pro multis sic ille pro Appio Claudio dixit paullo ante mortem.

LXV. Vides igitur, ut ad te oratorem, Brute, 231
pervenerimus tam multis inter nostrum tuumque initium dicendi interpositis oratoribus? ex quibus quoniam in hoc sermone nostro statui neminem eorum, qui viverent, nominare, ne vos curiosius eliceretis ex me, quid de quoque judicarem, eos, qui jam sunt mortui, nominabo. Tum Brutus, Non est, inquit, ista causa, quam dicis, quamobrem de iis, qui vivunt, nihil velis dicere. Quænam igitur, inquam, est? Vereri te, inquit, arbitror, ne per nos hic sermo tuus emanet, et ii tibi succenseant, quos præterieris. Quid? vos, inquam, tacere non poteritis? Nos quidem, inquit, facillime: sed tamen te arbitror malle ipsum tacere quam taciturnitatem nostram experiri. Tum ego, Vere, inquam, tibi, Brute, 232
dicam: non me existimavi in hoc sermone usque ad hanc ætatem esse venturum: sed ita traxit ordo ætatum orationem, ut jam ad minores etiam pervenerim. Interpone igitur, inquit, si quos videtur: deinde redeamus ad te et ad Hortensium. Immo vero, inquam, ad Hortensium: de me alii dicent, si qui volent. Minime vero, in-

quit: nam etsi me facile omni tuo sermone tenuisti, tamen is mihi longior videtur, quod propero audire de te; nec vero tam de virtutibus dicendi tuis, quæ cum omnibus tum certe mihi notissimæ sunt, quam quod gradus tuos et quasi processus
233 dicendi studeo cognoscere. Geretur, inquam, tibi mos: quoniam me non ingenii prædicatorem esse vis sed laboris mei. Verum interponam, ut placet, alios, et a M. Crasso, qui fuit æqualis Hortensii, exordiar.

LXVI. Is igitur mediocriter a doctrina instructus angustius etiam a natura labore et industria, et quod adhibebat ad obtinendas causas curam etiam et gratiam, in principibus patronis aliquot annos fuit. In hujus oratione sermo Latinus erat, verba non abjecta, res compositæ diligenter; nullus flos tamen neque lumen ullum; animi magna, vocis parva contentio, omnia fere ut similiter atque uno modo dicerentur. Nam hujus æqualis et inimicus C. Fimbria non ita diu jactare se potuit; qui omnia magna voce dicens verborum sane bonorum cursu quodam incitato ita furebat tamen, ut mirarere tam alias res agere populum, ut esset insano inter disertos locus.
234 Cn. autem Lentulus multo majorem opinionem dicendi actione faciebat, quam quanta in eo facultas erat: qui cum esset nec peracutus, quamquam et ex facie et ex vultu videbatur, nec abundans verbis, etsi fallebat in eo ipso, sic intervallis, exclamationibus, voce suavi et canora admirando * irridebat, calebat in agendo, ut ea, quæ deerant, non desiderarentur. Ita, tamquam Curio copia nonnulla verborum, nullo alio bono

* The text is corrupt.

tenuit oratorum locum; sic Cn. Lentulus cetera- 235
rum virtutum dicendi mediocritatem actione
occultavit, in qua excellens fuit. Neque multo
secus P. Lentulus, cujus et excogitandi et lo-
quendi tarditatem tegebat formæ dignitas, corpo-
ris motus plenus et artis et venustatis, vocis et sua-
vitas et magnitudo. Sic in hoc nihil præter actio-
nem fuit, cetera etiam minora quam in superiore.
LXVII. M. Piso quidquid habuit, habuit ex di- 236
sciplina, maximeque ex omnibus, qui ante fue-
runt, Græcis doctrinis eruditus fuit. Habuit a
natura genus quoddam acuminis, quod etiam arte
limaverat, quod erat in reprehendendis verbis
versutum et sollers sed sæpe stomachosum,
nonnunquam frigidum, interdum etiam facetum.
Is laborem quasi cursum forensem diutius non
tulit, quod et corpore erat infirmo, et hominum
ineptias ac stultitias, quæ devorandæ nobis
sunt, non ferebat iracundiusque respuebat sive
morose, ut putabatur, sive ingenuo liberoque
fastidio. Is cum satis floruisset adolescens, mi-
nor haberi est cœptus postea: deinde ex virgi-
num judicio magnam laudem est adeptus, et
ex eo tempore quasi revocatus in cursum tenuit
locum tam diu, quam ferre potuit laborem:
postea quantum detraxit ex studio, tantum amisit
ex gloria. P. Muræna mediocri ingenio sed 237
magno studio rerum veterum, literarum et studi-
osus et non imperitus, multæ industriæ et magni
laboris fuit. C. Censorinus Græcis literis satis
doctus, quod proposuerat, explicans expedite,
non invenustus actor sed iners et inimicus fori.
L. Turius parvo ingenio sed multo labore, quo-
quo modo poterat, sæpe dicebat. Itaque ei

238 paucæ centuriæ ad consulatum defuerunt. C.
Macer auctoritate semper eguit, sed fuit patronus
propemodum diligentissimus. Hujus si vita, si
mores, si vultus denique non omnem commenda-
tionem ingenii everteret, majus nomen in patro-
nis fuisset. Non erat abundans, non inops
tamen, non valde nitens, non plane horrida ora-
tio: vox, gestus et omnis actio sine lepore; at
in inveniendis componendisque rebus mira accu-
ratio, ut non facile in ullo diligentiorem majo-
remque cognoverim; sed eam ut citius vetera-
toriam quam oratoriam diceres. Hic etsi etiam
in publicis causis probabatur, tamen in privatis
239 illustriorem obtinebat locum. LXVIII. C. de-
inde Piso statarius et sermonis plenus orator,
minime ille quidem tardus in excogitando, ve-
rumtamen vultu et simulatione multo etiam
acutior, quam erat, videbatur. Nam ejus æqua-
lem M'. Glabrionem bene institutum avi Scævo-
læ diligentia socors ipsius natura negligensque
tardaverat. Etiam L. Torquatus elegans in di-
cendo, in existimando admodum prudens, toto
genere perurbanus. Meus autem æqualis Cn.
Pompeius, vir ad omnia summa natus, majorem
dicendi gloriam habuisset, nisi eum majoris
gloriæ cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset.
Erat oratione satis amplus, rem prudenter vide-
bat: actio vero ejus habebat et in voce magnum
splendorem et in motu summam dignitatem.
240 Noster item æqualis D. Silanus, vitricus tuus,
studii ille quidem habuit non multum sed acu-
minis et orationis satis. Q. Pompeius, A. F.,
qui Bithynicus dictus est, biennio quam nos
fortasse major, summo studio dicendi multaque

doctrina, incredibili labore atque industria; quod
scire possum: fuit enim mecum et cum M. Pi-
sone cum amicitia tum studiis exercitationibusque
conjunctus. Hujus actio non satis commenda-
bat orationem; in hac enim satis erat copiæ, in
illa autem leporis parum. Erat ejus æqualis P. 241
Autronius voce peracuta atque magna nec alia
re ulla probabilis, et L. Octavius Reatinus, qui
cum multas jam causas diceret, adolescens est
mortuus. Is tamen ad dicendum veniebat magis
audacter quam parate. Et C. Stalenus, qui se
ipse adoptaverat et de Staleno Ælium fecerat,
fervido quodam et petulanti et furioso genere
dicendi; quod quia multis gratum erat et proba-
batur, adscendisset ad honores, nisi in facinore
manifesto deprehensus pœnas legibus et judicio
dedisset. LXIX. Eodem tempore C. et L. Cæ- 242
pasii fratres fuerunt, qui multa opera ignoti ho-
mines et repentini quæstores celeriter facti sunt,
oppidano quodam et incondito genere dicendi.
Addamus huc etiam, ne quem vocalem præter-
iisse videamur, C. Cosconium Calidianum, qui
nullo acumine eam tamen verborum copiam, si
quam habebat, præbebat populo cum multa con-
cursatione magnoque clamore. Quod idem fa-
ciebat Q. Arrius, qui fuit M. Crassi quasi secun-
darum. Is omnibus exemplo debet esse, quan-
tum in hac urbe polleat [multorum] obedire
tempori multorumque vel honori vel periculo
servire. His enim rebus infimo loco natus et 243
honores et pecuniam et gratiam consecutus
etiam in patronorum, sine doctrina, sine ingenio
aliquem numerum pervenerat. Sed ut pugiles
inexercitati, etiamsi pugnos et plagas Olympio-
rum cupidi ferre possunt, solem tamen sæpe ferre

non possunt; sic ille, cum omni jam fortuna prospere functus labores etiam magnos excepisset, illius judicialis anni severitatem quasi solem non tulit.

244 Tum Atticus, Tu quidem de fæce, inquit, hauris idque jamdudum: sed tacebam; hoc vero non putabam te usque ad Stalenos et Autronios esse venturum. Non puto, inquam, existimare te ambitione me labi, quippe de mortuis: sed ordinem sequens in memoriam notam et æqualem necessario incurro. Volo autem hoc perspici omnibus conquisitis, qui in multitudine dicere ausi sint, memoria quidem dignos perpaucos, verum qui omnino nomen habuerint, non ita multos fuisse. Sed ad sermonem institutum
245 revertamur. LXX. T. Torquatus, T. F., et doctus vir ex Rhodia disciplina Molonis et a natura ad dicendum satis solutus atque expeditus (cui si vita suppeditavisset, sublato ambitu consul factus esset) plus facultatis habuit ad dicendum quam voluntatis. Itaque studio huic non satisfecit: officio vero nec in suorum necessariorum causis nec in sententia senatoria de-
246 fuit. Etiam M. Pontidius municeps noster multas privatas causas actitavit celeriter sane verba volvens nec hebes in causis, vel dicam plus etiam quam non hebes, sed effervescens in dicendo stomacho sæpe iracundiaque vehementius, ut non cum adversario solum sed etiam (quod mirabile esset) cum judice ipso, cujus delenitor esse debet orator, jurgio sæpe contenderet. M. Messala minor natu quam nos nullo modo inops sed non nimis ornatus genere verborum; prudens, acutus, minime incautus patronus, in causis cognoscendis componendisque diligens,

magni laboris, multæ operæ multarumque causarum. Duo etiam Metelli, Celer et Nepos, nihil 247
in causis versati nec sine ingenio nec indocti hoc erant populare dicendi genus assecuti. Cn. autem Lentulus Marcellinus nec unquam indisertus et in consulatu pereloquens visus est, non tardus sententiis, non inops verbis, voce canora, facetus satis. C. Memmius, L. F., perfectus literis, sed Græcis; fastidiosus sane Latinarum; argutus orator verbisque dulcis sed fugiens non modo dicendi verum etiam cogitandi laborem tantum sibi de facultate detraxit, quantum imminuit industriæ.

LXXI. Hoc loco Brutus, Quam vellem, in- 248
quit, de his etiam oratoribus, qui hodie sunt, tibi dicere luberet: et si de aliis minus, de duobus tamen, quos a te scio laudari solere, Cæsare et Marcello, audirem non minus lubenter, quam audivi de iis, qui fuerunt. Cur tandem? inquam; an exspectas, quid ego judicem de istis, qui tibi sunt æque noti ac mihi? Mihi, mehercule, inquit, Marcellus satis est notus; Cæsar autem parum: illum enim sæpe audivi; hic, cum ego judicare jam aliquid possem, abfuit.
Quid igitur de illo judicas, quem sæpe audisti? 249
Quid censes, inquit, nisi id, quod habiturus es similem tui? Næ ego, inquam, si ita est, velim tibi eum placere quam maxime. Atqui et ita est, inquit, et vehementer placet: nec vero sine causa; nam et didicit, et omissis ceteris studiis unum id egit, seseque quotidianis commentationibus acerrime exercuit. Itaque et lectis utitur 250
verbis et frequentibus, et splendore vocis et dignitate motus fit speciosum et illustre, quod dicitur; omniaque sic suppetunt, ut ei nullam deesse

virtutem oratoris putem: maximeque laudandus est, qui hoc tempore ipso, cum liceat, in hoc communi nostro et quasi fatali malo consoletur se cum conscientia optimæ mentis tum etiam usurpatione et renovatione doctrinæ. Vidi enim Mitylenis nuper virum, atque, ut dixi, vidi plane virum. Itaque cum eum antea tui similem in dicendo viderim, tum vero nunc a doctissimo viro tibique, ut intellexi, amicissimo Cratippo instructum omni copia multo videbam simílio-
251 rem. Hic ego, Etsi, inquam, de optimi viri nobisque amicissimi laudibus lubenter audio, tamen incurro in memoriam communium miseriarum, quarum oblivionem quærens hunc ipsum sermonem produxi longius. Sed de Cæsare cupio audire, quid tandem Atticus judicet. LXXII. Et ille, Præclare, inquit, tibi constas, ut de iis, qui nunc sint, nihil velis ipse dicere: et, hercule, si sic ageres, ut de iis egisti, qui jam mortui sunt, neminem ut prætermitteres, næ tu in multos Autronios et Stalenos incurreres. Quare sive hanc turbam effugere voluisti, sive veritus es, ne quis se aut præteritum aut non satis laudatum queri posset, de Cæsare tamen potuisti dicere, præsertim cum et tuum de illius ingenio notissimum judicium esset nec illius de tuo ob-
252 scurum. Sed tamen, Brute, inquit Atticus, de Cæsare et ipse ita judico, et de hoc hujus generis acerrimo æstimatore sæpissime audio illum omnium fere oratorum Latine loqui elegantissime; nec id solum domestica consuetudine, ut dudum de Læliorum et Muciorum familiis audiebamus, sed, quamquam id quoque credo fuisse, tamen, ut esset perfecta illa bene loquendi laus, multis literis et iis quidem reconditis et exquisitis

summoque studio et diligentia est consecutus.
Quin etiam in maximis occupationibus, cum ad 253
te ipsum, inquit in me intuens, de ratione Latine
loquendi accuratissime scripserit, primoque in
libro dixerit verborum delectum originem esse
eloquentiæ, tribueritque, mi Brute, huic nostro,
qui me de illo maluit quam se dicere, laudem
singularem: nam scripsit his verbis, cum hunc
nomine esset affatus: *ac, si cogitata præclare
eloqui possent, nonnulli studio et usu elabora-
verunt, cujus te pæne principem copiæ atque in-
ventorem bene de nomine ac dignitate populi
Romani meritum esse existimare debemus:* hunc
facilem et quotidianum novisse sermonem nunc
pro relicto est habendum.* LXXIII. Tum Bru- 254
tus, Amice, hercule, inquit, et magnifice te lau-
datum puto, quem non solum principem atque
inventorem copiæ dixerit, quæ erat magna laus,
sed etiam bene meritum de populi Romani no-
mine et dignitate. Quo enim uno vincebamur
a victa Græcia, id aut ereptum illis est aut certe
nobis cum illis communicatum. Hanc autem, 255
inquit, gloriam testimoniumque Cæsaris tuæ qui-
dem supplicationi non sed triumphis multorum
antepono. Et recte quidem, inquam, Brute,
modo sit hoc Cæsaris judicii non benevolentiæ
testimonium. Plus enim certe attulit huic populo
dignitatis, quisquis est ille, si modo est aliquis,
qui non illustravit modo, sed etiam genuit in hac
urbe dicendi copiam, quam illi, qui Ligurum
castella expugnaverunt; ex quibus multi sunt,
ut scitis, triumphi. Verum quidem si audire 256
volumus omissis illis divinis consiliis, quibus

---

* The text is corrupt.

sæpe constituta est imperatorum sapientia salus civitatis aut belli aut domi, multo magnus orator præstat minutis imperatoribus. At prodest plus imperator. Quis negat? sed tamen (non metuo, ne mihi acclametis: est autem, quod sentias, dicendi liber locus) malim mihi L. Crassi unam pro M'. Curio dictionem quam castellanos triumphos duos. At plus interfuit rei publicæ castellum capi Ligurum quam bene defendi
257 causam M'. Curii. Credo. Sed Atheniensium quoque plus interfuit firma tecta in domiciliis habere quam Minervæ signum ex ebore pulcherrimum; tamen ego me Phidiam esse mallem quam vel optimum fabrum tignarium. Quare non, quantum quisque prosit, sed quanti quisque sit, ponderandum est, præsertim cum pauci pingere egregie possint aut fingere; operarii autem
258 aut bajuli deesse non possint. LXXIV. Sed perge, Pomponi, de Cæsare, et redde, quæ restant.

Solum quidem, inquit ille, et quasi fundamentum oratoris vides locutionem emendatam et Latinam; cujus penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis aut scientiæ sed quasi bonæ consuetudinis. Mitto C. Lælium, P. Scipionem; ætatis illius ista fuit laus tamquam innocentiæ sic Latine loquendi; nec omnium tamen: nam illorum æquales Cæcilium et Pacuvium male locutos videmus. Sed omnes tum fere, qui nec extra urbem hanc vixerant, nec eos aliqua barbaries domestica infuscaverat, recte loquebantur. Sed hanc certe rem deteriorem vetustas fecit et Romæ et in Græcia. Confluxerunt enim et Athenas et in hanc urbem multi inquinate loquentes ex diversis locis. Quo magis expurgan-

dus est sermo et adhibenda tamquam obrussa ratio, quæ mutari non potest, nec utendum pravissima consuetudinis regula. T. Flaminium, 259
qui cum Q. Metello consul fuit, pueri vidimus. Existimabatur bene Latine, sed literas nesciebat. Catulus erat ille quidem minime indoctus, ut a te paullo est ante dictum; sed tamen suavitas vocis et lenis appellatio literarum bene loquendi famam confecerat. Cotta, quia se valde dilatandis literis a similitudine Græcæ locutionis abstraxerat, sonabatque contrarium Catulo, subagreste quiddam planeque subrusticum, alia quidem quasi inculta et silvestri via ad eandem laudem pervenerat. Sisenna autem, quasi emendator sermonis usitati cum esse vellet, ne a C. Rusio quidem accusatore deterreri potuit, quo minus inusitatis verbis uteretur. Quidnam istuc 260
est? inquit Brutus: aut quis est iste C. Rusius? Et ille, Fuit accusator, inquit, vetus, quo accusante C. Rutilium Sisenna defendens dixit quædam ejus *sputatilica* esse crimina. LXXV. Tum C. Rusius, *Circumvenior*, inquit, *judices, nisi subvenitis. Sisenna quid dicat, nescio: metuo insidias. Sputatilica! quid est hoc? Sputa quid sit, scio; tilica nescio.* Maximi risus: sed ille tamen familiaris meus recte loqui putabat esse inusitate loqui. Cæsar autem rationem 261
adhibens consuetudinem vitiosam et corruptam pura et incorrupta consuetudine emendat. Itaque cum ad hanc elegantiam verborum Latinorum (quæ, etiamsi orator non sis, et sis ingenuus civis Romanus, tamen necessaria est) adjungit illa oratoria ornamenta dicendi, tum videtur tamquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine. Hanc cum habeat præcipuam laudem

in communibus, non video, cui debeat cedere.
Splendidam quandam minimeque veteratoriam
rationem dicendi tenet voce, motu, forma etiam
262 magnifica et generosa quodammodo. Tum Bru-
tus, Orationes quidem ejus mihi vehementer pro-
bantur; complures autem legi. Atque etiam
commentarios quosdam scripsit rerum suarum.
Valde quidem, inquam, probandos: nudi enim
sunt, recti et venusti, omni ornatu orationis tam-
quam veste detracta. Sed dum voluit alios
habere parata, unde sumerent, qui vellent scri-
bere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui
volent illa calamistris inurere; sanos quidem
homines a scribendo deterruit. Nihil enim est
in historia pura et illustri brevitate dulcius. Sed
ad eos, si placet, qui vita excesserunt, reverta-
mur.

263 LXXVI. C. Sicinius igitur, Q. Pompeii illius,
qui censor fuit, ex filia nepos, quæstorius mor-
tuus est, probabilis orator, jam vero etiam pro-
batus, ex hac inopi ad ornandum sed ad inveni-
endum expedita Hermagoræ disciplina. Ea dat
rationes certas et præcepta dicendi; quæ si mi-
norem habent apparatum (sunt enim exilia),
tamen habent ordinem et quasdam errare in
dicendo non patientes vias. Has ille tenens et
paratus ad causas veniens, verborum non egens
ipsa illa comparatione disciplinaque dicendi jam
264 in patronorum numerum pervenerat. Erat etiam
vir doctus in primis C. Visellius Varro consobri-
nus meus, qui fuit cum Sicinio ætate conjunctus.
Is, cum post curulem ædilitatem judex quæ-
stionis esset, est mortuus: in quo fateor vulgi
judicium a judicio meo dissensisse: nam populo
non erat satis vendibilis; præceps quædam et

cum idcirco obscura, quia peracuta, tum rapida
et celeritate cæcata oratio: sed neque verbis
aptiorem cito alium dixerim neque sententiis
crebriorem. Præterea perfectus in literis juris-
que civilis jam a patre Aculeone traditam tenuit
disciplinam. Reliqui sunt, qui mortui sint,* L. 265
Torquatus, quem tu non tam cito rhetorem di-
xisses, etsi non deerat oratio, quam, ut Græci
dicunt, πολιτικόν. Erant in eo plurimæ literæ
nec eæ vulgares sed interiores quædam et re-
conditæ; divina memoria, summa verborum et
gravitas et elegantia; atque hæc omnia vitæ
decorabat gravitas et integritas. Me quidem
admodum delectabat etiam Triarii in illa ætate
plena literatæ senectutis oratio. Quanta severi-
tas in vultu! quantum pondus in verbis! quam
nihil non consideratum exibat ex ore! Tum 266
Brutus Torquati et Triarii mentione commotus
(utrumque enim eorum admodum dilexerat), Næ
ego, inquit, ut omittam cetera, quæ sunt innu-
merabilia, de istis duobus cum cogito, doleo nihil
tuam perpetuam auctoritatem de pace valuisse:
nam nec istos excellentes viros nec multos alios
præstantes cives res publica perdidisset. Silea-
mus, inquam, Brute, de istis, ne augeamus dolo-
rem: nam et præteritorum recordatio est acerba
et acerbior exspectatio reliquorum. Itaque omit-
tamus lugere; et tantum, quid quisque dicendo
potuerit, quoniam id quærimus, prædicemus.
LXXVII. Sunt etiam ex iis, qui eodem bello 267
occiderunt, M. Bibulus, qui et scriptitavit accu-
rate, cum præsertim non esset orator, et egit
multa constanter: Appius Claudius, socer tuus,

---

* Ernesti conj. *sunt*.

collega et familiaris meus; hic jam et satis stu-
diosus et valde cum doctus tum etiam exercitatus
orator et cum auguralis tum omnis publici juris
antiquitatisque nostræ bene peritus fuit. L.
Domitius nulla ille quidem arte sed Latine ta-
268 men et multa cum libertate dicebat. Duo
præterea Lentuli consulares, quorum Publius
ille, nostrarum injuriarum ultor, auctor salutis,
quidquid habuit, quantumcunque fuit, illud totum
habuit ex disciplina: instrumenta naturæ dee-
rant: sed tantus animi splendor et tanta magni-
tudo, ut sibi omnia, quæ clarorum virorum es-
sent, non dubitaret adsciscere, eaque omni
dignitate obtineret. L. autem Lentulus satis
erat fortis orator, si modo orator; sed cogitandi
non ferebat laborem. Vox canora, verba non
horrida sane, ut plena esset animi et terroris
oratio. Quæreres in judiciis fortasse melius; in
269 re publica, quod erat, esse judicares satis. Ne
T. quidem Postumius contemnendus in dicendo:
de re publica vero non minus vehemens orator
quam bellator fuit: effrenatus et acer nimis, sed
bene juris publici leges atque instituta cogno-
verat.

Hoc loco Atticus, Putarem te, inquit, ambiti-
osum esse, si, ut dixisti, ii, quos jamdiu colligis,
viverent. Omnes enim commemoras, qui ausi
aliquando sunt stantes loqui, ut mihi imprudens
M. Servilium præteriisse videare. LXXVIII.
270 Non, inquam, ego istuc ignoro, Pomponi, multos
fuisse, qui verbum nunquam in publico fecissent,
cum melius aliquanto possent quam isti oratores,
quos colligo, dicere: sed his commemorandis
etiam illud assequor, ut intelligatis primum, ex
omni numero quam non multi ausi sint dicere,

deinde ex iis ipsis quam pauci fuerint laude digni. Itaque ne hos quidem equites Romanos, 271 amicos nostros, qui nuper mortui sunt, P. Cominium Spoletinum, quo accusante defendi C. Cornelium; in quo et compositum dicendi genus et acre et expeditum fuit: T. Accium Pisaurensem, cujus accusationi respondi pro A. Cluentio; qui et accurate dicebat et satis copiose, eratque præterea doctus Hermagoræ præceptis, quibus etsi ornamenta non satis opima dicendi tamen ut hastæ velitibus amentatæ sic apta quædam et parata singulis causarum generibus argumenta traduntur. Studio autem neminem nec indu- 272 stria majore cognovi, quamquam ne ingenio quidem qui præstiterit, facile dixerim, C. Pisoni, genero meo. Nullum tempus illi unquam vacabat aut a forensi dictione aut a commentatione domestica aut a scribendo aut a cogitando. Itaque tantos processus efficiebat, ut evolare non excurrere videretur: eratque verborum et delectus elegans et apta et quasi rotunda constructio: cumque argumenta excogitabantur ab eo multa et firma ad probandum tum concinnæ acutæque sententiæ; gestusque natura ita venustus, ut ars etiam, quæ non erat, et e disciplina motus quidam videretur accedere. Vereor, ne amore videar plura, quam fuerint in illo, dicere; quod non ita est: alia enim de illo majora dici possunt: nam nec continentia nec pietate nec ullo genere virtutis quemquam ejusdem ætatis cum illo conferendum puto. LXXIX. Nec vero M. Cœlium prætereundum arbitror, 273 quæcumque ejus in exitu vel fortuna vel mens fuit: qui quamdiu auctoritati meæ paruit, talis tribunus plebis fuit, ut nemo contra civium per-

ditorum popularem turbulentamque dementiam a senatu et a bonorum causa steterit constantius: quam ejus actionem multum tamen et splendida et grandis et eadem imprimis faceta et perurbana commendabat oratio. Graves ejus conciones aliquot fuerunt, acres accusationes tres eæque omnes ex rei publicæ contentione susceptæ: defensiones, etsi illa erant in eo meliora, quæ dixi, non contemnendæ tamen saneque tolerabiles. Hic cum summa voluntate bonorum ædilis curulis factus esset, nescio quomodo discessu meo discessit a sese, ceciditque, posteaquam eos imi-
274 tari cœpit, quos ipse perverterat. Sed de M. Calidio dicamus aliquid, qui non fuit orator unus e multis, potius inter multos prope singularis fuit: ita reconditas exquisitasque sententias mollis et pellucens vestiebat oratio. Nihil tam tenerum quam illius comprehensio verborum; nihil tam flexibile, nihil, quod magis ipsius arbitrio fingeretur, ut nullius oratoris æque in potestate fuerit: quæ primum ita pura erat, ut nihil liquidius; ita libere fluebat, ut nusquam adhæresceret: nullum nisi loco positum et tamquam in *vermiculato emblemate*, ut ait Lucilius, structum verbum videres; nec vero ullum aut durum aut insolens aut humile aut longius ductum: ac non propria verba rerum sed pleraque translata: sic tamen, ut ea non irruisse in alienum locum sed immigrasse in suum diceres. Nec vero hæc soluta nec diffluentia sed adstricta numeris non aperte nec eodem modo semper sed varie dissi-
275 mulanterque conclusis. Erant autem et verborum et sententiarum illa lumina, quæ vocant Græci σχήματα, quibus tamquam insignibus in ornatu distinguebatur omnis oratio. ***Qua de re***

agitur autem illud, quod multis locis in juris consultorum includitur formulis, id ubi esset, videbat. LXXX. Accedebat ordo rerum plenus 276
artis, actio liberalis totumque dicendi placidum et sanum genus. Quod si est optimum suaviter dicere, nihil est, quod melius hoc quærendum putes. Sed cum a nobis paullo ante dictum sit tria videri esse, quæ orator efficere deberet, ut doceret, ut delectaret, ut moveret; duo summe tenuit, ut et rem illustraret disserendo, et animos eorum, qui audirent, devinciret voluptate. Aberat tertia illa laus, qua permoveret atque incitaret animos, quam plurimum pollere diximus; nec erat ulla vis atque contentio: sive consilio, quod eos, quorum altior oratio actioque esset ardentior, furere et bacchari arbitraretur, sive quod natura non esset ita factus, sive quod non consuesset, sive quod non posset. Hoc unum illi, si nihil utilitatis habebat, abfuit; si opus erat, defuit. Quin etiam memini, 277
cum in accusatione sua Q. Gallio crimini dedisset sibi eum venenum paravisse idque a se esse deprehensum, seseque chirographa, testificationes, indicia, quæstiones, manifestam rem deferre diceret, deque eo crimine accurate et exquisite disputavisset, me in respondendo, cum essem argumentatus, quantum res ferebat, hoc ipsum etiam posuisse pro argumento, quod ille, cum pestem capitis sui, cum indicia mortis se comperisse manifesto et manu tenere diceret, tam solute egisset, tam leniter, tam oscitanter. *Tu istuc, M. Calidi, nisi fingeres, sic ageres?* 278
præsertim cum ista eloquentia alienorum hominum pericula defendere acerrime soleas, tuum negligeres? Ubi dolor? ubi ardor animi, qui etiam ex infantium ingeniis elicere voces et querelas

solet? Nulla perturbatio animi, nulla corporis; frons non percussa, non femur: pedis, quod minimum est, nulla supplosio. Itaque tantum abfuit, ut inflammares nostros animos; somnum isto loco vix tenebamus. Sic nos summi oratoris vel sanitate vel vitio pro argumento ad diluendum cri-
279 men usi sumus. Tum Brutus, Atque dubitamus, inquit, utrum ista sanitas fuerit an vitium? quis enim non fateatur, cum ex omnibus oratoris laudibus longe ista sit maxima inflammare animos audientium et, quocunque res postulet modo, flectere, qui hac virtute caruerit, id ei, quod maximum fuerit, defuisse? LXXXI. Sit sane ita, inquam: sed redeamus ad eum, qui jam unus restat, Hortensium: tum de nobismet ipsis, quoniam id etiam, Brute, postulas, pauca dicemus; quamquam facienda mentio est, ut quidem mihi videtur, duorum adolescentium, qui si diutius vixissent, magnam essent eloquentiæ laudem consecuti.

280 C. Curionem te, inquit Brutus, et C. Licinium Calvum arbitror dicere. Recte, inquam, arbitraris: quorum quidem alter ita facile soluteque verbis volvebat satis interdum acutas crebras quidem certe sententias, ut nihil posset ornatiu esse, nihil expeditius. Atque hic a magistris parum institutus naturam habuit admirabilem ad dicendum. Industriam non sum expertus: studium certe fuit. Qui si me audire voluisset, ut cœperat, honores quam opes consequi maluisset. Quidnam est, inquit, istuc? et quemadmodum
281 distinguis? Hoc modo, inquam. Cum honos sit præmium virtutis judicio studioque civium delatum ad aliquem, qui eum sententiis, qui suffragiis adeptus est, is mihi et honestus et

honoratus videtur. Qui autem occasione aliqua etiam invitis suis civibus nactus est imperium, ut ille cupiebat, hunc nomen honoris adeptum non honorem puto. Quæ si ille audire voluisset, maxima cum gratia et gloria ad summam amplitudinem pervenisset adscendens gradibus magistratuum, ut pater ejus fecerat, ut reliqui clariores viri. Quæ quidem etiam cum P. Crasso, M. F., cum initio ætatis ad amicitiam se meam contulisset, sæpe egisse me arbitror, cum eum vehementer hortarer, ut eam laudis viam rectissimam esse duceret, quam majores ejus ei tritam reliquissent. Erat enim cum institutus optime tum 282
etiam perfecte planeque eruditus; ineratque et ingenium satis acre et orationis non inelegans copia: prætereaque sine arrogantia gravis esse videbatur et sine segnitia verecundus. Sed hunc quoque absorbuit æstus quidam non insolitæ adolescentibus gloriæ: qui, quia navarat miles operam imperatori, imperatorem se statim esse cupiebat; cui muneri mos majorum ætatem certam, sortem incertam reliquit. Ita gravissimo suo casu, dum Cyri et Alexandri similis esse voluit, qui suum cursum transcurrerant, et L. Crassi et multorum Crassorum inventus est dissimillimus. LXXXII. Sed ad Calvum (is enim 283
nobis erat propositus) revertamur: qui orator fuisset cum literis eruditior quam Curio, tum etiam accuratius quoddam dicendi et exquisitius afferebat genus; quod quamquam scienter eleganterque tractabat, nimium tamen inquirens in se atque ipse sese observans metuensque, ne vitiosum colligeret, etiam verum sanguinem deperdebat. Itaque ejus oratio nimia religione attenuata doctis et attente audientibus erat illu-

stris; a multitudine autem et a foro, cui nata eloquentia est, devorabatur.

284 Tum Brutus, Atticum se, inquit, Calvus noster dici oratorem volebat. Inde erat ista exilitas, quam ille de industria consequebatur. Dicebat, inquam, ita: sed et ipse errabat, et alios etiam errare cogebat. Nam si quis eos, qui nec inepte dicunt nec odiose nec putide, Attice putat dicere, is recte nisi Atticum probat neminem. Insulsitatem enim et insolentiam tamquam insaniam quandam orationis odit: sanitatem autem et integritatem quasi religionem et verecundiam oratoris probat. Hæc omnium debet oratorum
285 eadem esse sententia. Sin autem jejunitatem et siccitatem et inopiam, dummodo sit polita, dum urbana, dum elegans, in Attico genere ponit, hoc recte duntaxat: sed quia sunt in Atticis alia meliora, videat, ne ignoret et gradus et dissimilitudines et vim et varietatem Atticorum. Atticos, inquit, volo imitari. Quos? nec enim est unum genus. Nam quid est tam dissimile quam Demosthenes et Lysias? quam iidem et Hyperides? quam omnium horum Æschines? Quem igitur imitaris? Si aliquem, ceteri ergo Attice non dicebant. Si omnes, qui potes, cum sint ipsi dissimillimi inter se? In quo etiam illud quæro, Phalereus ille Demetrius Atticene dixerit? Mihi quidem ex illius orationibus redolere ipsæ Athenæ videntur. At est floridior, ut ita dicam, quam Hyperides, quam Lysias. Natura quædam aut voluntas ita dicendi fuit. LXXXIII.
286 Et quidem duo fuerunt per idem tempus dissimiles inter se, sed Attici tamen: quorum Charisius multarum orationum, quas scribebat aliis, cum cupere videretur imitari Lysiam; Demo-

chares autem, qui fuit Demostheni sororis filius,
et orationes scripsit aliquot; et earum rerum
historiam, quæ erant Athenis ipsius ætate gestæ,
non tam historico quam oratorio genere per-
scripsit. At Charisii vult Hegesias esse similis,
isque se ita putat Atticum, ut veros illos præ se
pæne agrestes putet. At quid est tam fractum, 287
tam minutum, tam in ipsa (quam tamen conse-
quitur) concinnitate puerile? Atticorum similes
esse volumus. Optime. Suntne igitur ii Attici
oratores? Quis negare potest? Hos imitamur.
Quo modo, qui sunt et inter se dissimiles et alio-
rum? Thucydidem, inquit, imitamur. Optime,
si historiam scribere, non si causas dicere cogi-
tatis. Thucydides enim rerum gestarum pro-
nuntiator sincerus et grandis etiam fuit: hoc
forense, concertatorium, judiciale non tractavit
genus. Orationes autem, quas interposuit (mul-
tæ enim sunt), eas ego laudare soleo; imitari
neque possim, si velim, nec velim fortasse, si
possim. Ut, si quis Falerno vino delectetur, sed
eo nec ita novo, ut proximis consulibus natum
velit, nec rursus ita vetere, ut Opimium aut
Anicium consulem quærat (atqui eæ notæ sunt
optimæ: credo: sed nimia vetustas nec habet
eam, quam quærimus, suavitatem, nec est jam
sane tolerabilis); num igitur, qui hoc sentiat, si 288
is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet?
minime, sed quandam sequatur ætatem: sic
ego istis censuerim et novam istam quasi de
musto ac lacu fervidam orationem fugiendam
nec illam præclaram Thucydidi nimis veterem
tamquam Anicianam notam persequendam. Ipse
enim Thucydides, si posterius fuisset, multo
maturior fuisset et mitior. LXXXIV. Demo- 289

sthenem igitur imitemur. O dii boni! quid, quæso, nos aliud agimus, aut quid aliud optamus? At non assequimur. Isti enim videlicet Attici nostri, quod volunt, assequuntur. Ne illud quidem intelligunt non modo ita memoriæ proditum esse sed ita necesse fuisse, cum Demosthenes dicturus esset, ut concursus audiendi causa ex tota Græcia fierent. At cum isti Attici dicunt, non modo a corona, quod est ipsum miserabile, sed etiam ab advocatis relinquuntur. Quare si anguste et exiliter dicere est Atticorum, sint sane Attici: sed in comitium veniant, ad stantem judicem dicant. Subsellia grandiorem
290 et pleniorem vocem desiderant. Volo hoc oratori contingat, ut, cum auditum sit eum esse dicturum, locus in subselliis occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribæ sint in dando et cedendo loco, corona multiplex, judex erectus: cum surgit, is, qui dicturus sit, significetur a corona silentium: deinde crebræ assensiones, multæ admirationes; risus, cum velit; cum velit, fletus: ut, qui hæc procul videat, etiamsi, quid agatur, nesciat, at placere tamen et in scena esse Roscium intelligat. Hæc cui contingant, eum scito Attice dicere, ut de Pericle audivmus, ut de Hyperide, ut de Æschine, de ipso quidem
291 Demosthene maxime. Sin autem acutum, prudens et idem sincerum et solidum et exsiccatum genus orationis probant, nec illo graviore ornatu oratorio utuntur, et hoc proprium esse Atticorum volunt, recte laudant. Est enim in arte tanta tamque varia etiam huic minutæ subtilitati locus: ita fiet, ut non omnes, qui Attice, iidem bene; sed ut omnes, qui bene, iidem etiam Attice dicant. Sed redeamus rursus ad Hortensium.

LXXXV. Sane quidem, inquit Brutus; quamquam ista mihi tua fuit perjucunda a proposita oratione digressio. Tum Atticus, Aliquoties sum, inquit, conatus, sed interpellare nolui. Nunc, quoniam ad perorandum spectare videtur sermo tuus, dicam, opinor, quod sentio. Tu vero, inquam, Tite. Tum ille, Ego, inquit, ironiam illam, quam in Socrate dicunt fuisse, qua ille in Platonis et Xenophontis et Æschini libris utitur, facetam et elegantem puto: est enim et minime inepti hominis et ejusdem etiam faceti, cum de sapientia disceptetur, hanc sibi ipsum detrahere, eis tribuere illudentem, qui eam sibi arrogant; ut apud Platonem Socrates in cœlum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, ceteros; se autem omnium rerum inscium fingit et rudem. Decet hoc nescio quomodo illum, nec Epicuro, qui id reprehendit, assentior. Sed in historia, qua tu es usus in omni sermone, cum, qualis quisque orator fuisset, exponeres, vide, quæso, inquit, ne tam reprehendenda sit ironia quam in testimonio. Quorsus, inquam, istuc? non enim intelligo. Quia primum, inquit, ita laudavisti quosdam oratores, ut imperitos posses in errorem inducere. Equidem in quibusdam risum vix tenebam, cum Attico Lysiæ Catonem nostrum comparabas, magnum, mehercule, hominem vel potius summum et singularem virum; nemo dicet secus; sed oratorem? sed etiam Lysiæ similem? quo nihil potest esse pictius. Bella ironia, si jocaremur: sin asseveramus, vide, ne religio nobis tam adhibenda sit, quam si testimonium diceremus.* Ego

292 293 294

* Ernesti conj. *dicamus*.

enim Catonem tuum ut civem, ut senatorem, ut imperatorem, ut virum denique cum prudentia et diligentia tum omni virtute excellentem probo: orationes autem ejus ut illis temporibus valde laudo: significant enim quandam formam ingenii sed admodum impolitam et plane rudem. Origines vero cum omnibus oratoris laudibus refertas diceres, et Catonem cum Philisto et Thucydide comparares, Brutone te id censebas an mihi probaturum? Quos enim ne e Græcis quidem quisquam imitari potest, iis tu comparas hominem Tusculanum nondum suspicantem, quale esset
295 copiose et ornate dicere. LXXXVI. Galbam laudas; si ut illius ætatis principem, assentior; sic enim accepimus: sin ut oratorem, cedo, quæso, orationes (sunt enim), et dic hunc, quem tu plus quam te amas, Brutum velle te illo modo dicere. Probas Lepidi orationes: paullum hic tibi assentior, modo ita laudes ut antiquas: quod item de Africano, de Lælio, cujus tu oratione negas fieri quidquam posse dulcius, addis etiam nescio quid augustius: nomine nos capis summi viri vitæque elegantissimæ verissimis laudibus. Remove hæc: næ ista dulcis oratio ita sit ab-
296 jecta, ut eam adspicere nemo velit. Carbonem in summis oratoribus habitum scio: sed cum in ceteris rebus tum in dicendo semper, quo nihil est melius, id laudari, qualecunque est, solet. Dico idem de Gracchis; etsi de iis ea sunt a te dicta, quibus ego assentior. Omitto ceteros: venio ad eos, in quibus jam perfectam putas esse eloquentiam, quos ego audivi sine controversia magnos oratores, Crassum et Antonium. De horum laudibus tibi prorsus assentior: sed tamen non isto modo, ut Polycleti doryphorum sibi

Lysippus aiebat, sic tu suasionem legis Serviliæ
tibi magistram fuisse. Hæc germana ironia est.
Cur ita sentiam, non dicam, ne me tibi assentari
putes. Omitto igitur, quæ de his ipsis, quæ de 297
Cotta, quæ de Sulpicio, quæ modo de Cœlio
dixeris: hi enim fuerunt certe oratores; quanti
autem et quales, tu videris. Nam illud minus
curo, quod congessisti operarios omnes; ut mihi
videantur mori voluisse nonnulli, ut a te in ora-
torum numerum referrentur. LXXXVII. Hæc
cum ille dixisset, Longi sermonis initium pepu-
listi, inquam, Attice; remque commovisti nova
disputatione dignam, quam in aliud tempus
differamus. Volvendi enim sunt libri cum aliorum 298
tum imprimis Catonis. Intelliges nihil illius
lineamentis nisi eorum pigmentorum, quæ inventa
nondum erant, florem et colorem defuisse. Nam
de Crassi oratione sic existimo ipsum fortasse
melius potuisse scribere, alium, ut arbitror, nemi-
nem. Nec in hoc ironiam dixeris esse, quod
eam orationem mihi magistram fuisse dixerim:
nam etsi tu melius existimare videris de ea, si
quam nunc habemus, facultate, tamen adole-
scentes, quid in Latinis potius imitaremur, non
habebamus. Quod autem plures a nobis nomi- 299
nati sunt, eo pertinuit, ut paullo ante dixi, quod
intelligi volui, in eo, cujus omnes cupidissimi
essent, quam pauci digni nomine evaderent.
Quare εἴρωνα me, ne si Africanus quidem fuit,
ut ait in historia sua C. Fannius, existimari ve-
lim. Ut voles, inquit Atticus. Ego enim non
alienum a te putabam, quod et in Africano fu-
isset et in Socrate. Tum Brutus, De isto po- 300
stea: sed tu, inquit me intuens, orationes nobis
veteres explicabis? Vero, inquam, Brute; sed

in Cumano aut in Tusculano aliquando, si modo licebit; quoniam utroque in loco vicini sumus. Sed jam ad id, unde digressi sumus, revertamur.

301 LXXXVIII. Hortensius igitur, cum admodum adolescens orsus esset in foro dicere, celeriter ad majores causas adhiberi cœptus est; quamquam inciderat in Cottæ et Sulpicii ætatem, qui annis decem majores excellente tum Crasso et Antonio deinde Philippo post Julio cum iis ipsis dicendi gloria comparabantur. Primum memoria tanta, quantam in nullo cognovisse me arbitror, ut, quæ secum commentatus esset, ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus cogitavisset. Hoc adjumento ille tanto sic utebatur, ut sua et commentata et scripta et nullo referente
302 omnia adversariorum dicta meminisset. Ardebat autem cupiditate sic, ut in nullo unquam flagrantius studium viderim: nullum enim patiebatur esse diem, quin aut in foro diceret, aut meditaretur extra forum: sæpissime autem eodem die utrumque faciebat. Attuleratque minime vulgare genus dicendi: duas quidem res, quas nemo alius; partitiones, quibus de rebus dicturus esset, et collectiones, memor et quæ essent dicta
303 contra, quæque ipse dixisset. Erat in verborum splendore elegans, compositione aptus, facultate copiosus; eaque erat cum summo ingenio tum exercitationibus maximis consecutus. Rem complectebatur memoriter, dividebat acute, nec prætermittebat fere quidquam, quod esset in causa aut ad confirmandum aut ad refellendum. Vox canora et suavis: motus et gestus etiam plus artis habebat quam erat oratori satis. Hoc igitur florescente Crassus est mortuus, Cotta pulsus, judicia intermissa bello, nos in forum venimus.

LXXXIX. Erat Hortensius in bello primo anno miles, altero tribunus militum: Sulpicius legatus aberat, etiam M. Antonius: exercebatur una lege judicium Varia ceteris propter bellum intermissis: cui frequens aderam, quamquam pro se ipsi dicebant oratores non illi quidem principes, L. Memmius et Q. Pompeius, sed oratores tamen teste diserto uterque Philippo, cujus in testimonio contentio et vim accusatoris habebat et copiam. 304

Reliqui, qui tum principes numerabantur, in magistratibus erant, quotidieque fere a nobis in concionibus audiebantur. Erat enim tribunus plebis tum C. Curio; quamquam is quidem silebat, ut erat semel a concione universa relictus: Q. Metellus Celer, non ille quidem orator sed tamen non infans: diserti autem Q. Varius, C. Carbo, Cn. Pomponius; et ii quidem habitabant in rostris. C. etiam Julius ædilis curulis quotidie fere accuratas conciones habebat. Sed me cupidissimum audiendi primus dolor percussit, Cotta cum est expulsus. Reliquos frequenter audiens acerrimo studio tenebar; quotidieque et scribens et legens et commentans oratoriis tantum exercitationibus contentus non eram. Jam consequente anno Q. Varius sua lege damnatus excesserat. Ego autem juris civilis studio mul- 306
tum operæ dabam Q. Scævolæ, P. F., qui, quamquam nemini se ad docendum dabat, tamen consulentibus respondendo studiosos audiendi docebat. Atque huic anno proximus Sulla consule et Pompeio fuit. Tum P. Sulpicii in tribunatu quotidie concionantis totum genus dicendi penitus cognovimus. Eodemque tempore, cum princeps Academiæ Philo cum Atheniensium optimatibus Mithridatico bello domo profugisset

Romamque venisset, totum ei me tradidi admirabili quodam ad philosophiam studio concitatus, in quo hoc etiam commorabar attentius, quod, etsi rerum ipsarum varietas et magnitudo summa me delectatione retinebat, tamen sublata jam esse in perpetuum ratio judiciorum videbatur.
307 Occiderat Sulpicius illo anno, tresque proximo trium ætatum oratores erant crudelissime interfecti, Q. Catulus, M. Antonius, C. Julius. Eodem anno etiam Moloni Rhodio Romæ dedimus operam et actori summo causarum et magistro. XC. Hæc etsi videntur esse a proposita ratione diversa, tamen idcirco a me proferuntur, ut nostrum cursum perspicere, quoniam voluisti, Brute, possis (nam Attico hæc nota sunt) et videre, quemadmodum simus in spatio Q. Hor-
308 tensium ipsius vestigiis persecuti. Triennium fere fuit urbs sine armis, sed oratorum aut interitu aut discessu aut fuga (nam aberant etiam adolescentes M. Crassus et Lentuli duo) primas in causis agebat Hortensius: magis magisque quotidie probabatur Antistius: Piso sæpe dicebat; minus sæpe Pomponius, raro Carbo, semel aut iterum Philippus. At vero ego hoc tempore omni noctes et dies in omnium doctrinarum
309 meditatione versabar. Eram cum Stoico Diodoto; qui cum habitavisset apud me mecumque vixisset, nuper est domi meæ mortuus: a quo cum in aliis rebus tum studiosissime in dialectica exercebar, quæ quasi contracta et adstricta eloquentia putanda est; sine qua etiam tu, Brute, judicavisti te illam justam eloquentiam, quam dialecticam dilatatam esse putant, consequi non posse. Huic ego doctori et ejus artibus variis atque multis ita eram tamen deditus, ut ab ex-

ercitationibus oratoriis nullus dies vacuus esset.
Commentabar declamitans (sic enim nunc lo- 310
quuntur) sæpe cum M. Pisone et cum Q. Pom-
peio aut cum aliquo quotidie; idque faciebam
multum etiam Latine sed Græce sæpius, vel
quod Græca oratio plura ornamenta suppeditans
consuetudinem similiter Latine dicendi afferebat,
vel quod a Græcis summis doctoribus, nisi Græce
dicerem, neque corrigi possem neque doceri.
Tumultus interim pro recuperanda re publica et 311
crudelis interitus oratorum trium, Scævolæ, Car-
bonis, Antistii: reditus Cottæ, Curionis, Crassi,
Lentulorum, Pompeii: leges et judicia constitu-
ta: recuperata res publica: ex numero autem
oratorum Pomponius, Censorinus, Muræna sub-
lati. Tum primum nos ad causas et privatas et
publicas adire cœpimus, non ut in foro discere-
mus, quod plerique fecerunt, sed ut, quantum
nos efficere potuissemus, docti in forum venire-
mus. Eodem tempore Moloni dedimus operam: 312
dictatore enim Sulla legatus ad senatum de
Rhodiorum præmiis venerat. Itaque prima causa
publica pro Sex. Roscio dicta tantum commen-
dationis habuit, ut non ulla esset, quæ non digna
nostro patrocinio videretur. Deinceps inde mul-
tæ, quas non minus diligenter elaboratas et tam-
quam elucubratas afferebamus.

XCI. Nunc, quoniam totum me non nævo 313
aliquo aut crepundiis sed corpore omni videris
velle cognoscere, complectar nonnulla etiam,
quæ fortasse videantur minus necessaria. Erat
eo tempore in nobis summa gracilitas et infirmi-
tas corporis; procerum et tenue collum; qui
habitus et quæ figura non procul abesse putatur
a vitæ periculo, si accedit labor et laterum ma-

gna contentio. Eoque magis hoc eos, quibus
eram carus, commovebat, quod omnia sine re-
missione, sine varietate, vi summa vocis et totius
314 corporis contentione dicebam. Itaque cum me
et amici et medici hortarentur, ut causas agere
desisterem, quodvis potius periculum mihi ade-
undum quam a sperata dicendi gloria disceden-
dum putavi. Sed cum censerem remissione et
moderatione vocis et commutato genere dicendi
me et periculum vitare posse et temperatius di-
cere, ut consuetudinem dicendi mutarem, ea
causa mihi in Asiam proficiscendi fuit. Itaque
cum essem biennium versatus in causis, et jam
in foro celebratum meum nomen esset, Roma
315 sum profectus. Cum venissem Athenas, sex
menses cum Antiocho veteris Academiæ nobi-
lissimo et prudentissimo philosopho fui, studium-
que philosophiæ nunquam intermissum a prima-
que adolescentia cultum et semper auctum hoc
rursus summo auctore et doctore renovavi.
Eodem tamen tempore Athenis apud Demetrium
Syrum veterem et non ignobilem dicendi magi-
strum studiose exerceri solebam. Post a me Asia
tota peragrata est cum summis quidem oratori-
bus, quibuscum exercebar ipsis lubentibus, quo-
rum erat princeps Menippus Stratonicensis meo
judicio tota Asia illis temporibus disertissimus: et
si nihil habere molestiarum nec ineptiarum Atti-
corum est, hic orator in illis numerari recte po-
316 test. Assiduissime autem mecum fuit Dionysius
Magnes: erat etiam Æschylus Cnidius, Adra-
myttenus Xenocles. Hi tum in Asia rhetorum
principes numerabantur. Quibus non contentus
Rhodum veni, meque ad eundem, quem Romæ
audiveram, Molonem applicavi cum actorem in

veris causis scriptoremque præstantem tum in
notandis animadvertendisque vitiis et instituendo
docendoque prudentissimum. Is dedit operam
(si modo id consequi potuit), ut nimis redundan-
tes nos et superfluentes juvenili quadam dicendi
impunitate et licentia reprimeret, et quasi extra
ripas diffluentes coërceret. Ita recepi me bi-
ennio post non modo exercitatior sed prope mu-
tatus: nam et contentio nimia vocis reciderat, et
quasi deferverat oratio; lateribusque vires et
corpori mediocris habitus accesserat. XCII.
Duo tum excellebant oratores, qui me imitandi 317
cupiditate incitarent, Cotta et Hortensius; quo-
rum alter remissus et lenis et propriis verbis
comprehendens solute et facile sententiam; alter
ornatus, acer et non talis, qualem tu eum, Brute,
jam deflorescentem cognovisti, sed verborum et
actionis genere commotior. Itaque cum Hor-
tensio mihi magis arbitrabar rem esse, quod et
dicendi ardore eram propior et ætate conjunctior.
Etenim videram in iisdem causis, ut pro M. Ca-
nuleio, pro Cn. Dolabella consulari, cum Cotta
princeps adhibitus esset, priores tamen agere
partes Hortensium. Acrem enim oratorem, in-
censum et agentem et canorum concursus homi-
num forique strepitus desiderat. Unum igitur 318
annum, cum rediissemus ex Asia, causas nobiles
egimus, cum quæsturam nos, consulatum Cotta,
ædilitatem peteret Hortensius. Interim me
quæstorem Siciliensis excepit annus: Cotta ex
consulatu est profectus in Galliam: princeps et
erat et habebatur Hortensius. Cum autem anno
post e Sicilia me recepissem, jam videbatur illud
in me, quidquid esset, esse perfectum et habere
maturitatem quandam suam. Nimis multa videor

de me, ipse præsertim: sed omni huic sermoni
propositum est, non ut ingenium et eloquentiam
meam perspicias, unde longe absum, sed ut la-
319 borem et industriam. Cum igitur essem in plu-
rimis causis et in principibus patronis quinquen-
nium fere versatus, tum in patrocinio Siciliensi
maxime in certamen veni designatus ædilis cum
designato consule Hortensio.

XCIII. Sed quoniam omnis hic sermo noster
non solum enumerationem oratoriam verum etiam
præcepta quædam desiderat, quid tamquam no-
tandum et animadvertendum sit in Hortensio,
320 breviter licet dicere. Nam is post consulatum
(credo, quod videret ex consularibus neminem
esse secum comparandum, negligeret autem eos,
qui consules non fuissent) summum illud suum
studium remisit, quo a puero fuerat incensus,
atque in omnium rerum abundantia voluit beati-
us, ut ipse putabat, remissius certe vivere. Pri-
mus et secundus annus et tertius tantum quasi
de picturæ veteris colore detraxerat, quantum
non quivis unus ex populo sed existimator doctus
et intelligens posset cognoscere. Longius autem
procedens ut in ceteris eloquentiæ partibus tum
maxime in celeritate et continuatione verborum
adhærescens sui dissimilior videbatur fieri quo-
321 tidie. Nos autem non desistebamus cum omni
genere exercitationis tum maxime stilo nostrum
illud, quod erat, augere, quantumcunque erat.
Atque, ut multa omittam, in hoc spatio et in his
post ædilitatem annis et prætor primus et in-
credibili populi voluntate sum factus. Nam cum
propter assiduitatem in causis et industriam tum
propter exquisitius et minime vulgare orationis
genus animos hominum ad me dicendi novitate

converteram. Nihil de me dicam: dicam de 322
ceteris, quorum nemo erat, qui videretur exquisi-
tius quam vulgus hominum studuisse literis, qui-
bus fons perfectæ eloquentiæ continetur; nemo,
qui philosophiam complexus esset, matrem o-
mnium bene factorum beneque dictorum; nemo,
qui jus civile didicisset, rem ad privatas causas
et ad oratoris prudentiam maxime necessariam;
nemo, qui memoriam rerum Romanarum teneret,
ex qua, si quando opus esset, ab inferis locuple-
tissimos testes excitaret; nemo, qui breviter ar-
guteque incluso adversario laxaret judicum animos
atque a severitate paullisper ad hilaritatem risum-
que traduceret; nemo, qui dilatare posset atque a
propria ac definita disputatione hominis ac tem-
poris ad communem quæstionem universi generis
orationem traduceret; nemo, qui delectandi gra-
tia digredi parumper a causa, nemo, qui ad ira-
cundiam magno opere judicem, nemo, qui ad
fletum posset adducere; nemo, qui animum ejus,
quod unum est oratoris maxime proprium, quo-
cunque res postularet, impelleret. XCIV. Ita- 323
que, cum jam pæne evanuisset Hortensius, et
ego anno meo, sexto autem post illum consulem,
consul factus essem, revocare se ad industriam
cœpit; ne, cum pares honore essemus, aliqua re
superiores videremur. Sic duodecim post meum
consulatum annos in maximis causis, cum ego
mihi illum, sibi me ille anteferret, conjunctissime
versati sumus: consulatusque meus, qui illum
primo leviter perstrinxerat, idem nos rerum me-
arum gestarum, quas ille admirabatur, laude con-
junxerat. Maxime vero perspecta est utriusque 324
nostrum exercitatio paullo ante, quam perterritum
armis hoc studium, Brute, nostrum conticuit su-

bito et obmutuit; cum lege Pompeia ternis horis ad dicendum datis ad causas simillimas inter se vel potius easdem novi veniebamus quotidie: quibus quidem causis tu etiam, Brute, præsto fuisti, compluresque et nobiscum et solus egisti: ut, qui non satis diu vixerit Hortensius, tamen hunc cursum confecerit. Annis ante decem causas agere cœpit, quam tu es natus: idem quarto et sexagesimo anno perpaucis ante mortem diebus una tecum socerum tuum defendit Appium. Dicendi autem genus quod fuerit in utroque, orationes utriusque etiam posteris nostris indicabunt.

325 XCV. Sed si quærimus, cur adolescens magis floruerit dicendo quam senior Hortensius, causas reperiemus verissimas duas. Primum, quod genus erat orationis Asiaticum adolescentiæ magis concessum quam senectuti. Genera autem Asiaticæ dictionis duo sunt; unum sententiosum et argutum, sententiis non tam gravibus et severis quam concinnis et venustis, qualis in historia Timæus, in dicendo autem pueris nobis Hierocles Alabandeus, magis etiam Menecles frater ejus fuit; quorum utriusque orationes sunt in primis ut Asiatico in genere laudabiles. Aliud autem genus est non tam sententiis frequentatum quam verbis volucre atque incitatum; quali est nunc Asia tota nec flumine solum orationis sed etiam exornato et faceto genere verborum; in quo fuit Æschylus Cnidius et meus æqualis Milesius Æschines. In his erat admirabilis orationis cursus, ornata sententiarum concinnitas
326 non erat. Hæc autem, ut dixi, genera dicendi aptiora sunt adolescentibus; in senibus gravitatem non habent. Itaque Hortensius utroque genere florens clamores faciebat adolescens. Ha-

bebat enim et Meneclium illud studium crebrarum
venustarumque sententiarum, in quibus ut in illo
Græco sic in hoc erant quædam magis venustæ
dulcesque sententiæ quam aut necessariæ aut in-
terdum utiles; et erat oratio cum incitata et vi-
brans tum etiam accurata et polita. Non proba-
bantur hæc senibus. Sæpe videbam cum irriden-
tem tum etiam irascentem et stomachantem Philip-
pum; sed mirabantur adolescentes, multitudo mo-
vebatur. Erat excellens judicio vulgi, et facile pri- 327
mas tenebat adolescens. Etsi enim genus illud
dicendi auctoritatis habebat parum, tamen aptum
esse ætati videbatur: et certe, quod et ingenii
quædam forma lucebat, et exercitatione perfecta
erat, verborumque adstricta comprehensio, sum-
mam hominum admirationem excitabat. Sed
cum jam honores et illa senior auctoritas gravius
quiddam requireret, remanebat idem, nec dece-
bat idem: quodque exercitationem studiumque
dimiserat, quod in eo fuerat acerrimum, concin-
nitas illa crebritasque sententiarum pristina ma-
nebat, sed ea vestitu illo orationis, quo consueve-
rat, ornata non erat. Hoc tibi ille, Brute, minus
fortasse placuit, quam placuisset, si illum flagran-
tem studio et florentem facultate audire potuisses.
XCVI. Tum Brutus, Ego vero, inquit, et ista, 328
quæ dicis, video, qualia sint, et Hortensium ma-
gnum oratorem semper putavi, maximeque pro-
bavi pro Messala dicentem, cum tu abfuisti. Sic
ferunt, inquam, idque declarat totidem, quot dixit,
ut aiunt, scripta verbis oratio. Ergo ille a Crasso
consule et Scævola usque ad Paullum et Marcel-
lum consules floruit: nos in eodem cursu fuimus
a Sulla dictatore ad eosdem fere consules. Sic
Q. Hortensii vox exstincta fato suo est, nostra

329 publico. Melius, quæso, ominare, inquit Brutus. Sit sane, ut vis, inquam, et id non tam mea causa quam tua: sed fortunatus illius exitus, qui ea non vidit, cum fierent, quæ providit futura. Sæpe enim inter nos impendentes casus deflevimus, cum belli civilis causas in privatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem a publico consilio esse exclusam videremus. Sed illum videtur felicitas ipsius, qua semper est usus, ab eis miseriis, quæ consecutæ sunt, morte vindicasse.

330 Nos autem, Brute, quoniam post Hortensii clarissimi oratoris mortem orbæ eloquentiæ quasi tutores relicti sumus, domi teneamus eam septam liberali custodia, et hos ignotos atque impudentes procos repudiemus, tueamurque ut adultam virginem caste, et ab amatorum impetu, quantum possumus, prohibeamus. Equidem etsi doleo me in vitam paullo serius tamquam in viam ingressum, priusquam confectum iter sit, in hanc rei publicæ noctem incidisse: tamen ea consolatione sustentor, quam tu mihi, Brute, adhibuisti tuis suavissimis literis, quibus me forti animo esse oportere censebas, quod ea gessissem, quæ de me etiam me tacente ipsa loquerentur, mortuoque viverent: quæ, si recte esset, salute rei publicæ, sin secus, interitu ipso testimonium meorum de re publica
331 consiliorum darent. XCVII. Sed in te intuens, Brute, doleo, cujus in adolescentiam per medias laudes quasi quadrigis vehentem transversa incurrit misera fortuna rei publicæ. Hic me dolor tangit, hæc me cura solicitat et hunc mecum socium ejusdem et amoris et judicii. Tibi favemus, te tua frui virtute cupimus: tibi optamus eam rem publicam, in qua duorum generum amplissimorum renovare memoriam atque augere

possis. Tuum enim forum, tuum erat illud curriculum: tu illuc veneras unus, qui non linguam modo acuisses exercitatione dicendi, sed et ipsam eloquentiam locupletavisses graviorum artium instrumento, et iisdem artibus decus omne virtutis cum summa eloquentiæ laude junxisses. Ex te 332
duplex nos afficit sollicitudo, quod et ipse re publica careas et illa te. Tu tamen, etsi cursum ingenii tui, Brute, premit hæc importuna clades civitatis, contine te in tuis perennibus studiis, et effice id, quod jam propemodum vel plane potius effeceras, ut te eripias ex ea, quam ego congessi in hunc sermonem, turba patronorum. Nec enim decet te ornatum uberrimis artibus, quas cum domo haurire non posses, arcessivisti ex urbe ea, quæ domus est semper habita doctrinæ, numerari in vulgo patronorum. Nam quid te exercuit Pammenes, vir longe eloquentissimus Græciæ? quid illa vetus Academia atque ejus heres Aristus, hospes et familiaris meus, si quidem similes majoris partis oratorum futuri sumus? Nonne cernimus vix singulis ætatibus bi- 333
nos oratores laudabiles constitisse? Galba fuit inter tot æquales unus excellens, cui, quemadmodum accepimus, et Cato cedebat senior et, qui temporibus illis ætate inferiores fuerunt: Lepidus postea, deinde Carbo: nam Gracchi in concionibus multo faciliore et liberiore genere dicendi, quorum tamen ipsorum ad ætatem laus eloquentiæ perfecta nondum fuit: Antonius, Crassus, post Cotta, Sulpicius, Hortensius, nihil dico amplius: tantum dico, si mihi accidisset, ut numerarer in multis ***, si operosa est concursatio magis opportunorum, ***

NOTES.

NOTES.

This work of Cicero, one of the most important as a history of Roman eloquence, was written in the year 46 before the Christian era, 708 after the building of Rome, two years after the assassination of Pompey, two before that of Cæsar, and four after the death of Hortensius; it was made known the succeeding year, 45 a. C., 709 U. c.

The following abbreviations are used in the course of these notes:

Ol., Olympiad; a. C., before Christ; U. c., urbe condita, after the building of Rome; d., died; b., born; dict., dictator; cens., censor; cons., consul; pr., pretor; æd., edile; qu., questor; tr. pl., tribune of the people; leg., legate.

C. 1. *E Cilicia decedens;* C. procons. of Cilicia, 51 a. C., 703 U. c. — *Q. Hortensii;* Q. Hortensius Ortalus was b. 114 a. C., 640 U. c.,; pleaded the first cause when nineteen years old; cons. with Q. Cæcilius Metellus Creticus 69 a. C., 685 U. c., d. 50 a. C., 704 U. c.

C. 2. *Patrocinium pacis;* allusion to C.'s exertions to preserve peace between Cæsar and Pompey. See de Offic. I. 11. — *illi ipsi,* Cæsar and Pompey. Cæsar still

living, Cicero's remarks concerning him are less severe than in the works written after his assassination.

C. 3. *M. Brutus;* M. Junius Brutus, one of the murderers of Cæsar, pr. 44 a. C., 710 U. c., conquered at Philippi 42 a. C., 712 U. c., fell by his own hand; nephew of Cato Uticensis, author of several works. — *T. Pomponio;* T. Pomponius, surnamed Atticus from his partiality for Athens, an intimate friend of Cicero. — *venimus*, perfect. — *Nempe eum dicis;* an historical work of Pomponius not preserved; Corn. Nep. Attic. 18.

C. 5. *Nam hunc;* sc. Pomponium. — *de re publica libros*, written about 54 a. C., 700 U. c.

C. 7. *Pisistratum;* P. possessed himself of the supreme power of Athens 561 a. C., Ol. 54, 4; d. 528 a. C., Ol. 63, 1. — *Solonem;* S. as archon organized the Athenian state 594 a. C., Ol. 46, 3. — *Clisthenem;* C. modified the Athenian constitution 509 a. C., Ol. 67, 4. — *Themistocles*, entered public life about 483 a. C., Ol. 74, 2; banished 471 a. C., Ol. 77, 2. — *Pericles*, commenced his career 461 a. C., Ol. 79, 4; d. 429 a. C., Ol. 87, 4, the third year of the Peloponnesian war. — *Cleonem;* C. from 427 a. C., Ol. 88, 1 to 422 a. C., Ol. 89, 3, when he fell in battle. — *Alcibiades*, from 420 a. C., Ol. 89, 4 to 407 a. C., Ol. 93, 2. — *Critias*, one of the thirty tyrants of Athens 404 a. C., Ol. 94, 1. — *Theramenes*, a disciple of Socrates, and teacher of Isocrates; accused by Critias and executed, 404 a. C., Ol. 94, 1. — *Thucydides;* T., the great historian, about 424 a. C., Ol. 89, 1.

C. 8. *Leontinus Gorgias;* G. from Leontium in Sicily, a distinguished rhetorician; a disciple of Tisias and Empedocles. — *Thrasymachus Chalcedonius;* T. from Chalcedon. — *Protagoras Abderites;* P. from Abdera in Thrace, a sophist. — *Prodicus Ceus:* P. from Cea, a phi-

losopher and rhetorician, teacher of Euripides. — *Hippias Eleus;* H. from Elis, a sophist. — *Socrates*, b. 469 a. C., Ol. 77, 4, commenced to teach about 450 a. C., Ol. 82, 3; poisoned 399 a. C., Ol. 95, 1. — *Isocrates*, an orator and rhetorician, disciple of Prodicus, friend of Plato, d. 338 a. C., Ol. 110, 3.

C. 9. *Lysias*, about 400 a. C., Ol. 94, 4. — *Demosthenes*, delivered his oration against Leptines 355 a. C., Ol. 106, 2; his Philippic orations 349 a. C., Ol. 107, 4; killed 322 a. C., Ol. 114, 3. — *Hyperides*, about 338 a. C., Ol. 110, 3. — *Æschines*, contemporary of Demosthenes, about 355 a C., Ol. 106, 2. — *Lycurgus*, a contemporary of Demosthenes and Æschines. — *Dinarchus*, about 322 a. C., Ol. 114, 2. — *Demades*, a contemporary of Demosthenes. — *Phalereus;* Demetrius Phalereus about 318 a. C., Ol. 115, 3. — *Theophrasti;* T. about 322 a. C., Ol. 114, 2, teacher of Demetrius. — *Eupolis*, the comic writer, 429 a. C., Ol. 87, 3.

C. 10. *senes, adolescentes;* c. 13 veteres, recentes. — *Servio Tullio regnante*, from 578 a. C., 176 U. c. to 534 a. C., 220 U. c. — *multo diutius Athenæ jam erant;* Athens founded by Cecrops 1556 a. C., was at the time of Solon (600 a. C.) over nine hundred years old. — *neque ipse poëta* etc., i. e. et hic ipse non solum poëta sed etiam orator fuisset; unless this same man had not only been a poet, but likewise a finished speaker. — *infra*, with the meaning of post. — *Coriolanus*, joined the Volsci 491 a. C., 263 U. c.; the second Persian war under Xerxes 480 a. C., Ol. 75, 1. — *Nam etsi aliter est apud te;* it seems that Atticus, in his historical work, following the old Roman historian Fabius, had adopted the other version of Coriolanus's story, that he lived to an old age. Liv. II., 40.

C. 11. *Clitarchus*, an historian and companion of Alex-

ander, 304 a. C., Ol. 118, 1. — *paullo ætate posterior;* Thucydides lived about fifty years after Themistocles. — *Anaxagora;* A., the philosopher, about 450 a. C., Ol. 82, 3.

C. 12. *Aristoteles,* the philosopher, about 335 a. C., Ol. 111, 2. — *Coracem et Tisiam;* Corax and Tisias lived before Gorgias, that is, before 480 a. C., Ol. 75, 1. — *Protagora;* P. the sophist, about 440 a. C., Ol. 85, 1. — *Antiphontem Rhamnusium;* A. from Rhamnus, an orator, about 431 a. C., Ol. 87, 1. — *Theodorus,* from Byzantium, a sophist, contemporary of Socrates. — *eum scribere;* sc. Theodorum. — *artem removisse,* to have given up the teaching of eloquence. — *quo,* as if.

C. 13. *de Epaminonda;* E., the Theban general, fell at Mantinea 362 a. C., Ol. 104, 2.

C. 14. *L. Bruto;* L. Junius Brutus, the liberator of Rome, and first consul 509 a. C., 245 U. c.; but not the ancestor of M. Brutus, the former being of a patrician, the latter plebeian family. — *M. Valerium;* it ought to be *M'.:* see Liv. II., 30. Valerius was dict. 494 a. C., 260 U. c. — *L. Valerium;* L. Valerius Publicola Potitus cons. 449 a. C., 305 U. c. — *legibus,* sc. Valeriis Horatiis, called so from Valerius and his colleague M. Horatius Barbatus. — *Appium Claudium;* App. Claudius Cæcus foiled the effort of Cineas, the ambassador of Pyrrhus, 280 a. C., 474 U. c. — *C. Fabricium;* C. Fabricius Luscinus sent to Pyrrhus 280 a. C., 474 U. c. — *Ti. Coruncanium;* cons. in the same year. — *M'. Curium;* App. Claudius making an effort to restore the whole consular power to the patricians (the Licinian law having secured at least one of the two consulships to the plebeians 367 a. C., 387 U. c.) was defeated by Curius 297 a. C., 457 U. c. — *lege Mænia:* this law which ordered, ut patres in incertum comitiorum eventum auctores fierent, that the patricians should beforehand approve the result of an election, whatsoever it might be,

was enacted 286 a. C., 468 U. c. — *M. Popillii;* M. Popillius Lænas was four times cons. 359, 356, 350, 348 a. C., 396, 398, 404, 406 U. c. Lænas from læna. — *C. Flaminius;* C. Quinctius Flaminius tr. pl. 232 a. C., 522 U. c.; cons. 217 a. C., 537 U. c. — *Q. Maximus;* Q. Fabius Maximus Verrucosus cons. five times 233, 228, 215, 214, 209 a. C., 521, 526, 539, 540, 545 U. c. — *Q. Metellus;* Q. Cæcilius Metellus cons. 206 a. C., 548 U. c.

C. 15. *M. Cornelius Cethegus*, cons. 204 a. C., 550 U. c. — *Q. Ennius*, b. in Rudiae in Campania 240 a. C., 514 U. c., served in the Roman army, made in Sardinia the acquaintance of M. Porcius Cato who introduced him in Rome, where he died 169 a. C., 585 U. c. His greatest merit was the formation of the Roman epic poem. — *M. Cato:* M. Porcius Cato cons. 195 a. C., 559 U. c. — *ante me consulem;* C. was cons. 63 a. C., 691 U. c. — *plane annis CXL*, full 140 years, it being 142. — *Nævius;* Cnæius Nævius, a Greek of Campania, served in the Rom. army, produced his tragedies about 235 a. C., 519 U. c., d. in exile 204 a. C., 550 U. c. — *Varro;* M. Terentius Varro, a contemporary of Cicero, b. about 116 a. C., 638 U. c., lived to a very old age; probably the most prolific Roman author, having written, as is said, 490 works. — *Plautus;* M. Attius Plautus, b. in Sarsina, d. 184 a. C., 570 U. c., nine years after the birth of Terence, the father of Roman comedy. — *P. Claudio L. Porcio;* P. Claudius Pulcher and L. Porcius Licinus consuls 184 a. C, 570 U. c. — *L. Marcio M'. Manilio;* L. Marcius Censorinus and M'. Manilius Nepos consuls 149 a. C., 605 U. c. — *LXXXIII;* it ought to be LXXXVI; Cato d. 149 a. C., 605 U. c. C. was cons. 63 a. C., 691 U. c.

C. 16. *Appii Cæci;* Appius Claudius Cæcus spoke against the offers of Cineas 280 a. C., 474 U. c. — *a M'.*

Tullio; cons. 500 a. C., 254 U. c. — *Timæus,* from Tauromenium in Sicily, an historian, about 300 a. C., Ol. 120, 1. — *Liciniæ et Mucia lege;* a law proposed by L. Licinius Crassus and Q. Mucius Scævola, consuls 95 a. C., 659 U. c., de civibus rogandis; ne quis sit pro cive, qui non sit civis; according to which law the state, to which the person pretending to be a Roman citizen belonged, could claim him as theirs. This law was the chief cause of the Social or Italian war. — *ab omni laude;* ab in the sense of 'with respect to.'

C. 17. *Origines,* an historical work, containing a history of the kings, of the origin of Rome and the other Italian cities, of the first and second Punic war, and after that reached to the campaign of Ser. Sulpicius Galba to Lusitania 151 a. C., 603 U. c.; a work of great value. — *Philisto Syracusio;* P. d. 358 a. C., Ol. 105, 4. — *Theopompus* about 355 a. C., Ol. 106, 2; a disciple of Isocrates. — *Hyperidæ;* Hyperides, the orator, about 338 a. C., Ol. 110, 3.

C. 18. *Canachi;* Canachus from Sicyon, a pupil of Polycletus, about 404 a. C., Ol. 94, 1. It is probable, however, that an earlier artist is meant. — *Calamidis;* Calamis about 469 a. C., Ol. 77, 4. — *Myronis;* Myro of Eleutheræ about 431 a. C., Ol. 87, 1. — Polycleti; Polycletus of Argos about the same time. — *Zeuxim; Z.* from Heraclea about 396 a. C., Ol. 95, 4. — *Polygnotum;* P. of Thasus 458 a. C., Ol. 80, 3. — *Timantem;* T., a contemporary of Parrhasius, 395 a. C., Ol. 96, 1. — *Echione;* E. about 352 a. C., Ol. 107, 1. — *Nicomacho;* N. 363 a. C., Ol. 104, 3. — *Protogene;* P. of Caunos about 304 a. C., Ol. 119, 1. — *Apelle;* A. made his appearance 352 a. C., Ol. 107, 1, and reached the height of his fame about 332 a. C., Ol. 112, 1. — *ante hunc;* hunc as well as ipse refers to Ennius from whom the quotation is taken.

— *Odyssea Latina*, refers to the Latin version of the Odyssey by Livius Andronicus. — *Livianæ fabulæ*, the plays of Livius; Livius Andronicus, probably a native of Tarentum, brought the first drama, in the Grecian fashion, upon the Roman stage 240 a. C., Ol. 135, 1., 514 U. c.; it is uncertain whether the first play was a tragedy or comedy. — *C. Cornelio Q. Minucio;* C. Cornelius Cethegus and Q. Minucius Rufus were consuls 197 a. C., 557 U. c.

C. 19. *Tamen illius;* sc. Nævii; Nævius is supposed to have composed an epic poem on the first Punic war. — *C. Varro;* C. Terentius Varro cons. 216 a. C., 538 U. c., when he lost the battle at Cannæ. — *P. Lentulus;* P. Corn. Lentulus Caudinus cons. 236 a. C., 518 U. c. — *P. Crassus;* P. Licinius Crassus Dives cons. 205 a. C., 549 U. c. — *Ipsum Scipionem;* P. Corn. Scipio Africanus, the elder, cons. 205 a. C., 549 U. c., conquered Hannibal at Zama 202 a. C., 552 U. c.; cons. a second time 194 a. C., 560 U. c., d. 185 a. C., 569 U. c. — *minorem Scipionem;* P. Corn. Scipio Æmilianus Africanus, b. 185 a. C., 569 U. c.; when consul conducted the third Punic war, 147 a. C., 607 U. c., and terminated it by the destruction of Carthage 146 a. C., 608 U. c.; cons. a second time 134 a. C., 620 U. c.; d. 129 a. C., 625 U. c.

C. 20. *Sex. Ælius;* Sex. Ælius Pætus Catus cons. 198 a. C., 556 U. c. — *C. Sulpicius Gallus;* pr. 169 a. C., 585 U. c., when Ennius died; cons. 166 a. C., 588 U. c., when the Andria of Terence was performed. — *Ti. Gracchus;* Ti. Sempronius Gracchus cons. 177 a. C., 577 U. c., and 163 a. C., 591 U. c.; cens. 169 a. C., 585 U. c., the father of the renowned tribunes Ti. and C. Gracchus. — *P. Scipionem Nasicam;* P. Corn. Scipio Nasica Corculum cons. 162 a. C., 592 U. c., and 155 a. C., 599 U. c.; cens. 159 a. C., 595 U. c. — *qui sacra*

acceperit, refers to the transfer of the image of Cybele from Pessinus to Rome, where it was received by P. Scipio Nasica, considered the most virtuous man, 204 a. C., 550 U. c. — *L. Lentulum;* L. Corn. Lentulus Lupus cons. 156 a. C., 598 U. c. — *Q. Nobiliorem;* Q. Fulvius Nobilior cons. 153 a. C., 601 U. c. with T. Annius Luscus. — *L. Paullus;* L. Æmilius Paullus cons. 182 and 168 a. C., 572 and 586 U. c.; enriched the treasury so that no taxes were levied until the consulship of Hirtius and Pansa, 43 a. C., 711 U. c.; d. 160 a. C., 594 U. c.

C. 21. *A. Albinus;* A. Postumius Albinus cons. 151 a. C., 603 U. c. with L. Licinius Lucullus. — *Ser. Fulvius;* Ser. Fulvius Flaccus cons. 135 a. C., 619 U. c. — *Ser. Fab. Pictor;* a distinguished historian and lawyer; whatever offices he may have filled, he was not consul. — *Q. Fabius Labeo;* it is doubtful who he was, unless Cicero means him who was cons. 183 a. C., 571 U. c. — *Q. Metellus;* Q. Cæcilius Metellus as pr. conquered and made prisoner Andriscus or Pseudophilippus 148 a. C., 606 U. c.; cons. 143 a. C., 611 U. c., d. 115 a. C., 639 U. c. — *L. Cotta;* L. Aurelius Cotta cons. with Ser. Sulpicius Galba 144 a. C., 610 U. c. — *C. Fannii;* F., M. F., an historian and contemporary of the younger Scipio Africanus, son-in-law of C. Lælius, and qu. 140 a. C., 614 U. c. — *C. Lælius;* C. Lælius Sapiens cons. 140 a. C., 614 U. c., having lost his election the preceding year. — *Ser. Galba;* Ser. Sulpicius Galba pr. 151 a. C., 603 U. c., cons. with L. Aurelius Cotta 144 a. C., 610 U. c. — *ætate paullum his antecedens;* although Scipio Afric. was consul before Galba, he was not older; he was made consul the first time, legibus solutus, being only 37 years old. — *Viriathico bello;* C. Lælius, when pr. 145 a. C., 609 U. c., checked Viriathus, the conquer-

or of many Roman generals. Viriathus, a Lusitanian, had commenced a war 149 a. C., 605 U. c., and carried it on with almost constant success, till he was treacherously murdered at the instance of the cons. Q. Servilius Cæpio 140 a. C., 614 U. c.

C. 22. *P. Rutilio Rufo;* R. was tr. pl. 137 a. C., 617 U. c., lived for some time as an exile in Smyrna; an unsuccessful candidate for the consulship 115 a. C., 639 U. c.; cons. with Cn. Mallius Maximus 105 a. C., 649 U. c. — *P. Scipio et D. Brutus;* P. Corn. Scipio Nasica Serapio, D. Junius Brutus Gallaicus consuls 138 a. C., 616 U. c. — *Sila;* a forest in Bruttium in Italy. —*publicanis;* the corporation who had hired the pitch works. — *amplius pronunciavissent;* adjourn; the same as proferre rem.

C. 23. *Lusitanis . . . interfectis;* Ser. Galba when pr. partly killed partly sold into slavery nine thousand men, citizens of three states in Lusitania, in a treacherous manner. The tr. L. Libo, at the instigation of M. Cato, proposed to liberate those in slavery; 149 a. C., 605 U. c. — *T. Libone;* it ought to be L. Libone; L. Scribonius Libo, tr. pl. 149 a. C., 605 U. c., author of an historical work.

C. 25. *L. et Sp. Mummii;* L. Mummius distinguished himself as pr. in Spain 153 a. C., 601., U. c.; cons. with Cn. Corn. Lentulus, conquered the Achæans, destroyed Corinth 146 a. C., 608 U. c.; cons. with P. Scipio Africanus 142 a. C., 612 U. c. — Sp. Mummius was legate of his brother. — *Sp. Albini;* Sp. Postumius Albinus cons. with M. Minucius Rufus, sent against Jugurtha. Having managed the war badly, he with many others was tried and sentenced for having been bribed by the enemy, 110 a. C., 644 U. c. — *L. et C. Aureliorum Orestarum;* L. Aurelius Orestes cons. with M. Æmilius Lepidus 126 a. C., 628 U. c. Of C. Aurelius Orestes I know nothing.

— *P. Popillius;* see c. 34. — *C. Tuditanus;* C. Sempronius Tuditanus cons. with M'. Aquillius 129 a. C., 625 U. c., the same year when P. Scipio Africanus was found dead in his bed. — *M. Octavius;* M. Octavius Cæcina tr. pl. and opponent of Ti. Gracchus 133 a. C., 621 U. c. — *M. Æmilius Lepidus;* M. Æmilius Lepidus Porcina cons. with C. Hostilius Mancinus 137 a. C., 617 U. c. — *C. Carbo;* see c. 27. — *Ti. Gracchus;* see c. 27. — *Q. Pompeius;* cons. with Cn. Servilius Cæpio 141 a. C., 613 U. c.; cens. with Q. Cæcilius Metellus Macedonicus (both the first plebeians who obtained this honor) 131 a. C., 623 U. c. — *L. Cassius;* L. Cassius Longinus tr. pl. carried the second lex tabellaria, de judiciis: ut tabellæ etiam in judicio populi adhibeantur, præterquam in judicio perduellionis; that the jury (judices) should give their opinion by ballot, 137 a. C., 617 U. c.; cons. with T. Annius Luscus 127 a. C., 627 U. c. — *duo Cæpiones;* Cn. Servilius Cæpio cons. 141 a. C., 613 U. c.; Q. Servilius Cæpio cons. with C. Lælius Sapiens 140 a. C., 614 U. c.

C. 26. *P. Crassum;* P. Licinius Crassus Mucianus, the son of P. Mucius Scævola and adopted by P. Licinius Crassus, cons. with L. Valerius Flaccus 131 a. C., 623 U. c. — *P. Scævolam;* P. Mucius Scævola tr. pl. 141 a. C., 613 U. c., pr. 137 a. C., 617 U. c., cons. with L. Calpurnius Piso Frugi 133 a. C., 621 U. c.; founder of the law as a science. — *duo C. Fannii;* C. Fannius Strabo, C. F. cons. with Cn. Domitius Ahenobarbus 122 a. C., 632. U. c. — C. Fannius, M. F., see c. 21. — *C. Persio;* C. Persius pr. 134 a. C., 620 U. c. — *Lucilius;* C. Lucilius, a knight, b. 148 a. C., 606 U. c., became known about 127 a. C., 627 U. c.; d. 103 a. C., 651 U. c., the author of the satire which was farther developed by Horace, Persius, and Juvenal. — *de Menelao Marathено;* Me-

nelaus from Marathus, a town in Phœnicia, a rhetorician, believed to aid C. Gracchus in his speeches. — *Q. Scævolam;* Q. Mucius Scævola cons. with Q. Cæcilius Metellus 117 a. C., 637 U. c., the instructer of Cicero in the law. — *Panætium;* P. from Rhodes, a Stoic philosopher, teacher and friend of P. Scipio Æmilianus Africanus. — *T. Albucium;* remarkable for his devotion to Greek literature; pr. in Sardinia 105 a. C., 649 U. c., accused Q. Mucius Scævola of extortion, but was himself accused by C. Julius of the same crime and condemned 103 a. C., 651 U. c.; lived afterwards an exile in Athens. — *L. Cælius Antipater;* an historian, author of a history of the second Punic war, contemporary of Fannius. — *L. Crassi;* see c. 30.

C. 27. *Ti. Graccho.* Ti. Sempronius Gracchus, son of Ti. Gracchus and Cornelia, the daughter of P. Cornelius Scipio Africanus the elder, as qu. assisted at the peace made by the cons. C. Hostilius Mancinus with the Numantines which the senate annulled 137 a. C., 617 U. c.; as tr. pl. brought forward his lex agraria: ne quis ultra quinquaginta jugera possideret, utique tresviri crearentur, qui quod superesset agri publici, plebi dividerent; slain in a tumult excited by P. Scipio Nasica Serapio 133 a. C., 621 U. c. — *Caio Carbone;* C. Papirius Carbo as tr. pl. proposed the law de tribunis plebis reficiendis, ut eundem tribunum pl. toties creare liceret, quoties populus vellet, which P. Scipio Africanus and C. Lælius opposed 131 a. C., 623 U. c.; in the new disturbances concerning the division of the lands he was one of the tresviri and suspected of being concerned in the murder of P. Corn. Scipio Africanus 129 a. C., 625 U. c. Afterwards changing his views, he defended when cons. L. Opimius who was accused of the murder of C. Gracchus by the tr. pl. P. Decius, and obtained his acquittal 120

a. C., 634 U. c.; being himself accused by L. Crassus and expecting to be condemned, he committed suicide by swallowing Spanish flies 119 a. C., 635 U. c. — *Corneliæ;* the daughter of P. Corn. Scipio Africanus the elder, wife of Ti. Sempronius Gracchus (see c. 20) and mother of Ti. and C. Gracchus, a woman distinguished for her loftiness of character and learning. — *Diophanem Mitylenæum;* a rhetorician. — *L. Gellius;* probably L. Gellius Poplicola who was cons. with Cn. Corn. Lentulus Clodianus 72 a. C., 682 U. c.; cens. 70 a. C., 684 U. c. — *L. Piso;* L. Calpurnius Piso as tr. pl. proposed a law de pecuniis repetundis 149 a C., 605 U. c.; cons. 133 a. C., 621 U. c., cens. 120 a. C., 634 U. c. By that law the first quæstio perpetua was established. — *tabella data;* see L. Cassius c. 25.

C. 28. *L. Attio;* L. Attius b. about 170 a. C., 584 U. c., the year before Ennius's death, a distinguished tragic poet; what is remarkable is that among his tragedies several on Roman subjects are mentioned, as Brutus, Decius, Marcellus. — *Q. Maximo;* Q. Fabius Maximus Allobrogicus, the son of Q. Fabius Maximus Æmilianus, who being the son of L. Paullus and brother of P. Corn. Scipio Æmilianus (Africanus the younger) was adopted by Fabius Maximus, and was consul with L. Hostilius Mancinus 145 a. C., 609 U. c.; cons. with L. Opimius 121 a. C., 633 U. c. — *P. Lentulus;* P. Corn. Scipio Nasica and C. Marcius Figulus being chosen cons. irregularly (vitio facti) abdicated and P. Corn. Lentulus and Cn. Domitius Ahenobarbus were chosen in their place 162 a. C., 592 U. c. — *L. Furius Philus;* cons. with Sex. Atilius Serranus 136 a. C., 618 U. c. — *M'. Manilius;* M'. Manilius Nepos cons. with L. Marcius Censorinus 149 a. C., 605 U. c. — *Appii Claudii;* Ap. Claudius Pulcher cons. with Q. Cæcilius Metellus Macedonicus 143 a. C., 611 U. c. — *M. Fulvius Flaccus;*

cons. with M. Plautius Hypsæus, made a proposition to give the right of Roman citizenship to the Italians 125 a. C., 629 U. c. — *P. Decius;* P. Decius Mus as tr. pl. accused L. Opimius of the murder of C. Gracchus 120 a. C., 634 U. c.; pr. 115 a. C., 639 U. c. — *M. Drusus;* M. Livius Drusus tr. pl. and opponent of C. Gracchus 122 a. C., 632 U. c; cons. with L. Calpurnius Piso Cæsoninus 112 a. C., 642 U. c. — *C. Drusus*, a distinguished lawyer. — *M. Pennus;* M. Junius Pennus as tr. pl. proposed a law to expel foreigners from Rome, de peregrinis urbe pellendis, 126 a. C., 628 U. c.; tuus gentilis, of the gens Junia. — *illius M.;* M. Junius Pennus cons. with Q. Ælius Pætus 167 a. C., 587 U. c. — *T. Flaminino;* T. Quinctius Flamininus cons. with Q. Cæcilius Metellus 123 a. C., 631 U. c.

C. 29. *C. Curio;* C. Scribonius Curio pr. 122 a. C., 632 U. c. — *M. Scaurus;* M. Æmilius Scaurus cons. with M. Cæcilius Metellus 115 a. C., 639 U. c. — *C. Gracchus;* C. Sempronius Gracchus, son of Ti. Gracchus and Cornelia, and brother of Ti. Gracchus, appointed one of the tresviri to divide the lands in conformity to the lex agraria of his brother 133 a. C., 621 U. c.; qu. of the consul L. Aurelius Orestes 126 a. C., 628 U. c.; as proquestor he left his province, Sardinia, became tr. pl. 124 a. C., 630 U. c., and after proposing a series of new and important measures was slain in a tumult 121 a. C., 633 U. c. — *cujus* (int. *senatus*) *erat ille princeps;* M. Scaurus while consul was appointed princeps senatus in the place of Q. Metellus Macedonicus by the censors L. Cæcilius Metellus Dalmaticus and Cn. Domitius Ahenobarbus 115 a. C., 639 U. c. — *Cyri vitam et disciplinam;* the Cyropædia of Xenophon.

C. 30. *in judicium vocatus esset;* P. Rutilius was condemned by the knights (to whom by the lex judicia-

ria of C. Gracchus the trials, taken from the senate, were committed 122 a. C., 632 U. c.), because he had defended the inhabitants of Asia against the exactions of the publicans who were knights, 92 a. C., 662 U. c. — *L. Crassus;* L. Licinius Crassus, b. 140 a. C., 614 U. c., accused C. Papirius Carbo of treason 119 a. C., 635 U. c., defended Licinia, a vestal virgin accused of incest, 114 a. C., 640 U. c.; tr. pl. 106 a. C., 648 U. c.; cons. 95 a. C., 659 U. c.; cens. with Cn. Domitius Ahenobarbus 92 a. C., 662 U. c. — *M. Antonius;* b. 143 a. C., 611 U. c.; cons. with A. Postumius Albinus 99 a. C., 655 U. c.; slain in consequence of the proscription of Marius 87 a. C., 667 U. c. — *C. Cotta;* see c. 49. — *Q. Mucius;* Q. Mucius Scævola tr. pl. 107 a. C., 647 U. c., cons. with L. Licinius Crassus 95 a. C., 659 U. c., and pontifex maximus.

C. 31. *Q. Ælius Tubero,* a nephew of P. Corn. Scipio Æmilianus Africanus, remarkable for his strict adherence to the doctrine and practice of the Stoics, in consequence of which he lost his election to the pretorship. — *in triumviratu;* an obscure expression; it is supposed to mean at the time of the agrarian triumvirate (agrario being understood), during the existence of the committee appointed to carry the Sempronian law into execution. — *Catonem;* M. Cato, the uncle of Brutus, commanded in Cyprus 57 a. C., 697 U. c.; pr. 54 a. C., 700 U. c.; killed himself in Utica 46 a. C., 708 U. c. — *Platone;* P. b. 430 a. C., Ol. 87, 2; d. 348 a. C., Ol. 108, 1.

C. 33. *C. Galba;* the son of Ser. Sulpicius Galba (v. 21.), son-in-law of P. Crassus Mucianus, condemned with many nobles on the charge of bribery, advanced by the tr. pl. C. Mamilius 110 a. C., 644 U. c.; first instance of a priest being condemned. — *Jugurthinæ conjurationis;* the plot of those who, being bribed by Jugurtha,

endeavored to foil the measures of the Roman government.

C. 34. *P. Scipio;* P. Corn. Scipio Nasica cons. with L. Calpurnius Piso Bestia 111 a. C., 643 U. c. — *P. Popillium;* P. Popillius Lænas cons. with P. Rupilius 132 a. C., 622 U. c.; prosecuted the accomplices of Ti. Gracchus. For this, probably, C. Gracchus moved and carried his banishment. L. Calp. Piso Bestia as tr. pl. procured his restoration 121 a. C., 633 U. c. — *C. Cato;* C. Porcius Cato cons. with M'. Acilius Balbus 114 a. C., 640 U. c., condemned on the Mamilian charge 110 a. C., 644 U. c. — *a populo absolutum;* accused by P. Decius, defended by C. Carbo; see c. 27. — *C. Licinius* Nerva tr. pl. — *C. Fimbria;* C. Flavius Fimbria cons. with C. Marius 104 a. C., 650 U. c. — *luculentus patronus;* truculentus (without patronus) is the very ingenious emendation of Ernesti, which Orelli has received into the text. Pighius endeavors to cure this passage by ejecting from the following sentence tolerabilis patronus. — *C. Sextius Calvinus;* nothing more is known about him than is mentioned here, unless it be the same who was cons. with C. Cassius Longinus 124 a. C., 630 U. c. — *M. Brutus;* with the surname accusator, son of M. Brutus, both distinguished lawyers. — *L. Cæsulenus,* otherwise unknown; as well as L. Sabellius. — *damni injuria* an emendation of Hotomann adopted by Orelli, confirmed by a passage from Gaius: Damni injuriæ actio constituitur per legem Aquiliam.

C. 35. *Q. Catulus;* Q. Lutatius Catulus cons. with C. Marius (fourth time); with him conquered the Teutones and Cimbri 102 a. C., 652 U. c. — *A. Furium;* A. Furius of Antium, friend of Q. Catulus the father, a poet whom Virgil is said to have imitated. — *filium;* Q. Lutatius Catulus who as cons. opposed the attempts of his

colleague M. Æmilius Lepidus to abolish the acts of Sulla 78 a. C., 676 U. c.; as procons. conquered Lepidus at the Mulvian bridge near Rome and in Etruria and compelled him to flee to Sardinia 77 a. C., 677 U. c. — *Q. Metellus Numidicus;* Q. Cæcilius Metellus cons. conquered Jugurtha 109 a. C., 645 U. c. — *M. Silanus;* M. Junius Silanus as cons. was conquered in Gaul by the Cimbri 109 a. C., 645 U. c. — *M. Aurelius Scaurus;* as cons. was unsuccessful against the Cimbri 108 a. C., 646 U. c. — *A. Albino;* A. Postumius Albinus the unfortunate leg. of his brother Sp. Postumius Albinus the cons. (c. 25), 110 a. C., 644 U. c.; cons. with M. Antonius 99 a. C., 655 U. c. — *Q. Cæpio;* Q. Servilius Cæpio as cons. made a successful campaign in Gaul taking Tolosa, but laid himself open to the charge of peculation 106 a. C., 648 U. c.; being the following year conquered by the Cimbri, he lost his command and property; accused by C. Norbanus, tr. pl., on account of his conduct at Tolosa, and condemned 95 a. C., 659 U. c.

C. 36. *C. et. L. Memmii;* C. Memmius as tr. pl. accused Jugurtha and effected a declaration of war against him 112 a. C., 642 U. c. L. Memmius was tr. pl. a few years after his brother. — *Sp. Thorius;* as tr. pl. proposed an agrarian law that no one who possessed public lands in Italy from a certain time, should pay any rent to the publicans 107 a. C., 647 U. c. — *M. Marcellus;* the father of M. Claudius Marcellus who was cons. with Ser. Sulpicius Rufus 51 a. C., 703 U. c., and of Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus who was cons. with L. Marcius Philippus 56 a. C., 698 U. c. — *L. Cotta;* qu. 100 a. C., 654 U. c.; pr. 92 a. C., 662 U. c. — *non ita disertus;* see dict.

C. 39. *in M'. Curii causa;* see de Orat. I., 39. Coponius had appointed M'. Curius his heir, if his son, whose

birth he anticipated, should die before he was of age. After his death his widow proved not to be pregnant. M. Coponius, the heir at law, through Q. Scævola, claimed the inheritance, the condition of the testament, if the son should die before he was of age, not having taken place; M'. Curius, through L. Crassus, insisted upon the intention of the testator.

C. 40. *quo utebatur propter . . . nostri;* the text is evidently imperfect; various emendations have been attempted; Arnold proposes to read: *qua utebatur pater, familiaritatem Scævolæ nosti;* Orelli: *quo utebar propter familiaritatem avunculi.* — *C. Rutilio;* C. Rutilius, a friend of Q. Scævola. — *Ser. Sulpicio;* Ser. Sulpicius Rufus cons. with M. Claudius Marcellus 51 a. C., 703 U. c.

C. 42. *L. Lucilio Balbo, C. Aquilio Gallo;* both distinguished lawyers. — *in agendo et in respondendo;* see diction.

C. 43. *in colonia Narbonensi;* Q. Marcius Rex as cons. had founded this colony 118 a. C., 636 U. c. — *Serviliam legem;* the cons. Q. Servilius Cæpio proposed this, by which the trials (taken by the lex Sempronia of C. Gracchus, 122 a. C., 632 U. c., altogether from the senate and given to the knights) were to be conducted both by the senate and knights, judicia cum senatu communicavit, 106 a. C., 648 U. c. L. Crassus advocated the passage of the law. This was the year of Cicero and Pompey's birth.

C. 44. *in legem Cæpionis,* on the Servilian law.

C. 45. *Domitium;* Cn. Domitius Ahenobarbus tr. pl. (when he proposed the lex Domitia de sacerdotiis, which gave the power of filling vacancies among the priests to the people) 104 a. C., 650 U. c.; cons. with C. Cassius Longinus 96 a. C., 658 U. c.; cens. with L. Licinius

Crassus 92 a. C., 662 U. c. — *C. Cælio;* C. Cœlius Caldus cons. with L. Domitius Ahenobarbus 94 a. C., 660 U. c. — *M. Herennius* cons. with C. Valerius Flaccus 93 a. C., 661 U. c. — *L. Philippum;* L. Marcius Philippus cons. with Sex. Julius Cæsar 91 a. C., 663 U. c. — *C. Clodius;* C. Claudius Pulcher, the grandfather of P. Clodius the demagogue and enemy of Cicero, cons. with M. Perperna 92 a. C., 662 U. c. — *C. Titius;* a literary man. — *L. Afranius;* a dramatic poet. — *Q. Rubrius Varro;* declared an enemy with C. Marius and nine others at the instance of L. Corn. Sulla 88 a. C., 666 U. c. — *C. Mario;* b. at Arpinum; leg. of P. Rutilius Rufus in the Social war 105 a. C., 649 U. c.; seven times cons. 107, 104, 103, 102, 101, 100, 86, a. C., 647, 650, 651, 652, 653, 654, 668, U. c.; d. a fortnight after entering upon the last consulship. — *M. Gratidius;* M. Gratidius of Arpinum; great-uncle of Cicero.

C. 46. *Q. Vettius Vettianus;* otherwise unknown. — *Q. et D. Valerii Sorani;* both learned men. — *C. Rusticellus Bononiensis;* otherwise unknown. — *T. Betucius Barrus;* an opponent of Q. Servilius Cæpio. — *Ælius;* L. Ælius, a grammarian and Roman knight. — *L. Papirium Fregellanum;* L. Papirius from Fregellae. — *T. Tincam Placentinum; Q. Granio;* two distinguished wits.

C. 47. *D. Brutus;* D. Junius Brutus cons. with Mamercus Æmilius Lepidus 77 a. C., 677 U. c. — *L. Scipio;* L. Cornelius Scipio Asiaticus cons. (legibus solutus) with C. Junius Norbanus 83 a. C., 671 U. c. — *Cn. Pompeius;* Cn. Pompeius Strabo father of Cn. Pompeius Magnus, cons. with L. Porcius Cato 89 a. C., 665 U. c. — *Sex;* Sex. Pompeius, a distinguished lawyer, mathematician, and philosopher. — *M. Brutus;* father of M. Brutus the accuser; see c. 34. — *C. Bilienus;* otherwise un-

known. — *Cn. Octavii;* Cn. Octavius cons. with L. Cornelius Cinna, and after the latter's abdication with L. Cornelius Merula 87 a. C., 667 U. c.; one of the victims of the proscription of Marius in the same year.

C. 48. *C. Julius Cæsar* fell by the proscription of Marius 87 a. C., 667 U. c. — *P. Cethegus;* P. Cornelius Cethegus pr. 73 a. C., 681 U. c. — *Q. Lucretius Vespillo;* otherwise unknown. — *Ofella;* is perhaps Q. Lucretius Ofella who besieged Præneste after the battle at Signia 82 a. C., 672 U. c. — *T. Annius Velina;* unknown. — *T. Juventius,* teacher of P. Orbius. — *P. Orbius;* pr. in Asia. — *T. Aufidius;* qu. 84 a. C., 670 U. c. — *M. Virgilius;* tr. pl. 87 a. C., 687 U. c. — *P. Magius,* tr. pl. 87 a. C., 677 U. c. — *Q. Sertorium,* a Roman exile, carried on a war against the Romans in Spain from 80 a. C., 674 U. c. until 72 a. C., 682 U. c., when he was murdered. — *C. Gorgonium;* otherwise unknown. — *T. Junius* as tr. pl. accused P. Sextius the pr. 101 a. C., 653 U. c.

C. 49. *C. Cotta;* C. Aurelius Cotta cons. with L. Octavius 75 a. C., 679 U. c. — *P. Sulpicius;* as tr. pl. was killed at the return of Sulla 88 a. C., 666 U. c. — *Q. Varius;* Q. Varius Hybrida tr. pl. 90 a. C., 664 U. c. — *Cn. Pomponius;* perished in the Sullanian disturbances. — *C. Curio;* C. Scribonius Curio cons. with Cn. Octavius 76 a. C., 678 U. c. — *L. Fufius,* accused M'. Aquillius, who had been cons. 101 a. C., 653 U. c., of extortion 98 a. C., 656 U. c., M. Antonius defending him. — *M. Drusus;* M. Livius Drusus as tr. pl. caused great confusion, and was murdered at the instigation, as is suspected, of Q. Servilius Cæpio and L. Marcius Philippus 91 a. C., 663 U. c. — *P. Antistius;* P. Antistius Labeo tr. pl. 88 a. C., 666 U. c.

C. 51. *Antimachum Clarium;* Antimachus from Claros

in the neighborhood of Colophon (whence he is sometimes called Colophonius) about 400 a. C., Ol. 94, 4. —*facit*, to be of service; see Hor. Ep. I., 11, 17.

C. 52. *M. Coponio*; see c. 39.

C. 54. *mittentem ad horas*; to send a servant to inquire the time.

C. 56. *P. Canutius*; mentioned twice in Cic. pro A. Cluentio, 10 and 18, as an eloquent man. — *lege Varia*; a law carried by the tr. Q. Varius Hybrida (see c. 49) 90 a. C., 664 U. c., by which an inquiry into the causes of the Italian war was ordered. — *Q. Metello*; probably Q. Cæcilius Metellus Nepos, son of Balearicus, cons. with T. Didius 98 a. C., 656 U. c. — *Q. Pompeio Rufo*; cons. with L. Corn. Sulla 88 a. C., 666 U. c.

C. 58. *Curio*; C. Scribonius Curio tr. pl. 90 a. C., 664 U. c.; cons. with Cn. Octavius 76 a. C., 678 U. c. — *Læliæ Caii filiæ*; who was married to Q. Mucius Scævola, the augur. — *neptes Licinias*, the daughters of L. Licinius Crassus, who had married one of the daughters of Lælia and Mucius. — *hanc vero Scipionis*; the mother of P. Scipio Nasica, adopted by Q. Metellus Pius. — *Crassum*; L. Crassus, the son of Scipio Nasica and Licinia, adopted by his grandfather L. Licinius Crassus. — *hic Scipio*; Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio, son of Scipio Nasica and Licinia, adopted by Q. Metellus, great-grandson of P. Corn. Scipio Nasica, cons. with Cn. Pompeius Magnus 52 a. C., 702 U. c. — *Scipione*; P. Corn. Scipio Nasica, see c. 34. — *Crasso*; see c. 30. — *Q. Metello*; see c. 21. — *P. Scipione*; see c. 28. — *Q. Scævola*; see c. 26. — *P. Scipionis*; see c. 20. — *C. Lælii*; see c. 21.

C. 60. *Cn. Sicinius*; tr. pl. 76 a. C., 678 U. c. —*pro Titinia*; the particulars of his case are not known. — *Pansa*; C. Vibius Pansa tr. pl. 51 a. C., 703 U. c.;

cons. with A. Hirtius, d. of his wounds received at Mutina 43 a. C., 711 U. c.

C. 62. *C. Carbo*, the son of C. Papirius Carbo, see c. 27.—*M. Drusum;* see c. 49; his sister Livia was the mother of Servilia, the mother of Brutus. —*L. Lucullum;* L. Licinius Lucullus cons. with M. Aurelius Cotta 74 a. C., 680 U. c.—*M. Lucullum;* M. Lucullus, the brother of L. Lucullus, being adopted by Varro, received the name M. Terentius Varro; cons. with C. Cassius Varus 73 a. C., 681 U. c.—*legem Semproniam frumentariam;* the law carried by C. Gracchus 123 a. C., 631, by which it was ordered that the senate should purchase corn, and sell it to the poor at a low price (triente et semisse).—*Cn. Octavium;* Cn. Octavius, M. F., cons. with C. Scribonius Curio 76 a. C., 678 U. c.—*M. Catonem;* this is probably the grandson of Cato Censor and father of Cato Uticensis.—*Q. Cæpionem;* Q. Servilius Cæpio qu. urb. 100 a. C., 654 U. c., the enemy of M. Livius Drusus 91 a. C., 663 U. c.—*Cn. Carbonem;* Cn. Papirius Carbo cons. with L. Cornelius Cinna 85 a. C., 669 U. c., again with the same 84 a. C., 670 U. c., and with C. Marius the younger 82 a. C., 672 U. c.—*M. Marium;* M. Marius Gratidianus pr.—*L. Quinctius;* tr. pl. 74 a. C., 680 U. c.—*Palicanus;* M. Lollius Palicanus tr. pl. 72 a. C., 682 U. c.—*L. Apuleius Saturninus;* tr. pl. 102 a. C., 652 U. c., again 100 a. C., 654 U. c.—*C. Servilius Glaucia;* as tr. pl. restored the trials to the knights (which the consul Q. Servilius Cæpio had divided between the senate and knights 106 a. C., 648 U. c.) 104 a. C., 650 U. c.; pr. 100 a. C., 654 U. c.; failed in his attempt to become consul for the succeeding year, and was slain.—*Hyperboli;* a restless orator at Athens about 436 a. C., Ol. 87, 2.—*Sex. Titius;* tr. pl. 99 a. C., 655 U. c.—*inter profectionem reditumque L.*

Sullæ; S. commenced his campaign against Mithridates 88 a. C., 666 U. c., returned to Italy 83 a. C., 671 U. c.

C. 64. *L. Sisenna;* a contemporary of Sulla; author of a history of the Sallanian war. — *L. Crasso Q. Scævola consulibus;* 95 a. C., 559 U. c. — *L. Paullo C. Marcello consulibus;* 50 a. C., 704 U. c. — *Pacuvium;* M. Pacuvius b. 220 a. C., 534 U. c. at Brundisium, distinguished as poet and painter, d. at Tarentum at the age of ninety. — *M. Pisonem:* M. Pupius Piso Calpurnianus cons. with M. Valerius Messala Niger 61 a. C., 693 U. c. — *M. Crassum;* M. Licinius Crassus cons. with Cn. Pompeius Magnus 70 a. C., 684 U. c., formed with Cæsar and Pompey the first triumvirate 59 a. C., 695 U. c.; again cons. with Cn. Pompeius Magnus 55 a. C., 699 U. c.; fell in the war against the Parthians 53 a. C., 701 U. c. — *Cn. Lentulum;* Cn. Cornelius Lentulus Clodianus cons. with L. Gellius Poplicola 72 a. C., 682 U. c. — *P Lentulum Suram;* cons. with Cn. Aufidius Orestes 71 a. C., 683 U. c.

C. 66. *C. Fimbria;* perhaps the same who, as legate, killed his commander L. Valerius Flaccus in Asia 85 a. C., 669 U. c.

C. 67. *ex virginum judicio;* the trial of some Vestal virgins accused of incest. — *P. Muræna;* P. Licinius Muræna, otherwise not remarkable. — *C. Censorinus;* a partisan of Marius; killed 82 a. C., 672 U. c. -- *L. Turius;* otherwise unknown. — *C. Macer;* C. Licinius Macer accused of extortion, was condemned by Cicero when pr. 66 a. C., 688 U. c.

C. 68. *C. Piso;* C. Calpurnius Piso cons. with M'. Acilius Glabrio 67 a. C., 687 U. c. — *L. Torquatus;* L. Manlius Torquatus cons. with L. Aurelius Cotta 65 a. C., 689 U. c. — *Cn. Pompeius;* Magnus, b. 106 a. C., 648 U. c.; cons. before he had reached the legitimate age

(legibus solutus) with M. Licinius Crassus 70 a. C., 684 U. c., again with the same 55 a. C., 699 U. c., again without a colleague 52 a. C., 702 U. c.; murdered in Egypt 48 a. C., 706 U. c. — *D. Silanus;* D. Junius Silanus cons. with L. Licinius Muræna 62 a. C., 692 U. c.; married the widow of Brutus's father. — *Q. Pompeius;* Bithynicus, A. F., not otherwise known. — *P. Autronius;* P. Autronius Pætus, when cons. elect with P. Cornelius Sulla, convicted of bribery; the accusers obtained the office, 66 a. C., 688 U. c. — *L. Octavius Reatinus;* otherwise unknown. — *C. Stalenus;* assumed the name Pætus, the surname of the Ælian family.

C. 69. *C. et L. Cæpasii;* little known. — *C. Cosconium Calidianum;* pr. 63 a. C., 691 U. c. — *Q. Arrius;* pr. —*judicialis anni severitatem;* alluding to the law of Cn. Pompeius enacted 52 a. C., 702 U. c., ordaining that the witnesses should be examined in three days, that after the lapse of one day the plaintiff have two, the defendant three hours to plead their cause.

C. 70. *T. Torquatus;* T. F., cousin of A. Torquatus (pr. of Africa 78 a. C., 676 U. c.). — *M. Pontidius;* little known. — *M. Messala;* M. Valerius Messala Niger cons. with M. Pupius Piso Calpurnianus 61 a. C., 693 U. c. — *Q. Cæcilius Metellus Celer;* cons. with L. Afranius 60 a. C., 694 U. c. — *Q. Cæcilius Metellus Nepos;* cons. with P. Corn. Lentulus Spinther 57 a. C., 697 U. c. — *Cn. Lentulus Marcellinus;* Cn. Corn. Lentulus Marcellinus cons. with L. Marcius Philippus 56 a. C., 698 U. c. — *C. Memmius Gemellus, L. F.;* tr. pl. 66 a. C., 688 U. c., pr. 58 a. C., 696 U. c.; condemned of bribery, when a candidate for the consulship, 52 a. C., 702 U. c.

C. 71. *Marcello;* M. Claudius Marcellus cons. with Ser. Sulpicius Rufus 51 a. C., 703 U. c. — *Cratippo;* Cratippus, a distinguished peripatetic philosopher.

C. 74. *Cæcilius;* Cæcilius Statius, a writer of comedies about 181 a. C., 573 U. c.; originally a slave of Gallic descent; d. 168 a. C., 586 U. c. — *Catulus;* the father, see c. 35. — *Cotta:* L. Cotta; see c. 36. — *C. Rusio;* C. Rusius, otherwise unknown.

C. 75. *in communibus*, sc. causis.

C. 76. *C. Sicinius;* qu. 77 a. C., 677 U. c. — *Q. Pompeii:* see c. 25. — *Hermagoræ;* Hermagoras, a rhetorician. — *C. Visellius Varro;* otherwise little known. — *Aculeone;* C. Aculeo, father of Visellius Varro, a distinguished lawyer. — *L. Torquatus;* L. Manlius Torquatus, by accusing P. Corn. Sulla of bribery, gained the consulship for his father 66 a. C., 688 U. c.; pr. 50 a. C., 704 U. c. — *Triarii;* C. Valerius Triarius perished in the civil war.

C. 77. *M. Bibulus;* M. Calpurnius Bibulus cons. with C. Julius Cæsar 59 a. C., 695 U. c. — *Appius Claudius;* Appius Claudius Pulcher cons. with L. Domitius Ahenobarbus 54 a. C., 700 U. c. — *Publius;* P. Cornelius Lentulus Spinther æd. 63 a. C., 691 U. c., cons. with Q. Cæcilius Metellus Nepos 57 a. C., 697 U. c. — *L. Lentulus;* L. Corn. Lentulus cons. with C. Claudius Marcellus 49 a. C., 705 U. c. — *T. Postumius;* pr. 56 a. C., 696 U. c. — *M. Servilium;* M. Servilius Geminus tr. pl. 61 a. C., 693 U. c.

C. 78. *P. Cominium Spoletinum;* not otherwise known. — *C. Cornelium;* C. Cornelius Sulla, accused of a participation in the conspiracy of Catiline. — *T. Accium Pisaurensem;* otherwise unknown. — *A. Cluentio;* A. Cluentius Avitus accused of having poisoned his father-in-law 66 a. C., 688 U. c. — *C. Pisoni;* died young.

C. 79. *M. Cælium;* M. Cœlius Rufus, accused of an attempt at murder, was defended by Cicero 56 a. C.,

696 U. c. — *M. Calidio;* M. Calidius pr. 57 a. C., 697 U. c.; an unsuccessful candidate for the consulship 51 a. C., 703 U. c.

C. 80. *Q. Gallio;* Q. Gallius pr. 65 a. C., 689 U. c.

C. 81. *C. Curionem;* C. Scribonius Curio tr. pl. 50 a. C., 704 U. c.; slain by king Juba 49 a. C., 705 U. c. — *C. Licinium Calvum;* an orator and poet, son of C. Licinius Macer. — *P. Crasso;* P. Crassus, son of the triumvir M. Crassus.

C. 83. *Opimium;* L. Opimius cons. 121 a. C., 633 U. c. — *Anicium;* L. Anicius Gallus cons. 160 a. C., 594 U. c.

C. 85. *Æschini;* not Æschines the orator, but a philosopher, follower of Socrates, about 140 a. C., 614 U. c.

C. 86. *Polycleti doryphorum;* a distinguished statue of Polycletus, representing a spear-bearer.

C. 89. *Sulla consule et Pompeio;* 88 a. C., 666 U. c. — *Philo;* the pupil of Clitomachus, lived about 86 a. C., 668 U. c. — *Moloni Rhodio;* Apollonius Molo, a rhetorician.

90. *Tumultus;* the civil war between Sulla and Marius. — *pro Sex. Roscio;* Sex. Roscius Amerinus, defended by Cicero against the charge of murder 80 a. C., 674 U. c.

C. 91. *Antiocho;* Antiochus of Ascalon, an Academic philosopher, disciple of Philo, about 86 a. C., 668 U. c. — *Demetrium Syrum;* Demetrius of Syria, a rhetorician. — *Menippus Stratonicensis;* Menippus from Stratonicea in Caria. — *Dionysius Magnes;* Dionysius of Magnesia in Lydia. — *Æschylus Cnidius;* Æschylus of Cnidus in Caria. — *Adramyttenus Xenocles;* Xenocles of Adramytteus in Mysia.

C. 92. *M. Canuleio;* unknown. — *Cn. Dolabella;* Cn. Corn. Dolabella cons. with M. Tullius Decula 81

a. C., 673 U. C.; accused by C. Cæsar. — *me quæstorem;* 76 a. C., 678 U. c. — *designatus ædilis;* 70 a. C., 684 U. c.

C. 93. *prætor primus;* (urbanus) 66 a. C., 688 U. c.

C 94. *anno meo;* the 43d of his age; Cicero was born 106 a. C., 648 U. c., cons. 63 a. C., 691 U. c.

C. 95. *Timæus;* from Tauromenium in Sicily, about 300 a. C., Ol. 120, 1. — *Hierocles Alabandeus;* Hierocles of Alabanda in Caria. — *Milesius Æschines; Æ*schines of Miletus, the capital of Ionia.

C. 96. *Messala;* M. Valerius Messala, accused of bribery, acquitted, entered upon the consulship in the seventh month with Cn. Domitius Calvinus 53 a. C., 701 U. c. — *Crasso consule et Scævola;* 95 a. C., 659 U. c.; *Paullum et Marcellum consules* 50 a. C., 704 U. c.

C. 97. *Pammenes;* a distinguished orator. — *Aristus;* an Academic, brother of Antiochus.

ALPHABETICAL LIST OF NAMES.

T.

U.

V.

APR 14 19

Lc 39.145
De claris oratoribus liber, qui dic
Widener Library 003216891
3 2044 085 192 219